

TAMPEREEN YLIOPISTO

Tiia Hakanen

SE TAVALLINEN TARINA?

Ohjesääntöinen prostituutio Tampereella tarkastusnaisten elämäkertojen kautta tarkasteltuna.

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Historian pro gradu -tutkielma

Huhtikuu 2015

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

HAKANEN TIIA: Se tavallinen tarina? Ohjesääntöinen prostituutio Tampereella tarkastusnaisten elämäkertojen kautta tarkasteltuna.

Pro gradu -tutkielma, 90 s. + 8 liitesivua.

Historia

Huhtikuu 2015

Maailman vanhimmaksikin ammatiksi tituleerattu prostituutio on aina toiminut aikansa peilinä. Tiukan seksuaalinormiston yhteisöissä prostituoitujen määrä on suhteellisen suuri verrattuna vapaammin seksuaalisuuteen suhtautuviin yhteisöihin. Prostituoitujen määrän on myös todistettu korreloivan taloudellisen tilanteen kanssa: taloudellisen tilanteen ollessa hyvä naisilla ei ole tarvetta hankkia elantoaan myymällä itseään, toisin kuin heikon työllisyystilanteen aiheuttavien taloudellisten taantumien aikoina. Edellä mainitut seikat ovat vain prostituution yleisiä edellytyksiä. Jokainen vapaaehtoisesti prostituution pariin hakeutunut on tehnyt päätöksensä oman ruumiinsa myymisestä omista yksilöllisistä lähtökohdistaan johtuen, samoin kuin jokainen joka ostaa seksuaalisia palveluita tekee sen yksilöllisistä syistä.

Ohjesääntöinen prostituutio oli Suomen suuriruhtinaskunnassa 1875–1908 voimassa ollut prostituoitujen tarkastusjärjestelmä, jonka tavoitteena oli estää sukupuolitautiltartuntojen leviäminen. Järjestelmän keinoin laittomasta toiminnasta tehtiin laillisen kaltaista. Tampereella ohjesääntöisen prostituution mukainen prostituoitujen tarkastustoiminta oli käytössä vuosien 1879 ja 1905 välillä.

Tutkielma käsittelee tamperelaisia ohjesääntöisiin lääkärintarkastuksiin määrättyjä prostituoituja. Tutkielman ajallinen rajausta sijoittuu vuosien 1890 ja 1905 väliseen aikaan, miltä ajalta on olemassa Tampereen poliisilaitoksen luettelot yleisistä naisista. Tutkimusote on elämäkerrallinen ja nojautuu kollektiiviografiaan ja prosopografiaan. Lähempään tarkasteluun on nostettu seitsemän tarkastusnaista, joiden elämäkerrat poikkeavat toisistaan ja näin tuovat esille prostituoitujen elämäntarinoiden monimuotoisuutta. Vertaan prostituoitujen elämäntarinoita soveltuvilta osin samana aikana eläneisiin muihin tamperelaisiin nuoriin naisiin. Tutkielmassani vertaan myös tamperelaisia 1800- ja 1900-lukujen vaihteen prostituutiota saman ajan helsinkiläiseen prostituutioon. Tutkimuksessa tamperelainen prostituutio näyttäytyy hyvin proletariaattisena, kun taas helsinkiläinen prostituutio on ammattimaisempaa, järjestäytyneempää ja yläluokkaisempaa.

Lähdeaineistonani ovat olleet Tampereen poliisilaitoksen arkistosta löytyvät luettelot yleisistä naisista eli prostituoitujen tarkastuskirjat. Kirjoja on yhteensä kolme: huolto-osaston vuosina 1890–1896 ylläpitämä sekä rikososaston vuosina 1895–1903 ja 1904–1905. Yleisten naisten luetteloiden lisäksi keräsin elämäkertatietoja tarkastusnaisten rikososaston irtolaisraporteista (1892–1905) ja huolto-osaston elämäkertakirjoista (1892–1907). Lähempään tarkasteluun nostamistani seitsemästä tarkastusnaisestä etsin tiedot myös Tampereen tuomiokirkkoseurakunnan kirkonkirjoista.

Prostituoitujen kohdalla ei voida puhua ”siitä tavallisesta tarinasta”. On havaittavissa tiettyjä prostituutioon altistavia tekijöitä, mutta puhuttaessa tamperelaisesta 1890-luvun prostituution kaltaisesta marginaali-ilmiöstä yksilölliset tekijät vaikuttavat enemmän kuin sosiaaliset ja biologiset tekijät. Tarkastusnaiseksi päädyttiin erilaisten elämäkohtaloiden kautta.

Asiasanat: prostituutio, ohjesääntöinen prostituutio, 1890-luvun Tampere, tarkastusnainen, yleinen nainen, elämäkerta, työväestö

Sisällys

1. Johdanto	1
1.1 Aineisto ja tutkimustraditio.....	4
1.2 Tutkimuksellinen ote ja metodit	6
1.3 Työn rakenne.....	11
2. Elämä prostituoituna	12
2.1 Tehtaantyttöjen kaupunki.....	12
2.2 Prostituution alalajit ja asiakkaat	16
2.3 Rankaisemisen perusteet	19
2.4 Vapausrangaistukset 1800-luvun lopulla.....	21
2.5 Ohjesääntöinen prostituutio	23
2.6 Prostituutio Tampereella	25
2.7 Prostituoitujen tarkastustoiminta Tampereella.....	29
2.8 Ohjesääntöisen prostituution lakkauttaminen	32
3. Tamperelaisen tarkastusnaisen elämä	37
3.1 Elämä ennen synnyinkodista lähtöä.....	38
3.2 Itsenäisen elämän alku ja prostituutioon päätyminen	55
3.3 Tarkastusnaisen arki.....	66
3.4 Prostituutiouran pituus ja sen päättäminen	76
4. Loppupäätelmät.....	82
Lähteet ja kirjallisuus	86

1. Johdanto

Maailman vanhimmaksi ammatiksi¹ tituleerattu prostituutio on aina toiminut aikansa peilinä. Tiukan seksuaalinormiston yhteisöissä prostituoitujen määrä on suhteellisen suuri verrattuna vapaammin seksuaalisuuteen suhtautuviin yhteisöihin. Prostituoitujen määrän on myös todistettu korreloivan taloudellisen tilanteen kanssa: taloudellisen tilanteen ollessa hyvä naisilla ei ole tarvetta hankkia elantoaan myymällä itseään, toisin kuin heikon työllisyystilanteen aiheuttavien taloudellisten taantumien aikoina. Pitää kuitenkin muistaa, että edellä mainitut seikat ovat vain prostituution yleisiä edellytyksiä. Jokainen vapaaehtoisesti prostituution pariin hakeutunut on tehnyt päätöksensä oman ruumiinsa myymisestä omista yksilöllisistä lähtökohdistaan johtuen, samoin kuin jokainen joka ostaa seksuaalisia palveluita tekee sen yksilöllisistä syistä.²

Pro gradu -tutkielmani kohde on tamperelainen prostituutio 1890-luvun alusta vuosisadan vaihteeseen. Tarkemmin rajaukseni kohdistuu Tampereen poliisilaitoksen arkistoissa olevien yleisten naisten luetteloiden eli tarkastuskirjojen ajanjaksolle vuosiin 1890–1905. Tarkoitukseni on verrata soveltuvilta osin tamperelaisprostituoitujen tietoja tamperelaisten samana aikana eläneiden muiden naisten elämiin, selvittääkseni eroavatko prostituoitujen elämäkerrat muiden aikalaisnaisten elämäkertoista. Prostituoituista nostan seitsemän tapausta selkeämmin esille. Lisäksi vertaan tamperelaista ja helsinkiläistä prostituutiota keskenään. Helsingissä 1800-luvulla vallinnut prostituutiokulttuuri oli ammattimaisempaa sekä laajempaa kuin Tampereella ja siksi siihen on mielenkiintoista verrata tamperelaisia oloja. Toivo Nygårdin mielestä Tampere sopiikin esimerkiksi nopeasti kasvaneesta, naisvaltaisesta teollisuuskaupungista, joita pidettiin sosiaalisten ongelmien kasautumispaikkoina, kun taas Helsinki on sopiva havaintokohde mannermaisen ja suuren kaupungin prostituution tarkasteluun.³

Huono-osaisuuden on osoitettu periytyvän nyky-yhteiskunnassa. Köyhien lapset jäävät usein itsekin köyhiksi ja päätyvät rikoksentielle keskimääräistä useammin. Myöskin mielenterveyden ongelmat ovat yleisempiä huono-osaisten perheiden lapsilla.⁴ Jos huono-osaisuus periytyy nykypäivän yhteis-

¹ Tosin nykyään antropologien ja historioitsijoiden keskuudessa vallitsee käsitys, että prostituutio ammattina on syntynyt vasta Mesopotamiassa. kts. esim. Ringdal 2004.

² Häkkinen 1995, 215.

³ Nygård 1998, 63.

⁴ kts. esim. ”Nuorten syrjäytyminen. Tietoa, toimintaa ja tuloksia?”. Eduskunnan sivut [<http://web.eduskunta.fi/dman/Document.php?documentId=jz32213140909180&cmd=download>]. Luettu 21.1.2015; ”Suomalaisrekisterit osoittavat,

kunnan tarjoamista turvaverkoista huolimatta, kuinka yleistä se oli 1800-luvun lopulla, jolloin yhteiskunnalla ei ollut tarjota juurikaan mitään apua köyhille? Useimmiten prostituoidut mielletään huonoista oloista tuleviksi naisiksi, jotka ovat pakkoraossa alkaneet myydä seksipalveluita. Prostituutioon liitetään usein mielikuvien tasolla myös rikollisuus. Minua kiinnostaakin tarkastella tamperelais-ten tarkastusnaisten kohdalla olivatko he lähtöisin keskimääräistä huonommista oloista. Tämän takia vertailen tarkastusnaisten keräämiäni elämäkertatietoja kunniallisin keinoin elantonsa hankkineisiin tamperelaisiin työläisnaisiin. Antti Häkkinen on osoittanut helsinkiläistä prostituutiota kartoittavissa tutkimuksissaan, ettei prostituoitujen taustalla ole nähtävissä sen kummempia perheoloja kuin kellä tahansa tuon ajan helsinkiläisellä työläisnaisella. Häkkisen mukaan monilla prostituoiduista oli jopa keskimääräistä korkeampi koulutus kuin muilla.⁵

Tarkemmin tutkimuskysymykseni on: Onko tamperelais-ten tarkastusnaisten taustoista löydettävissä yhteisiä piirteitä, joiden avulla voitaisiin selittää prostituutioon päätymistä ja jos niitä on mitä ne ovat? Tämän lisäksi kysyn millaista oli tarkastusnaisten elämä 1890-luvun ja seuraavan vuosisadan alun Tampereella.

Käytän tutkielmassani prostituutiosta Häkkisen laatimaa määritelmää:

”Prostituutio on yhteiskunnallinen ilmiö, jolla ymmärretään kahden tai useamman henkilön keskinäistä, julkista, kaupallista ja markkinaluonteista seksuaalisuhdetta, joka yhteisössä koetaan vakiintuneista avioliittoluonteisista suhteista poikkeavaksi. Kyse on fyysisestä seksuaaliaktista, jossa `ostaja ostaa rahaa tai muuta ei-seksuaalista korvausta vastaan seksuaalisen pääsyn toisen osapuolen ruumiiseen tai määräysvallan toisen seksuaaliin kosketuksiin rajoitetuksi ajaksi`.”⁶

Aikalaiskäsityksen mukaan prostituutio ymmärrettiin joko yhteiskunnallista ilmiönä tai elintapana, jolle oli ominaista että mies tai nainen hankkii säännönmukaisesti itsellensä tuloja satunnaisiin, irrallisiin sukupuoliyhteyksiin antautumalla tai myöskin tällaista elintapaa viettävään henkilöiden – niin sanottujen prostitueerattujen – luokkaa sellaisenaan.⁷ Mistään ei voida luotettavasti selvittää, olivatko kaikki poliisin toimesta tarkastettaviksi määrättyt naiset todella myyneet seksipalveluita, mutta käytän kuitenkin selvyuden vuoksi kaikista poliisien tarkastuskirjoihin vuosina 1890–1905 kirjatusta nai-

kuinka köyhyys huono-osaisuus periytyvät”. Suomen akatemian sivut [<http://www.aka.fi/fi/A/Suomen-Akatemia/Media-palvelut/Tiedotteet1/Suomalaisrekisterit-osoittavat-kuinka-koyhyys-huono-osaisuus-periytyvat/>]. Luettu 15.1.2015.

⁵ Häkkinen 1995, 125–127 ja 137.

⁶ Häkkinen 1994, 92–93.

⁷ Tietosanakirja osa 7. Oulun tuomiokunta – Ribes 1915, hakusana: ”prostitutsioni”.

sista nimitystä prostituoitu. Prostituoituja kutsuttiin tutkimusajankohtanani myös tarkastus- ja yleiseksi naisiksi. Tarkastusnaisella viitattiin prostituoituihin, jotka oli määrätty tarkastettavaksi säännöllisesti ohjesääntöisissä lääkärintarkastuksissa. Yleinen nainen - nimitystä käytettiin kahden edellä mainitun rinnalla. Koska tutkimusajaltani ei ole saatavilla tietoja miesten harjoittamasta prostituutiosta, eikä sen olemassaoloa varsinaisesti edes tunnustettu⁸, olen jättänyt sen täysin pro gradu - työni ulkopuolelle.

Toista laajempaa tutkimukseni taustalla esiintyvä käsitettä voitaisiin kuvata termillä ”prostituutiokulttuuri”, jonka Häkkinen on määritellyt:

”Prostituution alakulttuuri, joka on väljästi rajautunut, kielletty, säännötetty tai sallittu erillis- tai osakulttuuri, jossa naiset ja miehet saavat suoraan tai epäsuorasti tuloja seksuaalisuhteista.”⁹

Prostituutiokulttuuri sisältää kaikki ne tekijät, jotka liittyvät prostituutioon. 1800-luvun Suomesta puhuttaessa tämä tarkoittaa prostituoituja, parittajia, asiakkaita, ajureita sekä hotellien ja ravintoloiden henkilökuntaa. Säännöllisesti toimivat prostituoidut ja asiakkaat kuuluvat parittajien lisäksi prostituutiokulttuurin sisäpiiriin. Epäsuoremmin siihen osallistuvat satunnaisesti tai osapäiväisesti prostituoituna toimivat, satunnaisasiakkaat, välittäjät ja hyötyjät. Välittäjiin kuuluivat ajurit sekä hotellien ja ravintoloiden henkilökunta, jotka ammattinsa tai muun asemansa perusteella välittivät asiakkaita prostituoiduille. Välillistä taloudellista hyötyä prostituutiosta saavat kuuluvat hyötyjiin, joita esimerkiksi ovat talojen, hotellien ja ravintoloiden omistajat. Prostituutiokulttuuriin vaikuttavat myös sen ulkopuolelle kuuluvat instanssit kuten poliisit, sosiaali- ja terveystoimikunnat, jotka kuitenkin toiminnallaan vaikuttavat sen muotoihin. Helsinkiläinen prostituutiokulttuuri oli hienostuneempaa ja järjestäytyneempää kuin tamperelainen.¹⁰

Ohjesääntöinen prostituutiolla tarkoitetaan järjestelmää, jonka puitteissa prostituoidut voitiin määrätä sukupuolitauditarkastuksiin. Järjestelmästä lisää luvussa 2.5. Ohjesääntöisen prostituution vastustajat olivat osa 1800-luvun moraalireformista liikettä. Moraalireformi-käsitteen pohjana on moraalien käsite. Moraalilla tarkoitetaan yhteisön keskuudessa vallitsevia yleisiä siveellisyyskäsitteitä, siveellisyyskäsitteitä ja siveellisiä tapoja, eli mitä pidetään siveellisesti oikeana ja vääränä. Moraalireformistit

⁸ ”Kun kuitenkin miehinä p. on harvinainen, tarkoitetaan prostitueeratulla yleensä – ja niin rikoslaissammekin – naista, joka ammattimaisesti harjoittaa haureutta eli, kuten rikoslaissamme sanotaan, ”antautuu haureuden välikappaleeksi”. Tietosanakirja osa 7. Oulun tuomiokunta – Ribes 1915, hakusana: ”prostitutsioni”.

⁹ Häkkinen 1996, 74.

¹⁰ Häkkinen 1996, 75.

siis pyrkivät muuttamaan ja uudistamaan ”suomalaisessa yhteiskunnassa vallinneita siveellisyyssäilyksiä ja ihmisten tapoja” sekä palauttamaan ”muuttuvan yhteiskunnan moraaliperustan siveellisesti kestäväälle pohjalle.”¹¹ Moraalireformin huomattavin piirre oli keski- ja yläluokkalaisten naisten aktiivinen osallistuminen julkiseen keskusteluun sukupuolikysymyksestä. Tämä osoitti naisilta yllättävää rohkeutta tarttua teemoihin, jotka ajan yleisen ilmapiirin mukaisesti koettiin heille sopimattomiksi. Tämän mahdollisti keskiluokkaisten naisten aseman kohentuminen taloudellisen riippumattomuuden lisääntyessä, jolloin he saattoivat vapautua kainouden, hyvien tapojen ja vallitsevan mielipiteen vaatimasta tietämättömyydestä sukupuoliasioissa. Kainouden väistyttyä naiset saattoivat alkaa esittämään miehille samoja absoluuttisen sukupuolisiveellisuuden vaatimuksia, kuin heille asetettiin, niin avioliitossa kuin jo ennen sitä.¹²

Kaksinaismoralismista puhuttaessa tarkoitetaan tilannetta, jossa miehille sallitaan relatiivinen sukupuolimoraali, mutta naisilta vaaditaan absoluuttisen sukupuolimoraalin mukaista käyttäytymistä. Naiset myös jaotellaan ”hyviin” ja ”huonoihin” (”langenneet”) sen mukaisesti, noudattivatko he absoluuttista sukupuolimoraalia vai eivät. Samanaikaisesti taas miesten hyvyyteen tai huonouteen ei vaikuta heidän sukupuolisuhteidensa määrä. Relatiivisen sukupuolimoraalin kannattajat puolustivat kaksinaismoraalia sillä, että miehillä on niin voimakas seksuaalisuus, etteivät he voi torjua sitä ilman vaurioita. Samalla seksuaalisuus on miesten kokonaispersoonallisuudestaan erillään, jolloin sen toteuttaminen ei voi vahingoittaa heitä toisin kuin naisia, joilla seksuaalisuus on kiinteä osa kokonaispersoonallisuutta. Näin ollen avioliittoon sopivaksi pidettiin ainoastaan naista, joka ei ole ollut avioliiton ulkopuolisessa sukupuolisuhteessa.¹³

1.1 Aineisto ja tutkimustraditio

Prostituution tutkimuksella on pitkät perinteet ja tutkimusta on tehty runsaasti maailmanlaajuisesti. Kansainvälistä yleisesitystä prostituution historiasta työssäni edustaa Nils Ringdalin teos *Love for Sale. A Global History of Prostitution*. Suomessa prostituution historiaa on tutkittu rajallisesti. Tutkimus on keskittynyt lähinnä ohjesääntöisen prostituution aikakauteen 1800-luvun loppupuolelle. Laajimmin prostituutiota Suomessa on tutkinut Antti Häkkinen, jonka väitöskirja *Rahasta – vaan ei*

¹¹ Markkola 2002, 166.

¹² Markkola 2002, 165 ja 176; Rajainen 1973, 12.

¹³ Absoluuttista sukupuolimoraalia vaativien keskuudessa hyväksyttiin sukupuolinen kanssakäyminen vain ja ainoastaan monogaamisessa avioliitossa. Relatiivista sukupuolimoraalia kannattavat taas hyväksyivät ainakin jossakin määrin myös avioliiton ulkopuoliset suhteet. Nieminen 1951, 90–91 ja 374.

rakkaudesta: Prostituutio Helsingissä 1867–1939 käsittelee helsinkiläistä prostituutiota ohjesääntöisyyden aikana. Tutkimuskirjallisuudesta ison osan saavatkin Häkkisen kirjoitukset helsinkiläisestä prostituutiosta. Jouko Jaakkola on käsitellyt tamperelaisen työväestön huollontarvetta kartoittavassa lisensiaatintyössään myös paikallista prostituutiota. Jaakkolan ja Häkkisen lisäksi Toivo Nygård on kirjoittanut niin prostituutiosta kuin laajemminkin tuon ajan poikkeavien historiasta muun muassa teoksessaan *Erilaisten historiaa. Marginaaliryhmät Suomessa 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa*. Uudempaa suomalaista prostituutiotutkimusta edustaa Anna Kontulan vuonna 2008 julkaistu väitöskirja *Punainen eksodus*. Kontula on väitöskirjassaan haastatellut seksityöläisiä ja näin selvittänyt millaista on 2000-luvun seksityö ja millaisia sitä tekevät seksityöläiset ovat.

Prostituution tutkimisen traditioon ovat antaneet osansa myös Tiina Tuulasvaara-Kaleva ja Juha Lehtinen, jotka ovat pro gradu -tutkielmissaan käsitelleet prostituutiota eri näkökulmista. Tuulasvaara-Kalevan pro gradu -tutkielmassa *Prostituotujen valvonta ja rankaisusäädökset 1875–1939* on selvitetty prostituutuihin kohdistettua valvontaa ja rangaistussäädäntöä. Lehtinen on tarkastellut tamperelaista prostituutiota maantieteellishistoriallisesta näkökulmasta omassa pro gradu -tutkielmassaan *Laitakaupungin syntinen laulu. Ohjesääntöinen prostituutio Tampereella 1890–1905*. Lehtinen on tutkinut missä tamperelaiset prostituoidut asuivat, elivät ja vaikuttivat ohjesääntöisyyden aikana.

Ajankuvaa ja vertailuaineistoa 1800- ja 1900-lukujen vaihteen Tampereesta olen saanut Väinö Voionmaan ja Viljo Rasilan kirjoittamista Tampereen historioista. Vertailuaineistoa prostituotujen elämänolojen kartoitukseen olen hankkinut tarkemmin tamperelaisten työläisten elämää kartoittaneiden Pertti Haapalan *Tehtaan valossa* ja Pirjo Markkolan *Työläiskodin synty* väitöskirjoista. Pirjo Markkola on kirjoittanut myös laajasti 1800- ja 1900-lukujen vaihteen moraalireformistisesta keskustelusta. Hänen aiheeseen liittyvistä teoksista tärkein on *Synti ja Siveys*, joka on ollut minulla pohjana tutustuessani tutkimukseni ajankohdan moraaliseen koodistoon ja yleiseen ilmapiiriin. Taustoituksessa apunani ovat olleet myös Riitta Suhosen artikkeli naisista Kuopion lääninvankilassa sekä Letto-Vanamon ja Ylikankaan sekä Forsmanin artikkelit vapausrangaistusten historiasta. Aikalaisnäkökulmaa tutkielmaani tuo Voionmaan Tampereen historian lisäksi 1900-luvun alussa julkaistu Tietosanakirja-sarja.

Materiaalia tutkielmani pohjaksi löytyy runsaasti Tampereen poliisin arkistosta. Erityisen paljon minulle on ollut hyötyä tarkastuskirjojen lisäksi etsivänosaston laatimista irtolaisraporteista sekä huoltopoliisin elämäkertakirjoista. Jaakkolan mukaan tamperelaisesta prostituutiosta ei ole mahdollista saada järjestelmällistä tietoa kuin vuosilta 1895–1905. Tältä ajalta on olemassa rikososaston pitämät

tarkastuskirjat eli luettelot yleisistä naisista. Tämän myös Jaakkolalla käytössä olleen rikososaston ylläpitämän tarkastuskirjan lisäksi minulla oli käytössäni aiempi tarkastuskirja, ajalta 1890–1896 jolloin tarkastuksista vastuussa oli huolto-osasto. Jaakkolan mukaan luettelossa yleisistä naisista on 151 eri naisen nimet, joiden pohjalta hän pyysi seurakuntia toimittamaan kirkonkirjoista elämäkertatiedot koskien niin prostituoituja kuin näiden vanhempia, puolisoita ja lapsia.¹⁴ Loppujen lopuksi hän sai kokoon tiedot 144 naisesta.¹⁵

1.2 Tutkimuksellinen ote ja metodit

Tutkimukseni ote on elämäkerrallinen. Elämäkerrallisen otteen avulla on mahdollista tarkastella ainutlaatuisia yksilöllisiä tarinoita, sekä yhteiskunnallisia rakenteita. Elämäkertoja tutkimalla voidaan selvittää kuinka nämä rakenteet muodostavat ehtoja ihmiselämälle ja miten yksilöt toimivat näiden rajojen sisällä tai niitä vastaan rikkoen. Risto Honkosen mielestä tutkimusote on elämäkerrallinen silloin kun ainakin yhden osan empiirisestä aineistosta muodostaa henkilön tai henkilöiden elämää kuvaava kertomus tai kertomukset, jonka lisäksi tarkasteltavien henkilöiden toimintaa pyritään ymmärtämään näiden kertomusten pohjalta.¹⁶

Elämäkerrallinen metodi on elämäkertametodia väljempi tapa lähestyä elämäkertoja. Elämäkerrallista lähestymistapaa käytettäessä tutkimusaineisto ei rajoitu pelkästään elämäkertoihin vaan niiden rinnalla käytetään muuta aineistoa. Honkonen määrittelee yhdeksän elämäkerrallisen lähestymistavan ominaispiirrettä, joita ovat: lähestymistapa on metodisesti joustava, elämäkertomus on valinnan tulosta, elämäkerrat osoittavat, mikä on tyypillistä jollekin tietylle yhteisölle, sillä saadaan tietoa yksilön suhteesta kulttuuriin malleihin, elämäkerrat noudattavat kulttuurisia kertomuksen periaatteita, sen avulla pystytään kiinnittämään huomiota prosessiin, lähestymistapa on kokonaisvaltainen, lähestymistapa on työläs sekä aineistojen tulkinta on vaikeaa.¹⁷ Nimitän omaa lähestymistapaani elämä-

¹⁴ Kerätyt tiedot ovat: ”syntymävuosi- ja paikka, syntymäsäätty, huoltajan ammatti henkilön syntyessä sekä muuttaessa kotoa, huoltajan rikoksen laji, huoltajan saamien rangaistusten määrä, äidin rikoksen laji ja tämän saamien rangaistusten määrä (mikäli ei ollut huoltaja), ikä isän kuollessa, ikä äidin kuollessa, ikä muuttaessa Tampereelle, oma ammatti, ikä prostituoituksi ryhtyessä, aika prostituoituna, prostituutiosta aiheutuneiden rangaistusten määrä, ikä saadessaan ensimmäisen rangaistuksen, rikosten lajit, avioitumisikä, puolison rikoksen laji, puolison ammatti, lasten lukumäärä, au-lasten lukumäärä, ikä muuttaessa pois Tampereelta sekä kuolinikä.” Jaakkola 1982, 238–239.

¹⁵ Jaakkola 1982, 237–238.

¹⁶ Honkonen 1995, 167, 169–171 ja 182–185.

¹⁷ Honkonen 1995, 167 ja 182–185.

kerralliseksi, koska käyttämäni aineisto rajoittuu vain viranomaisten toimesta laadittuihin asiakirjoihin sekä tutkimuskirjallisuuteen. Käyttämäni aineiston avulla pyrin ymmärtämään tutkimieni henkilöiden elämää sekä luomaan kokonaiskuvaa tamperelaisista 1800-luvun lopun prostituoiduista.

Eskolan ja Suorannan mukaan elämäkerrat voivat perustua niin kirjoitettuihin elämäkertoihin, haastateltuihin elämäntarinoihin kuten dokumenttiaineistoihin. Tutkielmaani varten keräämät elämäkerta-aineistot perustuvat viranomaisdokumentteihin. Etsivänosaston irtolaisraporteissa oli aina pidätykseen johtaneen tapahtuman kuvauksen lisäksi elämäkerrallinen osio, joka täytettiin aina kun pidätetty joutui etsivänosaston tutkittavaksi. Huolto-osaston ylläpitämissä elämäkertakirjoissa oli jokaisesta pidätetystä elämäkertaosio jota täydennettiin tarvittaessa ja jonka yhteyteen aina lisättiin tiedot kulloisestakin pidätyksestä. Tulkintani mukaan elämäkertaosiot irtolaisraporteissa ja elämäkertakirjoissa perustuivat ensisijaisesti pidätetyn omaan kertomukseen ja toissijaisesti viranomaisilla käytössä oleviin dokumentteihin, kuten tiedot aiemmista pidätyksistä ja rangaistuksista, papintodistus sekä matkustusasiakirjat. Perustan ajatukseni siitä, että elämäkertaosiot perustuivat lähinnä pidätetyn omaan muistinvaraiseen kertomukseen siihen, että tarinat saattoivat hieman muuttua pidätyskertojen välillä. Aina kun ihminen kertoo elämäkertaansa, hän valitsee, arvioi ja painottaa sitä mitä elämässä on aiemmin tapahtunut ja nämä asiat saattavat vaihdella kertomuskerrasta toiseen puhumattakaan muistivirheistä, vääristä ja puutteellisista yksityiskohdista sekä epämieluisien tapahtumien selittelyistä.¹⁸ Elämäkertaosioissa korostettiin aina pidätetyn perhetaustaa sekä aiempaa toimintaa alkaen vanhempain huomasta lähtemisestä, koulutukseen, työpaikkoihin ja vallitsevaan perhetilanteeseen. Elämäkertaosioiden pohjautumista pidätettyjen omiin tarinoihin tukee myös se, että aina pidätetyt eivät olleet poliiseille valmiiksi tuttuja ja heiltä saattoi puuttua matkustusasiakirjat, joten poliisit eivät voineet mistään varmasti varmistaa kertomusten todenperäisyyttä ja kertomusten ohessa saattoi olla maininta ”nainen, joka sanoo olevansa...”.¹⁹

Tietoja tamperelaisista tarkastusnaisista keräsin sekä tilastoimalla että satunnaisotannalla. Keräsin sekä huolto- että rikososastojen ylläpitämistä yleisten naisten luetteloista kaikki naiset yhteen taulukoon saaden kokonaismääräksi 191 eri naista. 25 prostituoidusta ei ole saatavilla nimen ja tarkastuskäyntien ajankohtien lisäksi mitään tietoa. Koska keräsin osan tiedoista satunnaisotannalla, en voi olla aivan varma ovatko kaikki naiset todellisuudessa eri naisia, vai onko joku esimerkiksi mennyt välillä naimisiin ja tullut uudestaan tarkastettavaksi eri nimellä. Olen myös saattanut yhdistellä samannimisiä virheellisesti yhdeksi ihmiseksi vanhan käsialan ja nimien vaihtelevien kirjoitusasujen

¹⁸ Eskola ja Suoranta 2005, 123.

¹⁹ HMA HLA TPA Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

vuoksi. Tarkastuskirjoissa esiintyvistä naisista keräsin lisätietoja Tampereen poliisilaitoksen huolto-osaston vuosien 1890 ja 1896 välillä pitämästä yleisten naisten tarkastuskirjasta. Siihen oli useiden naisten kohdalla merkitty tarkastusmerkintöjen lisäksi ainakin osa seuraavista tiedoista: ikä, koska hänet on kirjaan kirjoitettu ja poistettu, vanhempien ammatti (todellisuudessa isän ammatti), onko syntyperältään aviollinen vai avioton, kauanko ja missä toimessa on ollut seudulla, ”haureuteen heittäytymisen syy”, onko syytetty rikoksista ja jos on koska ja mistä, onko ollut kuppataudissa ja koska sekä havaitut muut sukupuolielinten sairaudet. Myöhempinä vuosina rikososaston ylläpitämistä tarkastuskirjoista on saatavilla tarkastusmerkintöjen lisäksi tietoja tuomittuna olemisesta, sairastumisista, syitä tarkastuksien laiminlyönteihin sekä osoitetietoja.²⁰

Tarkastuskirjojen lisäksi keräsin vuosien 1892–1905 etsiväosaston irtolaisraporteista sekä huolto-osaston elämäkertakirjoista vuosilta 1892–1907 tietoja niissä esiintyvistä tarkastusnaisista. Keräämiäni tietoja olivat syntymäaika- ja paikka, äidin siviilisääty lapsen syntyessä, vanhempien kuolema, koulutus, avioliitot, sukupuolitaudit, aviottomat lapset, tuomiot sekä prostituutiota edeltävä toiminta. Tämän lisäksi keräsin seitsemästä prostituoidusta mahdollisimman tarkat elämäkertatiedot käyttäen edellä mainittujen lähteiden lisäksi hyväkseni Tampereen tuomiokirkkoseurakunnan kirkonkirjoja. Nämä seitsemän naista valikoin tarkempaan tarkasteluun heidän elämäkertojensa erilaisuuksien vuoksi. Pyrin löytämään esimerkkejä siitä millaisista lähtökohdista naiset päätyivät prostituoidun uralle.

Tutkimukseni rajauksen vuoksi päätin käsitellä, muiden tarkastusnaisten kuin lähempään tarkasteluun nostettujen, elämäkertoja ainoastaan heidän omiin sanoihinsa pohjautuvien Tampereen poliisilaitoksen elämänkerta- sekä irtolaispöytäkirjoista löytyvien tietojen kautta. Näihin tietoihin pitää suhtautua varauksella, koska ne perustuivat pidätyksen yhteydessä poliisin tekemään ja kirjaamaan haastattelun pidätetyn elämäkerrasta, johon on lisätty tiedot aiemmista pidätyksistä, varoituksista sekä tuomioista. On myös huomioitava se, että pidätetyn elämäkertaa kirjatessa kirjaaja, joka on ensinnäkin päättänyt mitkä kerrotuista asioista on tallettamisen arvoisia, on saattanut myös tulkita kerrottuja asioita oman perspektiivinsä läpi ja näin muokata totuutta. Jos tarkastelee samasta henkilöstä laadittuja useampia irtolaisraportteja, voi havaita tiedoissa poikkeavuuksia. Näitä esiintyy lähinnä ajallisissa määrittelyissä, joista löytyy ristiriitaisuuksia erityisesti kun käsitellään työskentelyaikoja tai muita

²⁰ HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, luettelot yleisistä naisista luettelo yleisistä naisista 1895–1903 ja 1904–1905; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

vastaavia²¹. Edellä mainituin keinoin saamieni tietojen lisäksi käytin Jaakkolan lisensiaatintyön liitteessä 27 esittelemien 14 naisen tietoja, joista yhdelle en löytänyt vastaavuutta keräämieni naisten tietojen kanssa.

Tukena ja lisänä käytän hyväkseni tilastointia ja taulukointia. Usein on helpompaa luoda kokonaiskuva vallitsevasta ilmiöstä tai trendistä, jos siitä kerätyistä numeraalisista arvoista laskee keskiarvoja ja laatii taulukoita. Alasuutari kirjoittaa, että tutkimustulosten tyypittelyssä ja tapausten laskemisessa ei vielä ole kysymys määrällisillä suhteilla analysoinnista. Hänen mukaansa taulukointi on vain hyödyllinen tapa esitellä se aineisto, johon laadullinen analyysi perustuu. Se myös näyttää, että aineistoa tulkitaan systemaattisesti. Alasuutari kuitenkin muistuttaa, että tämän kaltainen laskeminen ja taulukointi ovat määrällistä todistelua siinä mielessä, että tulosten taulukoinnilla todistetaan esimerkiksi jonkin kaikkiin tapauksiin sopivan säännön olemassaolo.²²

Lähempään tarkasteluun nostamieni prostituoitujen elämänkertoja tarkastellessani tukeudun Barbara Cainen ajatuksiin kollektiivibiografiasta. Cainen mukaan kollektiivibiografia voidaan ymmärtää kokoelmana elämänkertoja yksittäisistä henkilöistä, jotka jakavat mielenkiinnonkohteen tai kokemuksen. Tutkittaessa yksilöiden elämänkertoja ryhmässä voidaan välttää varmemmin yksilön irrottaminen ympäröivästä maailmasta. Kollektiivisten elämäkertojen traditio juontaa juurensa antiikin aikoina kirjoitetuista elämäkertakokoelmista. Cainen mukaan kollektiivibiografia ei kuitenkaan ole vain koelma elämäkertoja, vaan elämäkerrallinen tutkimus, jossa on useampi kuin yksi kohde. Yksittäisten elämäkertojen kokoelmista kollektiivibiografiat eroavat siinä, että niissä jätetään vähemmälle huomiolle yksilöiden elämäntarinoista ne asiat, jotka eivät liity ryhmää yhdistävään tekijään. Kollektiivibiografiat ovat hänen mielestään valtavan tärkeä apuväline historioitsijoille, koska niiden avulla voidaan rajata tutkittavien henkilöiden yhteiset piirteet sekä etsiä ryhmän sisäisiä yhteyksiä ja /tai yhteisiä ajatuksia sekä tekoja.²³ Heini Hakosalo näkee kollektiivibiografian tutkimuksena, missä tarkastellaan useampaa elämäkertaa rinnakkain. Tutkittavien henkilöiden välillä ei välttämättä ole ollut keskinäisiä vaikutussuhteita ja jos olikin, ne eivät nouse tutkimuksessa tarkastelun kohteeksi. Hän vertaa kollektiivibiografiaa käytävään, jossa on useita yksilömuotokuvia omissa kehyksissään ja saattavat jopa edustaa eri aika- ja tyylikausia.²⁴

²¹ Esimerkiksi: kuinka vanha oli äidin kuollessa, minkä ikäisenä lähti kotoa ja kuinka kauan ja missä työskenteli milloinkin verrattuna tietoon synnyinvuodesta ja esimerkiksi jonkun rangaistuksen antamisajankohdasta.

²² Alasuutari 2011, 193.

²³ Caine 2010, 47–48 ja 61.

²⁴ Hakosalo 2014, 45–46 ja 54.

Tarkastusnaisten elämäkertoja käsitellessäni tukeudun myös prosopografiseen tutkimustraditioon. Prosopografia eli joukkobiografia²⁵ on valittujen historiallisten toimijoiden taustojen yleistä kartoittamista tavoitteena laatia yhtenäinen tutkielma heidän elämistään. Eli kyse on tutkielmasta joka identifioi ja yhdistää tietyn joukon tietyssä historiallisessa tai kirjallisessa kontekstissa.²⁶

Merja Uotila esittelee yhden Donald Broadyn laatiman määritelmän niin sanotusta uudesta prosopografiasta:

- ”1. Prosopografia on samalle kentälle kuuluvien yksilöiden tutkimusta;
2. Se perustuu näihin yksilöihin liittyvän tiedon kattavaan keräämiseen;
3. Jokaisesta yksilöstä on mahdollisuuksien mukaan kerättävä samat tiedot;
4. Tutkimuksen pääasiallisena kohteena eivät ole yksilöt sinänsä vaan heidän toimintakenttänsä historia ja rakenne.”²⁷

Uotila kirjoittaa, että usein prosopografia ymmärretään samaksi asiaksi kuin kollektiivibiografia, joka ei kuitenkaan pidä paikkaansa. Prosopografia kuuluu kyllä joukkoelämäkertoja hyödyntävään tutkimusperinteeseen, mutta kaikki prosopografiat eivät ole kollektiivibiografiaa. Uotilan mielestä kollektiivibiografia on yksinkertaisimmillaan joukko yksittäisiä elämäkertoja. Kun taas tutkimuksesta prosopografisen tekee vasta tiettyjen ennakkoehtojen ja tiedon hallintaan liittyvien vaiheiden täyttäminen, kuten esimerkiksi tiedonkeruun systemaattisuus ja materiaalin analysointi.²⁸ Uotila kuitenkin korostaa kuinka prosopografista menetelmää käytettäessä ei olla kiinnostuneita yksilöistä sinänsä, vaan yksilöistä edustamansa joukon jäsenenä. Hänen mukaansa tällöin pyritään löytämään sellaisia toimintamalleja ja kaavoja, jotka koskevat koko ryhmää jolloin myös poikkeukset ja erilaisuudet myös nousevat esiin. Prosopografisessa menetelmässä oleellisinta on kerätä järjestelmällisellä ja yhdenmukaisella tavalla tietoja ennalta määritellystä joukosta ja tutkimus lähteekin juuri tutkittavan ihmisjoukon määrittelystä. Tutkittavalla joukolla pitää olla jotain yhteistä ja yleensä kyseessä on ulkoinen useimmiten hyvin konkreettinen yhdistävä tekijä. Joukon määrittelijänä toimii useimmiten tutkija, eikä tutkimusjoukkoon kuuluvien ole tarvinnut tuntea kuuluvansa ryhmään tai muuten olla ryhmätietoisia. Omassa tutkimuksessani kaikki tutkimusjoukon jäsenet ovat Tampereen poliisilaitoksen tarkastuskirjoihin vuosien 1890 ja 1905 välillä kirjatut naiset. Itse tutkimusjoukosta kerätyn materiaalin analysoimiseen on lukuisia eri keinoja ja tapoja ja ne tulee valita vapaasti.²⁹

²⁵ Hakosalo 2014, 45.

²⁶ Internetsanakirja, hakusana: ”prosopography” [<http://www.merriam-webster.com/dictionary/prosopography>]. Luettu 15.3.2014.

²⁷ Uotila 2014, 244.

²⁸ Uotila 2014, 240 ja 243–244.

²⁹ Uotila 2014, 240 ja 244–245; Hakosalo 2014, 48.

Heini Hakosalon mukaan kaikkia biografioiden tyylejä³⁰ voidaan käyttää yhdessä ja erikseen.³¹ Pro gradu -tutkielmassani yhdistän kollektiivibiografian tradition prosopografiseen metodiin. Tutkimuksessani tarkastelen seitsemän prostituoidun elämää yksityiskohtaisemmin kollektiivibiografisesti, jonka lisäksi analysoin koko 191 prostituoidun joukon tietoja prosopografisesti. Tavoitteenani on sitoa yksittäisten prostituoitujen elämäkerrat toisiinsa, etsien yhteisiä selittäjiä prostituutioon päätymiselle. Edellä mainitun lisäksi pyrin kuvaamaan millaista oli tarkastusnaisen elämä 1890-luvun Tampereella. Tarkoitukseni on nostaa esille yksittäisten naisten elämäntapahtumia tukemaan tai kumoamaan löytämiäni yleisiä trendejä prostituoitujen elämäkerroissa. Kollektiivibiografian ja prosopografian tukena ja lisänä käytän hyväkseni tilastointia ja taulukointia.

1.3 Työn rakenne

Olen jakanut tutkielmani johdantoon, kahteen varsinaiseen käsittelylukuun ja loppupäätelmiin. Ensimmäisessä varsinaisessa käsittelyluvussa ”Elämä prostituotuna” taustoitan sitä millaisessa yhteiskunnassa 1800-luvun lopun prostituoidut elivät. Tarkastelu painottuu Tampereeseen, mutta valtakunnalliset puitteetkin nousevat esille. Ensiksi kuvailen sitä millainen oli 1890-luvun Tampere. Tämän jälkeen luvussa 2.2 ”Prostituution alalajit ja asiakkaat” tutustutaan prostituution alalajeihin katu- ja bordelliprostituutioon lähemmin sekä pureudutaan asiakkuuden saloihin. Seuraavassa luvussa käsitelen perusteita, millä prostituoituja voitiin rangaista. Rangaistusperusteista on luonnollista jatkaa 1800-luvun vapausrangaistuksiin. Luvusta 2.5 alkaen käsitellään ohjesääntöistä prostituutiota. Ensiksi kerron mitä ohjesääntöinen prostituutio oikeastaan oli. Luvussa 2.6 esittelen ensiksi lähemmin 1800-luvun tamperelaista prostituutiota, jonka jälkeen käsitelen ohjesääntöisen prostituution toteutumista Tampereella. Viimeisenä lukuna on 2.8 ”Ohjesääntöisen prostituution lakkauttaminen”, missä, nimensä mukaisesti, esittelen niitä seikkoja mitkä johtivat ohjesääntöinen prostituutio – järjestelmän lakkauttamiseen.

Toisessa käsittelyluvussa ”Tamperealaisen tarkastusnaisen elämä” käyn lävitse tamperealaisen tarkastusnaisen elämänpiirteitä kohdusta prostituution päättämiseen ja joissain tapauksissa jopa hautaan asti. Aluksi tarkastelen prostituoitujen sosiaalista taustaa, eli sitä, millaisista lähtökohdista tuleva tar-

³⁰ Kollektiivi-, yksilö-, ryhmä-, pari- ja joukkobiografioita.

³¹ Hakosalo 2014, 45–46.

kastusnainen ponnisti maailmaan. Tästä loogisesti jatkan prostituoitujen synnyinkodista irtaantumiseen ja tapahtumiin synnyinkodista lähdön ja prostituution aloittamisen välillä. Luvussa 3.3 käsittelen tarkastusnaisille ”arkisia” asioita: aviottomia lapsia, sukupuolitauteja, alkoholia ja rangaistuksia. Toisen käsittelyluvun lopuksi selvitän kuinka kauan keskimääräinen prostituutioura kesti ja millä keinoin tarkastusnaisenstatuksesta oli mahdollista päästä eroon.

2. Elämä prostituoituna

2.1 Tehtaantytöjen kaupunki

Tampereen teollisuus eli nopean kasvun kautta 1890-luvulla, jolloin työväestöä tarvittiin runsaasti. Koko kaupungissa rakennettiin runsaasti asuntoja kasvavalle väestölle sekä rakennuksia liiketiloiksi ja tuotannon tarpeisiin. Tänä aikana Tampereen väkiluku kasvoi noin 20 000 asukkaasta yli 36 000 asukkaaseen ja siitä tuli Suomen kolmanneksi suurin kaupunki heti Helsingin ja Turun jälkeen. Kolmeneljäsosaa väkiluvun kasvusta oli muuttovoiton ansiota. Kaupunkiin muuttajat olivat lähinnä nuorta ikäluokkaa eli 15–29-vuotiaita³². 1890-luvulla tamperelaisista kolmisenkymmentä prosenttia kuului nuoriin. Runsaat puolet koko väkijoukosta oli naisia. Vuonna 1890 alle 30-vuotiaita naisia oli Tampereella 1,3–1,4 jokaista miestä kohden. Vuosisadan vaihteessa joka viides kaupungin asukkaista oli nuori nainen.³³

Naisten määrällisen enemmistön voidaan katsoa aiheutuneen Tampereen runsaasta tekstiiliteollisuudesta, joka houkutteli nuoria naisia maaseudulta kaupunkiin. Suurin osa Tampereelle tulleista naisista päätyi töihin joko pumpulitehtaalle tai piiaksi. Nuoren väen huomattavan määrän ansiosta Tampereella avioliittojen solmimismäärät olivat koko maan keskiarvojen yläpuolella. Vaikka naimisissa olevien väestönosuus oli kaupungissa pienempi kuin maaseudulla, nuorten naisten runsaus tarkoitti myös keskimääräistä korkeampaa syntyvyyttä. Pitää kuitenkin ottaa huomioon väestön erilainen ikärakenne. Kaupungissa asui enemmän nuorta väkeä, ja naisista yli 40 prosenttia oli naimattomia. Avioliiton ulkopuolisia lapsia syntyi Tampereella koko maan keskiarvoa enemmän, mutta vähemmän kuin Helsingissä.³⁴

³² Jatkossa viitataan ”nuorilla” ikäluokkaan 15–29-vuotiaat.

³³ Rasila 1984, 201, 205–213, 219, 221 ja 242–243; Markkola 1994, 44.

³⁴ Markkola 1994, 42–46; Rasila 1984, 225–228 ja 231; Haapala 1986, 171–172.

1800-luvun lopulla Tampereella oli kolmisensataa tehdasta ja suurin teollisuudenala oli tekstiiliteollisuus. Kolme suurinta tehdasta olivat Finlaysonin puuvillatehdas, Lapinniemen puuvillatehtaat ja Pellavatehdas. Yli puolet kaupungin työläisistä työskenteli näiden kolmen tehtaan palveluksessa ja heistä kaksikolmasosaa oli naisia. Työpäivät olivat pitkiä. Esimerkiksi Finlaysonin tehtaan vuoden 1897 järjestyssäännön mukaisesti työpäivä alkoi kello 6 ja päättyi arkisin kello 19, aattoina ja lauantaisin kello 15. Työpäivän aikana oli kaksi ruokataukoa; aamiaistunti kahdeksan ja yhdeksän välillä sekä päivällistunti iltapäivä kahden ja kolmen välillä, työtunteja kertyi siis arkisin yhteensä 11. Vuonna 1902 tehtaiden naistyyöläisistä yli 90 prosenttia sai viikkopalkkaa 6-17.99 markkaa, kun taas lähes puolet miehistä sai viikoittain yli 18 markkaa palkkatuloja.³⁵ Samaan aikaan asunnon, jossa oli huone ja osuus keittiöstä, vuokra oli arviolta keskimäärin 2.40 markkaa viikossa.³⁶

Tampereen kaupungin alue oli moninkertaistunut vuoden 1869 jälkeen, jolloin Amuri liitettiin Tampereeseen. Vuonna 1877 kaupunki kasvoi Kytälän liitoksen myötä, joka synnytti myös Armonkallion ja Tammelan kaupunginosat. Kaupunkialue käsittikin 1900-luvulle tultaessa nykyisen ydinkeskustalueen lähialueineen. Tampereen kaavoitettu alue rajoittui lännessä Sepänkadun tienoille, idästä Mäkipäänkadulle, pohjoisessa Näsijärveen ja etelässä Kalevantiehen ja Pyhäjärveen. Itäisin kaavoitettu kaupunginosa oli Amuri, läntisin Tammela, pohjoisin Koukkuniemi ja eteläisimmät Ratina ja Kaakinmaa.³⁷

Tampereen alkuperäinen kaupunkialue oli vuosisadan vaihteessa huomattavasti kasvaneen kaupungin liikekeskus. Keskeisimmät liikkeet sijaitsivat joko Kauppa- tai Hämeenkadulla. Alueen asukkaat olivat kauppiaita, käsityöläisiä, virkamieskuntaa ja muita keskiluokan edustajia. Tammerkosken rannat olivat teollisuuskäytössä Kytälän puolella olevaa koskipuistoa lukuun ottamatta. Liikekeskusalue jatkui Tammerkosken sillan yhdistämänä Hämeenkadun itäpäähän aina rautatieasemalle asti. Tämän alueen ulkopuolella sijaitsivat työläisten asuttamat kaupunginosat, joissa tonttikoot olivat pienempiä, asuminen ahtaampaa ja suurin osa asukkaista oli vuokralaisia. Näiden varsinaisen kaupungin rajojen

³⁵ Rasila 1984, 23 ja 27; Markkola 1994, 92–93.

³⁶ Vuokran suuruus on saatu muuttamalla vuoden 1909 keskimääräinen huoneen ja keittiöosuuden vuosivuokra 140 markkaa rahanarvonlaskurilla vuoden 1902 tasolle 125 markkaan. Tämä on jaettu 52 saaden lopputulokseksi 2.40 markkaa. Voionmaa 1910, 542–543; Rasila 1984, 280; Rahanarvonlaskuri [<http://apps.rahamuseo.fi/rahanarvolaskin#FIN>]. Luettu 7.4.2015.

³⁷ kts. esim. Lehtinen 2012, 16–20 ja liite 2; kts. myös liite 1.

sisäpuolelle jäävien alueiden lisäksi Tampereella työssäkäyviä asui Pispalan ja Järvensivun asutusalueilla. Kaupungin ulkopuolelle jäivät myös Santalahden teollisuusalue ja Lapinniemen puuvillatehdas.³⁸

Amurin kaupunginosa toimii hyvänä esimerkkinä työläisten asuinolosuhteista. Amurissa tontit jätettiin pieniksi, koska toiveena oli, että kaupunkilaiset rakentaisivat sinne omia pieniä taloja ja asuminen pysyisi edullisena. Ajatus ei aivan toteutunut ja alueelle nousi myös tehtaiden ja yksityisten rakennuttamia osakeittiömalliin tehtyjä vuokrataloja. Osakeittiöasunnoissa oli yhden keittiön ympärillä neljästä kuuteen huonetta, joissa jokaisessa asui omat vuokralaisensa. Yhdessä huoneessa saattoi asua kokonainen perhe alivuokralaisineen tai useampi perheetön työläinen. Osakeittiöhuoneistot olivat yleisin asumismuoto myös Kyttälän kaupunginosassa. Alueen tontit jäivät pieniksi ja kalliiksi 1890-luvulla tapahtuneen saneerauksen myötä, joten alueelle syntyi enemmän liiketiloja kuin asuinhuoneistoja. Kyttälän saneerauksen seurauksena muodostui neljä uutta työläisten kaupunginosaa: Armonkallio, Osmonmäki sekä Tammelan etelä- ja pohjoisosat. Armonkallio syntyi käytännöstä tyhjistä Kyttälästä häädettyjen työläisten joko siirtäessä vanhan torppansa tai rakentaessa uuden sinne kun taas Tammela rakennettaessa asumiskäsitykset olivat muuttuneet ja sinne rakennettiin lähinnä hellahuoneita. Hellahuoneet olivat pieniä naimattomille tarkoitettuja huoneita, joissa ruuanvalmistus tapahtui pystyuunin pesässä. Tammelaan perustettiin 1890-luvulla myös runsaasti uutta teollisuutta. Asuminen oli tiivistä, koko kaupungin alueella kutakin lämmitettävää huonetta kohden asui 2.16 henkeä. Ahtaimmin asuttiin Tammelassa, jossa yhtä huonetta kohden oli 2.75 asukasta.³⁹

1800- ja 1900-lukujen vaihteen Tampereen keskusta-alue oli erinäköinen kuin nykyään. 1800-luvun lopulla pääkadun paikka oli vasta vaihtumassa Kauppakadulta Hämeenkadulle. Hämeenkadun asema oli vahvistunut kun Kyttälän liitoksen myötä sitä voitiin jatkaa rautatieasemalle asti ja näin muodostaa suora reitti rautatieasemalta Esplanadille⁴⁰. Hämeenkatu oli 1890-luvulle tultaessa jo kivetty ja se oli valaistu sähkövaloin. Talot kadun varrella olivat pääasiassa 1-3 kerroksisia puutaloja. Kivitaloja kadunvarteen valmistui pitkin 1890-lukua ja 1900-luvun alkuvuosina. Muun muassa Raatihuone valmistui 1890, Sumeliuksen talo⁴¹ 1901 ja Commercen talo 1899.⁴² Kaiken kaikkiaan 1890-luvulla Hämeenkadun varrelle rakennettiin yhteensä 22 rakennusta, joista 13 oli itäpäässä. Samaan aikaan kun

³⁸ Rasila 1984, 195; kts. myös liite 1.

³⁹ Rasila 1984, 175, 180, 186–187 ja 193–195; Lehtinen 2012, 20; Markkola 1994, 71; kts. myös liite 1.

⁴⁰ Nykyinen Hämeenpuisto.

⁴¹ Hämeenkatu 15.

⁴² Hämeenkatu 17. kts. esim. Wacklin 2010; Ojanen & Laakso & Kallio 1985.

Hämeenkadun asema pääkatuna vahvistui, siirtyivät nuoret yhä enenevässä määrin viettämään aikaansa Esplanadin sijasta Hämeenkadulle. Keskeisemmän sijainnin lisäksi Hämeenkadulle nuorisoa houkuttelivat varmasti krouvit ja oluttuvat, joista suurin osa sijaitsi sen varrella. Tulevan pääkadun varrella sijaitsi myös kaikki kolme kaupungin hotellia. Hotelleista kaksi, Central ja kaupungin hotelli, oli Hämeenkadun länsipäässä, Kauppatorin välittömässä läheisyydessä. Kolmas, Hotel Bauer, sijaitsi osoitteessa Hämeenkatu 1 vastapäätä rautatieasemaa.⁴³

Ensimmäiset vakituiset poliisit palkattiin Tampereelle 1860-luvulla kaupungin viskaalin avuksi. Läänin kuvernööri oli asettanut Kyttälään jo vuonna 1868 poliisiviranomaisen ja samalla julkaistu alueelle erityisen poliisijärjestyksen. Rautatien rakentamisen aikaan Kyttälä oli levotonta seutua useiden olutkauppiaiden ja muiden ”turmionpesien” vuoksi. Kaupungin pyynnöstä alueelle lähetettiin kasaikoita pitämään järjestystä vuosina 1875 ja 1876. 1870-luvulta alkaen oli Tampereelle puuhattu erityistä poliisijärjestystä, mutta lukuisten viivästysten takia hallitus hyväksyi Tampereen poliisilaitoksen perustavan asetuksen tammikuussa 1891. Asetus käytännössä siirsi poliisilaitoksen määräysvalan kaupungilta valtiolle. Toiminta lähti nopeasti käyntiin kun vielä saman vuoden elokuussa poliisikamari aloitti toimintansa. Tampereen ensimmäisenä poliisimestarina toimi kapteeni Carl von Kraemer ja hänen johdossaan oli 26 poliisia. 1890-luvun aikana poliisien lukumäärää lisättiin useaan eri otteeseen niin, että suurlakkovuonna poliiseja oli jo 99.⁴⁴

Ensimmäisen poliisijärjestyksen kaupunki sai poliisikamarin perustamista seuranneena vuotena. Poliisijärjestyksessä kiellettiin muun muassa väkijuomien juominen kaduilla, avoimilla paikoilla ja porttikäytävissä. Yleensä ottaen kaikki huonotapainen elämä oli kiellettyä. Samaisessa järjestyksessä määrättiin, että ruokakaupat ja olutmyymälät tuli sulkea iltayhdeksältä. Lisäksi häiritsevä sekä kaikenlainen epäsiiveellinen ja yleistä säädyllisyyttä loukkaava käytös oli kiellettyä iltakymmenen jälkeen. 1897 Tampereen poliisilaitoksesta annettiin uusi asetus, jossa toistettiin aiemman poliisijärjestyksen pääkohdat. Näiden lisäksi poliisin tuli asetuksen mukaan muun muassa toimia haureudenharjoittamisen estämiseksi.⁴⁵

⁴³ kts. esim. Wacklin 2010; Ojanen & Laakso & Kallio 1985.

⁴⁴ Voionmaa 1910, 419–421; Rasila 1984, 449–452.

⁴⁵ Voionmaa 1910, 419–421; Rasila 1984, 449–452.

2.2 Prostituution alalajit ja asiakkaat

1800-luvun prostituutio voidaan jakaa kahteen eri alalajiin, katu- ja bordelliprostituutioon. Katuprostituidut päivystivät ilta- ja yöaikaan julkisilla paikoilla houkutellen asiakkaita ulkoisella olemuksellaan. Asiakkaan löydyttyä prostituoitu ja asiakas sopivat hinnasta ja etsivät lähimmän mahdollisen paikan suorittaa itse akti. Katutyttöjen kesken käytiin kovaa kilpailua asiakkaista tasapainotellen näkyyden ja toisaalta poliiseille näkymättömyyden välillä. Poliiseilla ei ollut resursseja pidättää jokaista kaduilla pimeänaikaan kulkevaa prostituoitua, vaan ainoastaan ne, jotka käyttäytyivät kaikista räikeimmin tai olivat selvästi humaltuneita. Helsingissä katutyttöjen palveluksia sai helpoiten Pohjois-Esplanadin alueelta.⁴⁶ Tampereelta taas ei ole tiedossa mitään erityistä aluetta, jonne katutytöt olisivat keskittyneet metsästämään asiakkaitaan. Tosin Lehtinen epäilee prostituoitujen osoitetietojen perusteella Tammelan torin olleen vuosisadan lopussa otollinen paikka hankkia maksullista naisseuraa.⁴⁷

Bordelli oli Suomessa, niin kuin missä tahansa Euroopan maassa, paikka, jonne mentiin ensisijaisesti harrastamaan seksiä. Joskin näissä ”tyttöpaikoissa” myös seurusteltiin, pelattiin, syötiin sekä juotiin. Bordelleissa asui, eli ja työskenteli prostituoituja, ja heidän toimiaan ohjasi bordellin emäntä. Joissakin bordelleissa apuna oli palvelija ja paikalla saattoi olla myös miespuolinen suojelija. Vaikka yleisimmin bordellit olivat tavallisia kerrostalohuoneistoja tai puutalojen osia, ne olivat erillisiä, itsenäisiä asuintiloja, joiden perusfunktio liittyi prostituutioon. Helsingissä bordelleissa käymiseen liittyi vahvasti yhteisöllisyys: opiskelijat ja muut juhlivat miesjoukot päätyivät ravintolaillan päätteeksi bordelliin juomaan lisää sekä nauttimaan naisten seurasta.⁴⁸ Tosin prostituutiokomitean mietinnön mukaan Suomessa ei toiminut enää vuoden 1884 jälkeen kuin yksi varsinainen bordelli, joka sijaitsi Turussa. Kaikki muut kuin kahden prostituidun yhdessä asuttamat kollektiivit oli hajotettu poliisin toimesta asettamalla emäntiä syytteeseen parituksesta ja estämällä prostituoituja asumasta yhdessä. Poliisilla oli mahdollisuus hillitä liian suurien prostituoitu keskittymien syntymistä kieltämällä useamman tarkastusnaisen asumisen samassa kiinteistössä.⁴⁹ Vuonna 1909 julkaistussa Tietosanakirjassa bordelli oli määritelty poliisin valvonnan alla olevaksi haureudenharjoituspaikaksi.⁵⁰

⁴⁶ Häkkinen 1995, 25–30.

⁴⁷ Lehtinen 2012, 25–26.

⁴⁸ Häkkinen 1995, 40–45.

⁴⁹ Tuulasvaara-Kaleva 1988, 8; HMA HLA TPA Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1892–1905.

⁵⁰ Tietosanakirja osa1. A-confort 1909, hakusana: ”bordelli”.

Prostituotujen palveluja käyttäneistä miehistä ei ole helppoa saada tietoa, koska patriarkaalisessa yhteiskunnassa vallitsi ajatus vain naispuolisten prostituotujen kontrolloinnin tarpeesta. Tämän vuoksi ei nähty tarpeelliseksi kirjata ylös tietoja miehistä, jotka olivat olleet prostituotujen asiakkaina, eikä miehiä alistettu sukupuolitarkastuksiin. Tampereella prostituoiduista laadituissa irtolaisraporteissa mainittiin hänen asiakkaansa nimeltä ainoastaan jos mies syytti prostituotua rikoksesta ollen näin asianomistajana. Muissa tapauksissa asiakkaista puhuttiin ”miehinä” tai ”asiakkaina”. Kadulta päiväsaikaan seuraa etsinyt mies pysyi tiukasti hevostärryjen tai taksin kyydissä, vain yöaikaan voitiin jalkaisin hakeutua katutyttöjen seuraan, tällöinkin mies pysyi passiivisena ja antoi katutytön ”vietellä” itsensä. Bordelleissa käynti vaati miehiltä aktiivisena olemista, mutta silloinkin käynti pyrittiin pitämään salassa laajemmalla yleisöltä. Tarkempaa tietoa helsinkiläisten prostituotujen asiakkaista saa vain niistä tilanteista, jolloin he ovat aiheuttaneet häiriöitä tai tehneet rikoksen prostituotua kohtaan niin, että poliisin on pitänyt puuttua tilanteeseen.⁵¹

Helsinki oli Suomen pääkaupunki sekä yliopistokaupunki ja se oli 1800-luvun lopulle asti korostetun säätyläinen yhteisö. Helsingissä myös kukoisti korkeatasoinen bordelliprostituutio, kun bordelleissa käynti oli oleellinen osa kaupungin varakkaamman miesväestön vapaa-ajan viettoa. Muutenkin kaupunkien erilainen väestöpohja määritteli minkä taseisia prostituoituja siellä toimi. Prostituutio Helsingissä proletarisoiui vuosisadan vaihteessa työväen-, nais-, ja raittiusliikkeen painostuksen ajettua ahtaalle yläluokkaisen prostituution.⁵² Työläisillä ei ole samanlaisia mahdollisuuksia maksaa yleisten naisten palveluista kuin herroilla. Jos prostituotujen asiakaskuntaa tarkastellaan sukupuolitaudin vuoksi hoidettujen miesten kautta, nousee molemmissa kaupungeissa esille työläisten suuri määrä. Helsingissä työläisten jälkeen toiseksi suurin osuus sukupuolitautilien takia hoidetuista miehistä kuului keskiluokkaan. Ja jos keski- ja yläluokkaiset potilaat lasketaan yhteen, nousee heidän määrä työläisten ohitse. Helsingissä irtolaispidätysten yhteydessä esiin tulleet prostituotujen asiakkaat kuuluivat pääasiassa työläisiin, sotilaisiin ja merimiehiin.⁵³ Tampereen poliisin laatimissa irtolaisraporteissa harvemmin nousee esille asiakkaiden yhteiskunnallinen asema, mutta jos tarkastellaan Tampereen sukupuolitautiliasastoilla hoidettuja, niin työläismiesten suuri määrä korostuu.⁵⁴

⁵¹ Häkkinen 1995, 72–75; HMA HLA TPA Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1892–1905.

⁵² Häkkinen 1995, 222.

⁵³ Häkkinen 1995, 84–85.

⁵⁴ Bidrag till Finlands officiella statistik: XI Medicinalverket medicinalstyrelsens berättelse för år 1896, 1897, 1898, 1899, taulu 5; HMA HLA TPA Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1892–1905.

Joskus prostituoitujen pidätysten yhteydessä tehdyissä kertomuksissa mainitaan heidän olleen miesten seurassa, mutta seuralaisten laatua ei ole sen enempää eritelty. Tampereen poliisin laatimia irtolaisraportteja lukiessa syntyy sellainen kuva, että prostituoitujen asiakkaat olivat yhtälailla laitapuolen kulkijoita kuin prostituoidutkin. Tosin ei ole lainkaan varmaan onko nämä huonoa elämää viettäneet miehet, jotka ovat makoilleet humalapäissään yleisten naisten seurassa kaupunkia ympäröivissä metsissä, laisinkaan tarkastusnaisten asiakkaita vai vaan heidän ryypiskelytovereitaan.⁵⁵ Esimerkiksi Olga Sirenin, kuten kenen tahansa pitkään prostituoituna olleen, asiakkaiden yhteiskunnallinen asema on oletettavasti vuosien varrella laskenut samalla kun ulkonäkö on alkanut rapistua alkoholin käytön ja ikävuosien kertymisen takia. Olga pidätettiin vuonna 1904 peräkkäisinä päivinä tilanteessa, jossa arvatenkin haureutta on harjoitettu luonnonhelmassa. Tämä oli tyypillistä katuprostituoitujen ja heidän asiakkaidensa parissa.

”kello 11.50 j.p.p.⁵⁶ Satakunnan ja Saarikatujen kulmasta, tarkastusnaisten Olga Sirenin syystä että tämä vielä näin myöhään kuleksi ulkona kahden mieshenkilön seurassa, tullen Pyynikin metsästä päin arvatenkin haureellisessa tarkoituksessa”⁵⁷

”kello 4 e.p.p Santalahden metsästä rankapinojen takaa naiset Olga Siren ja Aina [...] Karlssonin syystä että nämä makasivat miesten kanssa mainitussa paikassa, siikeässä unessa. Tämänkaltainen kuleksiva, haureellinen ja kurja elämä on kaikista varoituksista huolimatta mainittujen naisten alituksena elämänä”⁵⁸

Aina tamperelaisten prostituoitujen asiakkaat eivät olleet yhteiskunnan alimpiin luokkiin kuuluvia:

”viimeksi hänet pidätettiin viime yönä kello ½ 3 aikaan Hämeenkadulta talon nro 29 kohdalta, jonne hän oli ajurilla saapunut aikomuksella mennä Herrojen luokse haureuden harjoittamista varten”⁵⁹

”Joulun alla 1904 hänen luonaan olleelta herralta oli kadonnut 300mk”⁶⁰

⁵⁵ HMA HLA TPA Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905.

⁵⁶ j.p.p. jälkeen puolenpäivän, e.p.p. ennen puoltapäivää.

⁵⁷ HMA HLA TPA Järjestyspoliisin ilmoituksia irtolaisista rikososastolle 1904.

⁵⁸ ibid.

⁵⁹ HMA HLA TPA Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1902.

⁶⁰ HMA HLA TPA Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1904.

2.3 Rankaisemisen perusteet

Prostituoituja voitiin rangaista sekä rikos- että irtolaislakien perusteella. Ennen vuonna 1889 uudistettua rikoslakia oli voimassa säädökset vuodelta 1734. Vanhaan rikoslakiin vedoten prostituoitua voitiin rangaista niin sanottuun salavuoteus- ja huorintekopykälään vedoten. Salavuoteuspykälään oli helpompi vedota, koska salavuoteudella tarkoitettiin kahden naimattoman henkilön välistä seksiä. Avioliiton ulkopuolisen seksin harrastaminen oli huorintekoa silloin, kun ainakin jompikumpi aktin osapuolista oli naimisissa jonkun muun kuin seksikumppaninsa kanssa, eli huorintekopykälän perusteella tuomitsemiseen olisi pitänyt tietää prostituoidun asiakkaan siviilisääty. Vuoden 1734 rikoslakiin kuului myös haureuselantosäädös, jonka mukaan seksin myynnistä tuli rikollista, jos se tapahtui siihen tarkoitettussa huoneessa. Toisin sanoen vain bordelliprostituutio oli haureussäädöksen perusteella rikollista. Tästä lainkohdan tulkinnasta käytiin valtiopäiviä myöten runsasta keskustelua aina uuden rikoslain laatimiseen asti.⁶¹

Uusi rikoslaki vuodelta 1889 yksinkertaisti prostituutioon soveltuvien lakien tulkintaa asettamalla rangaistukset parituksesta sekä haureuselannosta, josta tuomitsemiseksi ei enää edellytetty siihen tarkoitettun huoneen olemassaoloa. Haureuselannosta tuomitseminen vaati naiselta toistuvaa haureutta. Siitä siis ei voinut rangaista laisinkaan miehiä. Paritus oli uudessa rikoslaissa luokiteltu törkeäksi rikokseksi, josta seurauksena oli aina kuritushuonerangaistus sekä kansalaisluottamuksen menetys. Uudessa rikoslaissa aviorikoksista tuli asianomistajarikoksia. Yleisellä syyttäjällä ei ollut mahdollista nostaa niistä syytettä vaan ainoastaan petetyllä aviopuolisolla. Tämän ansiosta taloudellisesti parempiosaiset, vain valikoitua asiakaskuntaa vastaanottavat prostituoidut jäivät käytännössä lain määrittämien sanktioiden ulkopuolelle. Edellä mainittujen lisäksi vuoden 1889 rikoslaissa kuppataudin tahallinen tartuttaminen oli määritelty rangaistavaksi teoksi, jos tietoisesti kuppaa sairastava henkilö tartutti sen luvattomassa sukupuoliyhteydessä toiselle. Säädöksen toteuttamiseksi tartunnan tuli olla tapahtunut tosiasia. Tämän pykälän tavoitteena oli estää prostituoituja jatkamasta ammattiaan sairastumisensa jälkeen.⁶²

Useimmat prostituoidut pidätettiin irtolaislakeihin vedoten, varsinkin jos oli kyse alemman hierarkian prostituoiduista. Poliisien irtolaispäiväkirjoissa pidättämisen syynä mainittiin usein ”työttömyys”, ”kuljeksiva elämä”, ”siveetön ja huono elämä” sekä ”juoppous”, naisten kohdalla oli joskus myös

⁶¹ Tuulasvaara-Kaleva 1988, 8–13.

⁶² ASK 1889, luku 20 § 9–10 ja 13; Tuulasvaara-Kaleva 1988, 8–13.

maininta ”yökulusta”.⁶³ Vuoden 1883 irtolaisasetuksesta tehdyn tulkinnan mukaan siveetön ja paha-
tapainen elämä olivat välttämättömiä mutta eivät riittäviä tunnusmerkkejä. Irtolaisasetusta ei voitu
sellaisenaan käyttää prostituoitujen tuomitsemiseen, vaan kaikkien irtolaisuuteen sisältyneiden piir-
teiden tuli ilmetä kyseessä olevassa tapauksessa. Aikalaistulkintojen mukaisesti siveetön elämä kuu-
lui oleellisena osana irtolaisuuteen, mutta irtolaisasetusta ei voinut käyttää ammattihaureutta vastaan,
elleivät muutkin irtolaisuuden määreet liittyneet prostituoidun elämään. Irtolaisasetuksen tehokasta
soveltamista prostituoituihin ehkäisi asetuksen vaatimus varattomuudesta. Käytännössä harvempi
prostituoitu oli täysin vailla varallisuutta. Prostituoitunut pystyivät elättämään itsensä hankkimillaan
tuloilla.⁶⁴

Irtolaisuus käsiteltiin hallinnollisen menettelyn kautta. Jos irtolaisuudesta pidätetty oli kirjoilla jos-
sain muualla kuin pidätyskunnassaan tai jos hänellä oli ollut useampia varoitukseen johtaneita pidä-
tyksiä, niin hänet toimitettiin läänin kuvernöörin tuomittavaksi. Kuvernöörin vallassa oli päättää toi-
menpiteistä hänen luokseen lähettyjen irtolaisuudesta syytettyjen kohdalla. Toimenpidevaihtoehdot
olivat vapauttaminen, yleiseen työhön eli ojennushuoneeseen määrääminen tai kotipaikkakunnalle
passitus. Yleiseen työhön määräämistä ei ollut lainlaadinnan yhteydessä tarkoitettu rangaistukseksi,
vaan henkilöön kohdistuvaksi pakkotoimenpiteeksi, jota käytettiin yleisen turvallisuuden ja järjes-
tyksen takaamiseksi. Tästä huolimatta se koettiin kansalaisten keskuudessa rangaistukseksi. Ojennus-
huonetuomioiden ominaisuuksiin kuuluivat vapaudettomuus ja pakkotyö yleisissä työvankiloissa. Ir-
tolaisuudesta tuomittu ei välttämättä ollut aiheuttanut mitään konkreettista vahinkoa tai rikkonut oi-
keushyvä vastaan. Irtolaisen elämäntapa koettiin kuitenkin uhaksi yleiselle järjestykselle ja turvalli-
suudelle.⁶⁵

Riikka Suhonen on Kuopion lääninvankilan naisvankeja tarkastelevassa tutkimuksessaan osoittanut,
kuinka irtolaislait olivat viranomaisille hyvä jatke naisten epäsideellisuuden valvonnassa. Hänen mu-
kaansa ensimmäisiä kertoja irtolaistutkintaan päätyvistä vain murto-osa täytti kaikki irtolaisasetuksen
tuntomerkit ja varsinkaan sideellisyyspykälä ei yleensä täytynyt. Pelkkiä tilastoja tutkimalla jää kuva
siitä, että naiset olivat irtolaisia ja miehet juoppoja. Tämä kertoo yhteiskunnan kontrollin erilaisesta
kohdistumisesta miehiin ja naisiin. Vaikka tehty rikos oli perusteiltaan sama ja se oli saatettu tehdä
yhdessä, oli rangaistuksen peruste eri. Ympäröivän yhteiskunnan tiukasta moraalikäsitelmästä kerto-

⁶³ HMA HLA TPA Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905.

⁶⁴ Tuulasvaara-Kaleva 1988, 14–16.

⁶⁵ Tuulasvaara-Kaleva 1988, 16–18; Letto-Vanamo & Ylikangas 1981, 72.

vat myös rikosnimikkeet, joiden perusteella suurin osa naisista tuomittiin. Naisia tuomittiin useimmiten irtolaisuudesta, salavuoteudesta, huoruudesta, prostituutiosta ja lapsenmurhasta. Huomattavaa on se, että naisten rikokset olivat yleensä riippuvaisia miehistä ja samalla sukupuolijärjestelmään sitoutuneita.⁶⁶

2.4 Vapausrangaistukset 1800-luvun lopulla

Siveettömiä naisia varten alettiin perustaa 1400-luvulta alkaen joka puolella Eurooppaa kehruhuoneiksi kutsuttuja työlaitoksia. Alkujaan kehruhuoneet oli tarkoitettu vain ja ainoastaan siveettömille naisille. Myöhemmin niihin alettiin toimittaa myös rikoksentekejiä, pahatapaisia lapsia, mielisairaita, köyhiä sekä orpolapsia. Ensimmäinen Suomea koskenut asetus siveettömien naisten työrangaistuksista oli Kaarle XII antama säännös vuodelta 1698, jossa määrättiin perustamaan kehruhuoneita siveettömiä naisia varten. Suomen ensimmäinen kehruhuone aloitti toimintansa Turussa vuonna 1739. Turun kehruhuone oli tarkoitettu pahantapaisille, laiskoille, irtolaisnaisille sekä rikoksista rangaistuksiin tuomituille naisille. Tavoitteena oli, että tuomitut voisivat rangaistusta suorittaessaan olla hyödyksi yhteiskunnalle kehruulla ja kudonnalla. Alun perin naisten työlaitoksia kutsuttiin kehruhuoneiksi ja miehille tarkoitettuja ojennushuoneiksi tai -laitoksiksi, mutta myöhemmin ojennushuonetta tai -laitosta käytettiin sekä naisten että miesten työlaitoksista.⁶⁷

Ennen 1800-lukua Suomessa oli linna- ja lääninvankiloita sekä kaupunkien omia vangittujen väliaikaiseen säilytykseen tarkoitettuja tiloja.⁶⁸ Autonomian aikana vankilajärjestelmää Suomessa kehitettiin ja uusia erilaisiin tarpeisiin suunnattuja vankiloita perustettiin eri puolille maata. Vuonna 1873 Suomessa oli muun muassa seuraavia vankilatyyppejä: lääninvankiloita, kihlakunnanvankiloita, rangaistusvankiloita ja kehruhuoneita. Vuonna 1881 Hämeenlinnaan perustettiin kuritushuone ja työvankila, jonne naisvangit keskitettiin Turun ja Lappeenrannan kehruhuoneista. Samaan aikaan aiemmin Hämeenlinnassa kuritushuoneessa vangittuina olleet miesvangit siirrettiin Helsinkiin. Hämeen-

⁶⁶ Suhonen 1996, 218.

⁶⁷ Tietosanakirja osa 4. Kaivo-Kulttuurikieli 1912, hakusana: ”kehruhuone”; ”Hämeenlinna vankilakaupunkina”. Hämeenlinnan kaupunginkirjaston sivut [http://kirjasto.hameenlinna.fi/kirjasto/lydia/yhteiset_asiat/vankilat/?lue=true]. Luettu 15.1.2015; ”Turun kehruhuone”. Arkistolaitoksen sivut [<http://www.narc.fi:8080/VakkaWWW/Selaus.action;jsessionid=809400F94FC2596FB045C96EA8A58E44?kuvailuTaso=AM&avain=2804.KA>]. Luettu 15.1.2015.

⁶⁸ Letto-Vanamo & Ylikangas 1981, 48–55; ”Lääninvankilat”. Arkistolaitoksen sivut [<http://wiki.narc.fi/portti/index.php/L%C3%A4%C3%A4ninvankilat>]. Luettu 15.1.2015.

linnan kuritushuone ja työvankila – laitokseen jäivät naisten työlaitos ja kuritushuone sekä lääninvankila, joista jälkimmäisessä oli ainoastaan tutkintovankeja, vankeusvankeja ja alle vuodeksi yleiseen työhön tuomittuja.⁶⁹

Vangit jaoteltiin rangaistukseen johtaneen toiminnan perusteella kuritushuone- tai vankeusvangeiksi tai yleiseen työhön tuomituiksi. Kahteen ensimmäiseen tuomittiin oikeuskäsittelyn kautta rikoksista ja kuritushuonetuomio oli rankempi kuin vankeusvankituomio⁷⁰. Näistä jompaankumpaan tuomittu saatettiin tuomita myös määrääjäksi kansalaisluottamusta vailla olevaksi. Yleiseen työhön tuomittiin irtolaisuudesta hallinnollisen menettelyn kautta kuvernöörin toimesta. 1500-luvulta alkaen kaikki vangit pyrittiin pitämään tervehdyttävässä työssä, mutta erityisesti 1800-luvulla vankeinhoidossa nojattiin ajatukseen kasvatuksesta ja koulutuksesta. Vuodesta 1860 alkaen niin rikollisuudesta kuin irtolaisuudestakin tuomitut asetettiin samanlaisen kohtelun alaisiksi.⁷¹ Rangaistusajana vangit pyrittiin koulimaan yhteiskuntakelpoisiksi ja omalla työllään toimeentuleviksi. Pakkotyöllä nähtiin olevan sekä kurittava että kasvattava vaikutus, niinpä kaikkiin vapausrangaistuksiin liittyi myös pakkotyö. Vaikka eri vapausrangaistusmuotojen toteuttamiselle oli annettu omat ohjesääntönsä, ei vangittuna olo konkreettisesti ollut kovinkaan erilaista eri rangaistusmuotojen välillä. Rangaistusten erot olivatkin lähinnä siinä kuinka paljon vangittua kohtaan kohdistettiin muita pakkotoimenpiteitä ja eristämistä yksinäisyyteen sekä siitä kenen hyväksi työtä tehtiin. Kuritushuonevangit ja yleiseen työhön määrätty tekivät työtä kruunun hyväksi, kun taas vankeusvangeilla oli oikeus tehdä työtä myös omaksi hyväkseen. Kuritushuonevangit olivat vankeusvankien ohella oikeutettuja niin sanottuun säästörahaan kun he olivat käyttäytyneet kuukauden ajan mallikkaasti. Naisilla teetettiin ompelu- ja kehruutöitä.⁷²

⁶⁹ Tietosanakirja osa 10. työehtosopimus-Öölanti 1919, hakusana: ”vankila”; ”Hämeenlinna vankilakaupunkina” Hämeenlinnan kaupunginkirjaston sivut [http://kirjasto.hameenlinna.fi/kirjasto/lydia/yhteiset_asiat/vankilat/?lue=true]. Luettu 15.1.2015; ”Hämeenlinnan kuritushuone- ja työvankila” Arkistolaitoksen sivut [<http://www.narc.fi:8080/Vak-kaWWW/Selaus.action?kuvailuTaso=AM&avain=467.KA>]. Luettu 15.1.2015.

⁷⁰ Kolme vuotta kuritushuonetta vastasi neljää vuotta vankeusvankina.

⁷¹ Letto-Vanamo & Ylikangas 1981, 72–73.

⁷² Forsman 1925, 737–738; Tietosanakirja osa 10. työehtosopimus-Öölanti 1919, hakusanat: ”vapausrangaistus”, ”vanki” ja ”yleinen työ”; ”Hämeenlinna vankilakaupunkina”. Hämeenlinnan kaupunginkirjaston sivut [http://kirjasto.hameenlinna.fi/kirjasto/lydia/yhteiset_asiat/vankilat/?lue=true]. Luettu 15.1.2015.

2.5 Ohjesääntöinen prostituutio

Ohjesääntöinen prostituutio oli alun perin Ranskassa 1800-luvun alussa kehitetty järjestelmä, jonka avulla pyrittiin estämään sukupuolitautilien, erityisesti kupan, leviäminen. Lääkäri A. J. B. Parent-Duchateletin kehittämä järjestelmä perustui prostituoiduille säännöllisesti tehtäviin lääkärintarkastuksiin, joiden avulla pyrittiin havaitsemaan sukupuolitaudit ja sitä myöten passittamaan sairastuneet hoidettavaksi ennen kuin he levittivät tautia eteenpäin. Ohjesääntöinen prostituutio levisi 1800-luvulla useisiin Euroopan maihin, ollen käytössä muun muassa kaikissa Pohjoismaissa ja Englannissa sekä paikoittain Yhdysvalloissa, muun muassa New Yorkissa.⁷³

Vaikka kuppaa oli tavattu Suomessa jo 1500-luvulta alkaen, alkoi se yleistyä vasta 1700-luvulla. Kuppa levisi tehokkaimmin runsaasti matkustavien ihmisten, kuten sotilaiden, toimesta laajoille alueille. Myös markkinoille ja yleisten töiden pariin kokoontuneiden ihmisten palatessa kotiseuduilleen tauti sai jalansijaa pienimmistäkin kylistä. Kupan leviäminen oli voimakkainta aikoina jolloin suuria väkijoukkoja oli runsaasti liikkeellä, kuten 1860-luvun nälkävuosien yhteydessä.⁷⁴ Jo 1800-luvun alkupuolella kuppaa sairastavat veivät Suomessa suurimman osan sairaansijoista. Aiemmin kuppataudin leviämistä oli pyritty estämään järjestämällä muun muassa sotilaille ja merimiehille sukupuolitauditarkastuksia. Nämä tarkastukset kuitenkin koettiin riittämättömiksi joten vuonna 1811 annetussa keisarillisessa kirjeessä kaupunkien maistraatit velvoitettiin huolehtimaan siitä, että ”itselliset, naimattomat ja elämäntavoiltaan epäsiiveellisiksi tunnetut naishenkilöt” todistavat vähintään kaksi kertaa vuodessa terveydentilansa. Vähitellen keisarillinen määräys johti vakituiseen tarkastustoimiston perustamiseen Helsinkiin vuonna 1847. Köyhän ja moraaliltaan löyhän väen taudiksi koettu kuppa nähtiin lopulta sen verran suurena ongelmana, että vuonna 1875 keisarillisen asetuksen luvun 20 1§ perusteella annettiin lupa perustaa tarkastustoimistoja suurimpiin kaupunkeihin, joissa prostituutiota oli runsaasti. Toimiston perustamislupaa tuli anoa lääkintähallitukselta, joka toimiston tarpeen todettuun teki esityksen senaatin talousosastolle, joka puolestaan antoi varsinaisen perustamisluvan.⁷⁵

Maksullisen lääkärintarkastuksen läpäisemisestä annettu tarkastuskirja käsitettiin keisarillisen asetuksen myötä luvaksi toimia prostituoidun ammatissa. Tämä ajatus on ohjesääntöisen prostituution käsitteen taustalla. Jos tarkastettavalla todettiin sukupuolitauti, otettiin tarkastuskirja pois ja hänet

⁷³ Ringdal 261–262.

⁷⁴ Kallioinen 2005, 68–70; Vuorinen 2002, 150–153.

⁷⁵ AKS 1875, luku 20 § 1; Nygård 1989, 116; Tuulasvaara-Kaleva 1988, 23; Häkkinen 1995, 166; Rasila 1984, 502–503; Lehtinen 2012, 5–6.

passitettiin hoitoon. Kirjan sai takaisin kun oli tervehtynyt taudista. Vaikka lääkärintarkastuksessa käynti oli vapaaehtoista, niin tarkastuksiin määrätyille niiden laiminlyönnistä määrättiin yleensä sakkorangaistus.⁷⁶

Vuonna 1894 annettu asetus sukupuolitautilien vastustamiseksi velvoitti poliisin tarkkailemaan haureudelle alttiiksi oletettuja henkilöitä. Lisäksi poliisin tuli pyrkiä ehkäisemään ja poistamaan vaaroja, joita haureellisista henkilöistä koitui yhteiskunnalle. Uuden asetuksen mukaisesti jokainen, joka jäi kiinni prostituutiosta tai oman tunnustuksensa mukaan sitä harjoitti, piti määrätä poliisin erityiseen kontrolliin sekä säännöllisiin terveystarkastuksiin. Kaikkien, jotka siveettömän elämänsä tai muiden seikkojen nojalla saattoivat levittää kuppaa, tuli todistaa viranomaisille terveydentilansa. Jos henkilö todettiin prostituoiduksi tuli hänen osallistua säännöllisiin terveystarkastuksiin sekä alistua erityiseen poliisivalvontaan.⁷⁷

Vuonna 1896 tehostettiin prostituoitujen valvontaa Helsingissä, Tampereella, Turussa ja Viipurissa antamalla uudistetut lakiin perustuvat ohjesäännöt, joilla määriteltiin lakia ja asetusta tarkemmin poliisin ja lääkärin velvollisuudet. Ohjesäännössä painotettiin viranomaisten velvollisuutta prostituoitujen moraaliseen kasvatukseen. Poliisin piti pyrkiä auttamaan niitä, jotka halusivat palata kunnialliseen elämään. Toiminnan tuli pysyä toimivaltojen rajoissa, eikä siitä saanut tulla ”luvallisuuden varjoakaan” prostituoitujen siveettömälle elämälle. Prostituoitujen yhteiskunnalle aiheuttamien vaarojen estämiseksi poliisilla oli lupa valvoa prostituoitujen seurustelua, käytöstä ja esiintymistä. Poliisin tehtäviin kuului prostituoitujen passittaminen terveystarkastuksiin sekä sairaaksi todettujen toimittaminen sairaalaan. Prostituoituista täytyi pitää kirjaa, johon merkittiin tiedot naisten osoitteista, muuttamisista, teoista sekä elämästä yleensä.

Poliisilla oli myös oikeus tehdä tarkastuksia prostituoitujen asuntoihin varmistaakseen, että niissä ei juopoteltu, pelattu, metelöity tai tehty muutakaan rikokseen viittaavaa. Vain kaksi prostituoitua sai asua samassa asunnossa yhtä aikaa ja ainakin Tampereella poliisit valvoivat, ettei samassa talossa asuneita prostituoituja. Tarkastusnaisten asunnot eivät saaneet sijaita lähellä kouluja. Lääkärin tehtävänä oli toimittaa terveystarkastukset hyvää tapaa loukkaamatta. Paatuneen pahatapaisia ei saanut tarkastaa samalla kertaa kuin vähemmän turmeltuneita tai alaikäisiä. Katsastuksista ei myöskään saanut aiheutua häiriötä lähistöllä asuville. Lääkäri määräsi sairaaksi havaitut sairaalaan, mutta ei saanut

⁷⁶AKS 1875, luku 20 § 1; Nygård 1989, 116; Tuulasvaara-Kaleva 1988, 20; Häkkinen 1995, 166; Lehtinen 2012, 5–6.

⁷⁷ Tuulasvaara-Kaleva 1988, 45–46.

antaa terveiksi todetuille tarkastuskirjoja. Tarkastustoiminnasta raportointi Lääkintähallitukselle kuului myös lääkärille. Tarkastuksista ei enää saanut periä maksuja, eikä ohjesääntö saanut olla esteenä kanteen nostamisesta prostituoidusta.⁷⁸

Vuonna 1894 annettu uusi asetus sukupuolitautilien vastustamisesta sekä muutama vuosi myöhemmin uudistetut tarkastustoimistojen ohjesäännöt vahvistivat ohjesääntöistä prostituutiota. Asetuksen mukaan tarkastetuilta ei enää saanut periä maksuja eikä tarkastuskirjoja enää jaettu, mutta vuonna 1889 uudistettuun rikoslakiin nähden asetus sekä uusi ohjesääntö olivat perusteiltaan kaksinaismoralistisempia. Ennen vuotta 1889 käytössä olleessa rikoslaissa oli ollut kriminalisoitu ainoastaan haureuselanto eli prostituutio, jos sitä harjoitetaan siihen tarkoitettuun huoneessa. Uudistetussa rikoslaissa haureuselanto oli kriminalisoitu, vaikka sen harjoittamiseen ei olisikaan erillistä huonetta.⁷⁹

2.6 Prostituutio Tampereella

Kyttälästä on saatu ensimmäiset tiedot järjestäytyneemmästä tamperelaisesta prostituutiosta. Naapurit valittivat 1860-luvulla, kuinka talonmistajat olivat vuokranneet huoneita haureaa elämää viettäville naisille. Puolustukseen vuokraajat sanoivat saavansa prostituoiduilta parempaa vuokraa kuin työläisiltä. Tätä ennen tiedetään Tampereella olleen prostituutiota, mutta se on ollut satunnaisempaa. Väinö Voionmaan mukaan vuonna 1880 Kyttälässä mainitaan asuneen haureaa elämää viettäviä naisia niin useassa talossa, ”ettei lukua kehtaa ilmoittaa kylän häpiäksi”. Samaisena vuonna kaupungissa oli 47 huonoista elämäntavoista tunnettua naista. Aamulehdessä oli vuonna 1885 kirjoitettu kuinka kaupungissa on kymmeniä ”prostituettuja, niiden joukossa puoli-ikäisiä ihmisiä, jotka eivät vielä ole rippikoulua käyneet”.⁸⁰ Tamperelaisen kansanperinteen mukaan 1900-luvun alkuvuosikymmeninä saattoi ”Napparin kulmasta”, eli nykyisten Hämeenkadun ja Aleksanterinkadun risteyksestä, ostaa prostituoidun. Hämeenkadun itäpää oli muutenkin prostituoiduille otollista aluetta; rautatien valmistumisen jälkeen Kyttälän alueella oli lukuisia matkustajakoteja, joihin hakeutui jos jonkinlaista kulkijaa. Tämä teki iltaisesta Hämeenkadun itäpäästä epämiellyttävän alueen kunniallisille naisille, jotka joutuivat kulkiessaan kuuntelemaan humaltuneiden sangen suorasukaisia ehdotuksia.⁸¹

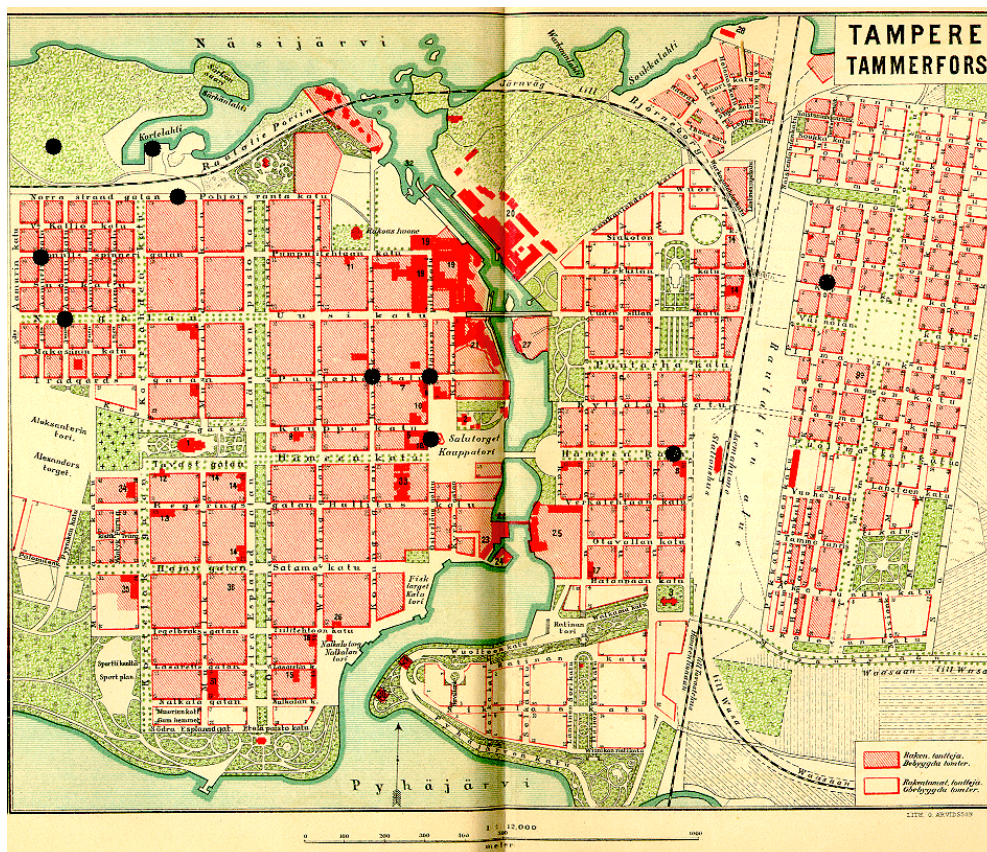
⁷⁸ Tuulasvaara-Kaleva 1988, 47–49.

⁷⁹ Jaakkola 1982, 236; Tuulasvaara-Kaleva 1988, 8, 21, 39–49; AKS 1734; AKS 1889.

⁸⁰ Voionmaa 1910, 586; Haapala 1986, 110.

⁸¹ Wacklin 2010, 63.

KARTTA 1. Olga Sirenin tiedossa olevat pidätyspaikat.

Tampereen kartta vuodelta 1902 [<http://www.histdoc.net/kaup1902/tampere.gif>] Luettu 14.3.2011; HMA HLA TPA Järjestyspoliisin ilmoituksia rikososastolle 1893–1904.

Lehtisen mukaan prostituoitujen osoitteiden perusteella prostituoitujen keskittymä oli Amurissa vuosien 1895 ja 1897 välillä, jonka jälkeen se siirtyi Tammelaan. Hänen mukaansa Tammelassa prostituoitujen osoitteet keskittyivät Tammelan torin nurkalle, joten tori on voinut olla ilta-aikaan erilainen myyntipaikka kuin päivisin.⁸² Jos esimerkiksi tarkastellaan kartasta 1 niitä tiedossa olevia paikkoja, joissa Olga Siren on pidätetty, voidaan havaita hänen kulkualueensa laajuus. Huomattavaa on, että kymmenestä pidätyspaikasta kuusi sijaitsee silloisen Tampereen rajoilla. Irtolaisraporteissa prostituoitujen pidätyspaikkoina usein mainittiin kaupungin laitamilla sijaitsevia metsäisiä paikkoja. Vain muutamien kohdalla tarkastusnainen on tavattu harjoittamassa haureutta keskustan alueella. Koska tässä yhteydessä ei ole käytettävissä laajempaa tamperelaista vertailuaineistoa siitä, missä muita prostituoituja pidätettiin, ei näistä kuitenkaan voida vetää mitään johtopäätöksiä.⁸³

”pidätettiin Näsijärven satamasta, jossa hän oli ollut erään miehen kanssa lihallsessa yhteydessä”⁸⁴

⁸² Lehtinen 2012, 25–26.

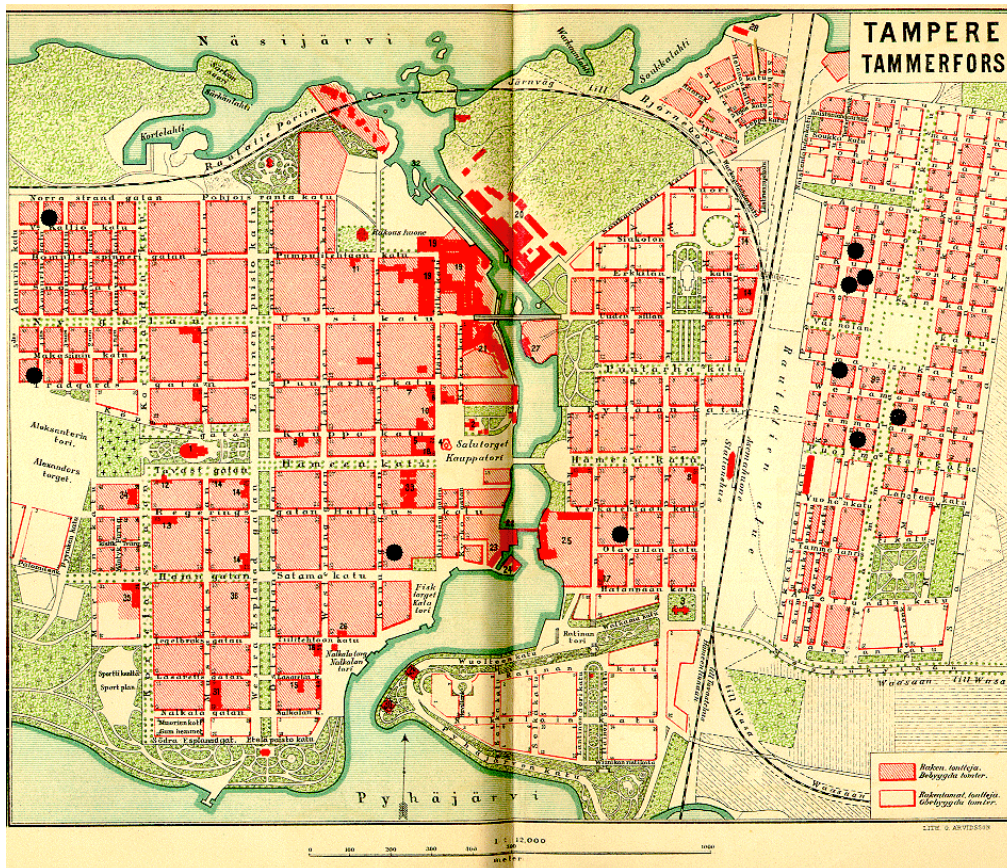
⁸³ HMA HLA TPA Järjestyspoliisin ilmoituksia irtolaisista rikososastolle 1893–1904.

⁸⁴ HMA HLA TPA Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1904.

”kuljeskellen yökaudet ulkona pitkin katuja ja miesten luona toisten huonomaineisten naisten seurassa. Viimeksi tänä vuonna kuudennen kerran pidätettiin hänet eilen illalla kello ½ 10 aikaan uuden hautausmaan takaa metsästä, jossa hän oli epäsiiveellisessä tarkoituksessa hänelle tuntemattomien miesten seurassa”⁸⁵

”viimeksi eilen illalla, jolloin ¼ 11 aikaan hänet tavattiin jonkun miehen seurasta eräässä palokujassa ja nähtävästi epäsiiveellisessä tarkoituksessa”⁸⁶

KARTTA 2. Olga Sirenin tiedossa olevat asuinpaikat.

Tampereen kartta vuodelta 1902 [<http://www.histdoc.net/kaup1902/tampere.gif>] Luettu 14.3.2011; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, luettelot yleisistä naisista luettelo yleisistä naisista 1895–1903 ja 1904–1905; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1893–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1–2 1892–1900.

Tampereella prostituoidut asuivat mielellään yhdessä. Samat osoitteet myös toistuvat usein tarkastusnaisten tiedoissa. Lehtinen arvelee tämän johtuvan kyseisten asuntojen prostituoiduille suopeista omistajista. Prostituoitujen keskuudessa useat muutot pienen ajan sisään olivat tyypillisiä. Useimmiten muutot tapahtuivat kaupunginosan sisällä, ja muutot kaupunginosasta toiseen olivat harvinaisia.⁸⁷

⁸⁵ HMA HLA TPA Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1899.

⁸⁶ HMA HLA TPA Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1901.

⁸⁷ Lehtinen 2012, 28–31.

Esimerkiksi jo edellä mainitun Olga Sirenin kartassa 2 näkyviä asuinpaikkoja tarkastelemalla voi saada kuvan hänestä yhtenä näistä poikkeuksista, jotka muuttivat kaupunginosista toisiin, mutta hänen kohdallaan tulee huomioda muuttojen ajankohdat ja se mitä muuttojen välillä on tapahtunut. Useasti muuttojen välissä Olga on ollut vangittuna. Osoitetiedoista saa ainoastaan selville, kuka tai keitä missäkin osoitteessa milloinkin asui, joten niistä ei voi päätellä, oliko kyseessä varsinainen bordelli, jossa toimi myös erillinen emäntä.

Irtolaisraporteista nousi esiin myös muutamia naisia, jotka eivät olleet tarkastusnaisia, mutta heitä syytettiin huonomaineisten naisten hyysäämisestä. Huonomaineisia naisia pitivät luonaan erityisesti vanhemmat yksinäiset naiset. Poikkeava esimerkki tästä on suutarin vaimo Thilda, joka pidätettiin kaksi kertaa ”yleisten naisten hyysäämisestä”, vaikka hän asui miehensä ja lapsiensa kanssa samassa asunnossa. Raporteista ei käy ilmi, oliko Thilda tai muut pidätetyistä bordellin pitäjiä vai pelkkiä vuokraemäntiä. Asunnon omaavat tarkastusnaiset majoittivat myös kodittomia tovereitaan, poliisien kielloista huolimatta. Useamman prostituoidun majoileminen pienen alueen sisällä aiheutti järjestyshäiriöitä ja närää naapureiden keskuudessa. Ei ollut tavatonta, että tämän kaltaisiin yleisten naisten keskittymiin miehet hakeutuvat vossikkakyydein.⁸⁸ Tampereella naimattomien työläisnaisten yhdessä asuminen oli muutenkin yleistä, koska silloin naiset pystyivät jakamaan asumiskulujaan keskenään.⁸⁹ Prostituoitujen yhdessä asumisesta olen saanut tietoa irtolaispidätysraporteista:

”että Stick pitemmän ajan on viettänyt aivan työtöntä, epäsiiveellistä ja kaikin puolin mitä huonointa elämää sekä nykyään pitänyt tapanansa koota yöajaksi asuntoonsa Pohjoisrantakadun taloon nro.31 muitakin naisia”⁹⁰

”asuu yhä edelleen huonomaineiseksi tunnetussa talossa, vaikka siitä kielletty sekä pitää luonansa asumassa tarkastus naisen Matilda”⁹¹

Prostituoitujen keskinäistä hierarkiaa voidaan tarkastella prostituutiopyramidin avulla. Prostituutiopyramidin tasot kuvaavat yleisten naisten sosiaalista asemaa ja lukumäärää. Mitä ylempänä pyramidia prostituoitu on, sitä paremmat olosuhteet hänellä on; asiakkaat ovat maksukykyisempiä, tulot ovat korkeampia ja kilpailua on vähän. Mitä lähempänä pyramidin pohjaa ollaan sitä huonommat tulot ja sitä heikompi on prostituoitujen yhteiskunnallinen asema. Prostituutiopyramidi ei ole staattinen rakennelma, sen sisällä tapahtui liikettä ylös-, mutta erityisesti alaspäin. Kun vertaillaan tamperelaista ja helsinkiläistä prostituutiokulttuuria prostituutiopyramidin avulla, nähdään selkeämmin

⁸⁸ Häkkinen 1995, 40–45; HMA HLA TPA Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1892–1905.

⁸⁹ Markkola 1994, 81.

⁹⁰ HMA HLA TPA Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1902.

⁹¹ HMA HLA TPA Järjestyspoliisin ilmoituksia irtolaisista rikososastolle 29.1.1896.

kaupungin välisen seksikaupan tasoerot. Pyramidin avulla tarkasteltuna Helsingin prostituutiokulttuuri näyttäytyi ”hohdokkaampana” kuin Tampereella. Tamperelaisesta aineistosta puuttuvat täysin pyramidin huipulle sijoittuvat yläluokkaisten miesten rakastajattaret sekä ulkomailta tulleet eliitti bordelliprostituoidut. Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, että Tampereella ei olisi ollut herrojen korkea-luokkaisia rakastajia, he vain eivät ole päätyneet poliisin kirjoihin ainakaan rakastajatar aikoinaan. Tamperelaisia irtolaisraportteja lukiessa syntyy pahimmillaan kuva alkoholisoituneista, kaupungin laitamilla pahantapaisten miesten kanssa aikaansa viettävistä kodittomista prostituoiduista, kuten esimerkiksi Maria Weckmanin pidätyksen yhteydessä on kirjattu:⁹²

”lakkaamatta viettänyt työtöintä, juopottelevaa ja irstasta elämää sekä erittäinkin viime aikoina, oleskellut metsissä ja siellä käyttäytynyt niin irstaasti, että ihminen harvoin niin kurjaksi alentuu; ja että hän, kun hänellä ei ole vakinaista asuntoakaan, edellisenä päivänäkin, kuten hyvin usein ennenkin tänä kesänä, oli juopuneessa tilassa maannut yhteiskunnan huonompiosaisten miesten kanssa erään tiilitehtaan luona kaupungin lähellä olevassa metsässä, josta hän kello ½ 3 iltapäivällä pidätettiin”⁹³

2.7 Prostituoitujen tarkastustoiminta Tampereella

Tampereella koettiin 1870-luvun lopulla olevan niin runsaasti prostituoituja, että oman tarkastustoimiston perustamisesta tuli ajankohtaista, joten sellainen perustettiin lääninhallituksen päätöksellä vuonna 1879. Tarkastustoimiston perustamisen yhteydessä julkaistiin ohjesääntö, joka määritteli toimiston tehtäväksi prostituoitujen valvonnan sekä sukupuolitautilien leviämisen estämisen. Samainen ohjesääntö määritteli tarkastuksen maksulliseksi, mutta pakolliseksi. Tampereen valtuusto anoi toimistolle valtionapua, jotta tarkastukset olisi voitu pitää maksuttomina. Maksuttomuutta perusteltiin sillä, että maksutonta, mutta pakollista tarkastusta ei koettaisi luvaksi hankkia elantoaan prostituoituna. Avustusta ei myönnetty, joten tarkastukset olivat Tampereellakin maksullisia aina vuoteen 1895 asti.

Tarkastukseen määrätty, joka jäi saapumatta paikalle, pidätettiin tavattaessa ja määrättiin maksamaan sakkoja. Säännöllisesti prostituutiolla itsensä elättävät naiset olivat velvollisia käymään viikoittain tarkastettavana. Heidän lisäksi myös haureellisesta elämästä epäillyt sekä tunnetusti pahantapaisten seurasta tavatut naiset voitiin poliisin toimesta määrätä käymään tarkastuksessa kuten myös sellaiset

⁹² Häkkinen 1995, 112–113; HMA HLA TPA Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1892–1905.

⁹³ HMA HLA TPA Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1905.

naiset jotka eivät pystyneet osoittamaan elättävänsä itsensä laillisella tavalla. Tarkastettavaksi saattoi joutua myös ilmiannon perusteella, tosin tätä vaihtoehtoa ei Tampereella pidetty validina. Ilmianto oli kuitenkin kelvollinen tarkastukseen passittamiseen syy jos nimensä ilmoittanut henkilö ilmiantoi naisen, jota ei ollut aiemmin epäilty prostituutiosta, sairastavan sukupuolitautilia. Tämän kaltainen ilmianto saattoi Tampereen ohjesäännön mukaisesti johtaa myös miehen määräämiseen katselmukseen. Periaatteessa poliisi saattoi käskää kenet tahansa sukupuolitarkastukseen, mutta mikään ei myöskään estänyt naisia itse ilmoittautumasta tarkastettaviksi.⁹⁴ Tampereella ainakin yksi aiemmin Helsingissä tarkastusnaisena toiminut prostituoitu pyysi päästä Tampereelle samaan asemaan, mihin hänelle ei lupaa annettu. Hänen lisäksi irtolaispidätyksiä on tehty naisista, jotka ovat ilmoittaneet toimivansa muun muassa Turussa ja Porissa tarkastusnaisina.⁹⁵

Tämä ”prostituettujen tarkastuslaitos” kuitenkin tuntui lisäävän prostituoitujen määrää, koska tarkastustoiminnan koettiin laillistavan prostituution harjoittaminen. Maistraatin ja kaupunginviskaalin ilmoituksen mukaan vuosien 1879–1888 välillä Tampereella tarkastettiin 150 naista, määrän vaihdellen 64 (1879) yhdeksään (1884). Keskimäärin tarkastettuja oli vuosittain 36.⁹⁶ Poliisien sekä tarkastuslääkärin kirjojen tiedot poikkesivat Voionmaan ja Rasilan mukaan huomattavasti toisistaan. Vuodelta 1890 on saatavilla useampia eri lukemia prostituoitujen määristä. Suomen virallisen tilaston mukaan Tampereella toimi 82 prostituoitua vuonna 1890, kun taas kaupunginlääkärin vuosikertomuksen mukaan tarkastuskirjoihin oli merkitty 24 naista. Edellä mainittujen lukujen lisäksi Tampereen terveydenhoitolautakunnan mukaan kyseisenä vuonna 28 tamperelaista oli hoidossa kuppataudin vuoksi joko Hämeenlinnassa läänin parannushuoneella tai Tampereen ylimääräisessä kuppatauti-sairahuoneessa. Voionmaa kertoo, että poliisien kirjoihin on vuonna 1900 merkitty 34 tarkastusnaista, kun taas vuonna 1903 poliisi on kirjannut tarkastaneensa 60 naista. Vuonna 1905 kirjattuja tarkastusnaisia oli yhteensä 37.⁹⁷

Omien tarkastustoimiston vuosien 1890–1905 tarkastuskirjoista tekemieni laskelmien perusteella kirjoihin merkittiin tarkastelujakson aikana kuukausittain keskimäärin 38,7 naista. Pääasiassa joka kuukausi kirjattiin kaikki tarkastusvelvolliset, myös vankilassa olevat, toistaiseksi vapautetut tai luvalla pois matkustaneet. Kuukausitasolla eniten tarkastettavia oli elokuussa 1904, jolloin tarkastuskirjaan oli merkitty 42 naista ja pienimmät kuukaudet olivat tammikuusta huhtikuuhun vuonna 1899, jolloin

⁹⁴ Jaakkola 1982, 235–237; Rasila 1984, 502–503; Tuulasvaara-Kaleva 1988, 21–22.

⁹⁵ HMA HLA TPA Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1892–1905.

⁹⁶ Jaakkola 1982, 237.

⁹⁷ Voionmaa 1910, 586; Rasila 1984, 503 ja Nygård 1998, 64; Lehtinen 2012, 22–23; Jaakkola 1982, 237.

kussakin kuussa kirjoilla oli vain 9 naista. Ajanjaksolla huhtikuusta 1890 marraskuuhun 1905 tarkastettiin kuukausittain ainakin kerran keskimäärin 16,4 naista, vaihteluvälin ollessa neljästä neljäänkymmeneen. Vaihtelevien merkinäytösten vuoksi luvut saattavat olla vääristyneitä, vaikka tämä on pyritty ottamaan laskuissa huomioon. Taulukkoon 1 on merkitty vuosittain tarkastettujen, sekä kirjaan kirjattujen naisten määrät. Erot luvuissa selittyvät sillä, että osana vuosista kirjaan kirjattiin myös naiset, jotka olivat ojentuoneissa tai matkoilla. Osa taas kirjattiin kuukausittain vain ne naiset, jotka olivat konkreettisesti käyneet tarkastuksissa.⁹⁸

TAULUKKO 1. Vuosittain tarkastetut ja kirjaan kirjatut

Vuosi	Tarkastetut	Kirjaan kirjatut
1890	23	24
1891	27	27
1892	22	25
1893	36	38
1894	40	42
1895	34	41
1896	30	30
1897	25	35
1898	23	35
1899	28	30
1900	32	40
1901	47	47
1902	51	51
1903	61	61
1904	50	52
1905	38	41
k.a.	35,4	38,7

HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, luettelot yleisistä naisista luettelo yleisistä naisista 1895–1903 ja 1904–1905 sekä omat laskelmat; kts. liite 2.

Taulukosta 1 sekä erityisesti liitteestä 2 näkee selvästi kuinka tarkastusmäärät lisääntyivät taloudellisen tilanteen heiketessä. Vuosisadan vaihteen Tampereella työttömyysvuosia olivat 1893–1895 sekä

⁹⁸ HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, luettelot yleisistä naisista luettelo yleisistä naisista 1895–1903 ja 1904–1905 sekä omat laskelmat.

1900–1903. Kun heikon työllisyystilanteen vuodet seurasivat toisiaan, myös tarkastusnaisten määrä kasvoi. Ensimmäisen työttömyysvuosi-jakson aikana ilmiö ei ole aivan yhtä selkeä, koska jo vuonna 1895 tarkastusmäärät ovat vähentyneet, mutta jälkimmäisen jakson aikana näkee selvästi kuinka työttömyysvuosi vuodelta tarkastusmäärät kasvavat ja kuinka ne pysyvät korkeina vielä työllisyystilanteen parannuttuakin. Tampereella siis tarkastusnaisten määrä korreloi yhteiskunnan taloudellisen tilanteen kanssa.⁹⁹

2.8 Ohjesääntöisen prostituution lakkauttaminen

Moraalireformistinen keskustelu voimistui senaatin määrättyä vuonna 1875 koko maan kattavasta yhteneväisestä prostituoitujen tarkastusjärjestelmästä. Moraalireformistien laaja-alaisesti käymä keskustelu yhteiskunnan siveellisestä tilasta kulminoitui ohjesääntöisen prostituution kritiikkiin. Keskustelu painottui sukupuolisiveellisyyteen, mutta sen tavoitteena oli laajemminkin muuttaa yhteiskuntamoraalia. Helsingissä 1800-luvun kuluessa prostituoitujen määrä lisääntyi ja alkoi näkyä runsaammin katukuvassa. Samaan aikaan ohjesääntöisen prostituution vastustaminen lisääntyi. Lakkautusvaatimusta perusteltiin järjestelmän epäoikeudenmukaisuudella, siveettömyydellä sekä tehottomuudella ja sillä, että ohjesääntöisyys sai prostituution näyttämään lailliselta elinkeinolta. Ohjesääntöisyyttä väitettiin tehottomaksi, koska se ei ollut onnistunut tavoitteessaan vähentää sukupuolitautitartuntoja, mutta oli onnistunut lisäämään piiloprostituutiota, jota tietävästi oli Tampereellakin. Myös Tampereella alettiin yhä kasvavissa määrin 1880-luvulla kiinnittää huomiota prostituutioon sosiaalisena ongelmana. Jaakkolan mukaan tästä kertoo lisääntynyt aiheesta lehtiin kirjoittelu, jonka lisäksi vaivaishoidossa koettiin prostituoitujen tulleen heidän rasitteekseen.¹⁰⁰

Moraalireformisessa keskustelussa ohjesääntöisestä prostituutiosta nostettiin usein esiin se, kuinka vain naisiin kohdistuvat sukupuolitautitarkastukset loukkasivat tarkastettujen naiseutta. Koska ”langenneilla” saattoi olla yhä jäljellä naisille luonteenomainen taipumus kainouteen, tarkastukset olivat naiseuden näkökulmasta arveluttavia, nöyryyttäviä ja turmiollisia tekoja. Tarkastustoiminnan koettiin

⁹⁹ Voionmaa 1910, 423–424; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, luettelot yleisistä naisista luettelot yleisistä naisista 1895–1903 ja 1904–1905 sekä omat laskelmat; kts. liite 1.

¹⁰⁰ Markkola 2014, 134; Markkola 2002, 166; Kallioinen 2005, 68–70; Jaakkola 1982, 237; HMA HLA TPA Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896.

poistavan tarkastusnaisten luontaisen kainouden, koska ensimmäisillä tarkastuskerroilla naiset osoittivat häveliäisyyttä, mutta mitä useampia kertoja nainen oli tarkastettu, sitä vähemmän hän osoitti kainouden merkkejä. Huomionarvioista tässä on se, että naiseuden menettämisen syynä ei pidetty ”lankeamista” vaan viranomaisten sukupuolitauditarkastusjärjestelmää. Tämä naisten epätasa-arvoinen kohtelu turmeli samalla yhteiskuntamoraalia. Samalla korostettiin kuinka käytäntö, jossa miehet jäivät vaille rangaistusta epäsiiveellisestä toiminnastaan ja jonka puitteissa heitä jopa suojeltiin tautitartunnoilta, oli epäoikeudenmukainen. Esiin nostettiin myös naisten riittämätön toimeentulo, joka edesauttoi pahoille teille joutumista.¹⁰¹

Moraalireformistit asettivat usein naisen sukupuolisiiveellisuuden normiksi. Tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden periaatteiden mukaisesti molemmilta sukupuolilta vaadittiin samanlaista siiveellistä tasoa. Toisin sanoen, miehiltä vaadittiin yhtä tiukkaa sukupuolimoraalia kuin naisiltakin. Keskustelussa siiveellisyydestä muodostettiin yksittäiseen naiseen prostituution tai esiaviollisen suhteen kautta tapahtuneesta fyysisen koskemattomuuden loukkauksesta symbolinen teko, joka samalla loukkasi koko naissukupuolta. Esitettiin, että jos prostituutio on rikos, tulee molempia osapuolia rangaista. Sukupuolten välisen tasa-arvon lisäksi moraalireformisti naiset vaativat myös tasa-arvoa naisten välillä. Naisten keskinäisen tasa-arvoisuuden nimissä vastustettiin prostituutiota. Markkolan mukaan tällöin korostettiin epäoikeudenmukaisuutta, jossa alempien luokkien naiset uhrattiin ylempien luokkien naisten suojelemiseksi viettelijöiltä.¹⁰²

Siitä huolimatta, että prostituoitujen asiakkaina oli miehiä herroista kerjäläisiin, prostituutio katsottiin yleisesti porvarillisten naisten suojaksi heidän omaa miesväkeään kohtaan. Joten työväestön keskuudessa paheksuttiin yläluokkalaisia, koska yläluokan miehet jatkuvasti johtivat alaluokan naisia palvelemaan yläluokan miesten seksuaalisia tarpeita. Sosiaalteoreetikkojen mielestä prostituutio oli yksi kapitalistisen yhteiskunnan epäkohdista.¹⁰³ Aikakauden toimijoiden argumentoinnissa prostituutio loi molempia sukupuolia koskettavan noidankehän. Mies oli viettelijä, joka sai naisen lankeamaan, mutta prostituutio teki siiveettömyyden sukupuolisuhteista monimutkaisempia. Langenneista naisista tuli prostituution myötä viettelijöitä, jotka houkuttelivat nuoria miehiä, joita kodin siiveellinen voima olisi muuten estänyt viettelemästä naisia, epäsiiveellisuuden tielle. Tämä tosin kosketti vain varakkaita miehiä ja köyhiä naisia. Noidankehä, jonka kautta hierarkkisten luokka- ja sukupuolisuhteiden uusin-

¹⁰¹ Markkola 2002, 331–332.

¹⁰² Markkola 2002, 332–333.

¹⁰³ Rajainen 1973, 11.

taminen muodostui ohjesääntöisen prostituution kautta ja synnytti oravanpyörän, jossa keski- tai yläluokkalainen mies vietti työläisnaisen ja näin teki hänestä prostituoidun, joka taas vuorostaan vietti uuden keski- tai yläluokkaisen pojan tai nuoren miehen paheiden teille.¹⁰⁴

1880-luvun puolivälistä tuli moraalireformistisen keskustelun käännekohta Suomessa. Samalla kun kaksinaismoraalin ja ohjesääntöisyyden vastainen kritiikki kasvoi, alkoi naisasialiikkeen ja naiskysymyksen merkitys nousta. Samaan aikaan moraalireformistiset miehet pyrkivät purkamaan ohjesääntöisyyden hallinnollisen perustan jättämällä anomuksia muun muassa korkeimmalle oikeusviranomaiselle eli prokuraattorille.¹⁰⁵ Naisyhdistykset pyrkivät aktiivisesti edesauttamaan ohjesääntöisen prostituution lakkauttamista toimittamalla heidän tavoitteitaan tukevien miesten avulla lakialoitteita valtiopäivien käsiteltäväksi. Ensimmäiset anomukset jätettiin valtiopäiville jo vuonna 1888 Suomen Naisyhdistyksen toimesta sekä talonpoikais- ja aatelissäätöjen keskuudesta. Naisyhdistyksen anomuksen esittelytekstissä korostettiin kaksinaismoraalin ongelmia ja esitettiin jopa kärjistäen naisten ja miesten epätasa-arvoinen kohtelu. Prostituoidut vietiin poliisin kirjoihin ja pakotettiin sukupuolitauditarkastuksiin, mikä ei koskenut haureutta harjoittavia miehiä. Markkolan mielestä tekstissä ehdotettiin retorisenä keinona myös haureutta harjoittavien miesten kirjaamista poliisien tietoihin ja heidän alistamistaan prostituoitujen kanssa sukupuolitauditarkastuksiin.¹⁰⁶

Vuonna 1888 jätettyjen anomusten ansiosta vielä samana vuonna asetettiin niin sanottu prostituutiotomitea arvioimaan ohjesääntöisyyttä. Komitea pyysi myös Lääkäriseuralta lausunnon ohjesääntöisyydestä, joka antoi vielä samana vuonna ohjesääntöisyyttä järjestelmänä puolustavan lausunnon. Ohjesääntöisyyttä puolustettiin järjestelmänä, joka suojelee yhteiskuntaa ja sen kansalaisia prostituution aiheuttamilta vaaroilta. Suojelua ohjesäännön muodossa tarvittiin, koska prostituutiota ei ollut mahdollista kitkeä millään yhteiskunnan auktoriteettiin nojaavalla keinolla kokonaan. Komiteamietinnössä, joka valmistui vuonna 1891, esitettiin ohjesääntöisyyden lakkauttamista ja ”sukupuolitautilien kontrolloimisen muunlaista tehostamista”. Prostituutiotomitean mietinnön mukaisesti vuonna 1896 laaditussa uudessa asetuksessa sukupuolitautilien vastustamisesta kiellettiin tarkastusvihkojen jakaminen ja tarkastusmaksun kerääminen. Tämä uudistus sai useat juristit ja lääkärit kallistumaan sille kannalle, että suurimmat epäkohdat olivat nyt ratkaistu. Yhtäaikaaisesti komiteamietinnän valmistumisen kanssa senaatti, Turun sekä Helsingin valtuustot selvittivät tahoillaan, olivatko prostituutiosta

¹⁰⁴ Markkola 2014, 146–147.

¹⁰⁵ Markkola 2014, 140.

¹⁰⁶ Markkola 2002, 186–187.

ja sukupuolitautilien tarkastuksesta voimassa olevat määräykset ajanmukaisia sekä tarkoitustaan vastaavia. Turku ja Helsinki hyväksyivät entisen käytännön, koska lääkintöhallitus oli antanut senaatille ohjesääntöisyyttä puolustavan lausunnon.¹⁰⁷

Vuosisadan vaihteen lähestyessä siveellisyyskeskustelua ylläpitivät lähinnä Valkonauhan ja Naisyhdistyksen aktiivit sekä muutamat asialle omistautuneet teologit ja herätyskristilliset miehet, jotka eivät halunneet tyytyä kompromisseihin. Vaikka prostituutiokysymys oli esillä lähes kaikilla vuoden 1888 jälkeen pidetyillä valtiopäivillä,¹⁰⁸ ei mikään anomuksista tullut loppuun käsitellyksi, koska laki- tai anomusvaliokunnat eivät ehtineet valmistelevaan anomuksien johdosta mietintöjä. Viranomaistahojen lisäksi puolustajia oli kuitenkin sangen vähän, ja ohjesääntöisen prostituution lakkauttamisesta tuli oleellinen osa vuoden 1905 suurlakon vaatimuksia.¹⁰⁹ Todellisia toimia ohjesääntöisyyden lakkauttamiseksi tapahtuikin vasta suurlakon aikana kun Helsingin punakaartin päällikkö Johan Kock antoi määräyksen ohjesääntöisen prostituution lakkauttamisesta pääkaupungissa. Lakkauttamisen toteutus annettiin poliisilaitoksen siveellisyysosastolle, jonka apuna asiassa toimi Helsingin Valkonauha. Suurlakon aikana tarkastustoimistot lopettivat toimintansa, ja muun muassa Tampereella ohjesääntöisyyttä tämän jälkeen ei enää poliisin ylläpitämänä ollut. Toisin oli esimerkiksi Helsingissä, jossa tarkastustoimisto jatkoi toimintaansa normaalisti lakon päätyttyä. Tampereella ei tämän jälkeen jäänyt poliisin kirjoihin yhtään prostituoitua. Poliisikertomuksen mukaan osa naisista päätyi kaupungin naisten perustamaan turvakotiin, osa kuritushuoneeseen ja loput ”vihdoin paransivat tapansa”.¹¹⁰

Suurlakon jälkeen ohjesääntöisen prostituution vastustajat halusivat varmistaa, että ohjesääntöisyys vihdoinkin todella lakkautetaan. Joten vetovastuuseen valittu Helsingin Valkonauha yhdessä muun muassa Suomen Naisyhdistyksen ja Naisasialiitto Unionin kanssa jätti senaatille ohjesääntöisen prostituution lakkauttamista koskevan anomuksen 31.1.1906. Anomuksen mukaisesti prostituoitujen terveystarkastukset haluttiin siirtää poliisilta terveydenhoitoviranomaisten kontollee. Anomuksen oheen oli liitetty Valkonauhalaisten keräämä tuhansia nimiä sisältänyt adressi. Ohjesääntöisyyden vastustajien painostamana senaatti kumosi 16.5.1907 vuoden 1894 kuppatautiasetuksella annetun tarkastus-

¹⁰⁷ Voionmaa 1910, 586; Tuulasvaara-Kaleva 1988, 39 ja 65; Markkola 2002, 177–178; Rajainen 1973, 143.

¹⁰⁸ Pois lukien vuosi 1894 sekä ylimääräiset valtiopäivät.

¹⁰⁹ Markkola 2014, 141; Voionmaa 1910, 586; Tuulasvaara-Kaleva 1988, 39 ja 65.

¹¹⁰ Voionmaa 1910, 586; Tuulasvaara-Kaleva 1988, 39 ja 65; Rajainen 1973, 152–153.

toimistojen perustamismääräyksen sekä vuonna 1896 annetut tarkastustoimistojen ohjesäännöt. Kuppatautiasetuksen ja tarkastustoimistojen ohjesääntöjen kumoamisen johdosta ohjesääntöinen prostituutio lakkautettiin koko maassa 1.6.1908 alkaen.¹¹¹

Ohjesääntöisyyden virallisen lakkauttamisen jälkeen siirtyi veneeristen tautien leviämisen estäminen poliisilta siviilivalvonnan toimipiiriin. Tampereella terveydenhoitolautakunta oli laatinut jo vuonna 1907 ehdotuksen uutta terveystoimistoa varten. Se toimisi ”veneristen tautien vastustamiseksi” johdossaan kaupunginlääkäri apunaan kaksi ”katsastajaa”. Nämä ”soveltuvin osin” vuoden 1894 ohjesääntöön kuppatautien vastustamisesta pohjautuvat säännöt tulivat Tampereella voimaan 1.10.1908. Käytännössä tarkastustoiminta ei perusteiltaan eronnut aiemmasta. ”Katsantomiehet” ja – ”naiset” suorittivat yhä samat tehtävät kuin aiemmin, poliisiviranomaisten hoitaessa yhä prostituoitujen kiinniotot ja kuulustelut. Tampereella ja Helsingissä tarkastustoiminta jatkui aina 1940-luvulle asti terveydenhoitoviranomaisten toimesta.¹¹²

Muista maista saatujen esimerkkien perusteella ohjesääntöisyyden vastustajat suhtautuivat kuitenkin pessimistisesti annetun asetuksen todellisiin vaikutuksiin. Odotettiin, että aiemman ohjesääntöisyysjärjestelmän korvaa ennemmin tai myöhemmin vastaavan kaltainen tarkastusjärjestelmä. Tästä huolimatta Helsingissä Valkonauha oli varautunut järjestämään työttömäksi jääville prostituoiduille työtä, kunnes huomattiin, ettei työttömyys heidän keskuudessaan erityisesti noussut. Todellisuudessa kävi juuri niin kuin oli pelättykin; tarkastustoiminta siirtyi vain poliisilta terveydenhoitolautakunnille jatkuen muutoin samankaltaisena kuin aiemmin. Tilanne jopa huononi, koska aiemmin ei saanut tarkastaa alle 20-vuotiaita kuin poikkeustapauksissa, mutta uuden järjestelmän puitteissa tarkastettiin jopa 14–15-vuotiaita tyttöjä.¹¹³

¹¹¹ Markkola 2002, 193; Markkola 2014, 141; Rajainen 1973, 152–154.

¹¹² Voionmaa 1910, 586–587; Tuulasvaara-Kaleva 1988, 39, 57–60 ja 65; Häkkinen 1995, 167–168.

¹¹³ Markkola 193; Rajainen 1973, 152–154.

3. Tamperelaisen tarkastusnaisen elämä

”Huono kasvatus, huonot esimerkit, pienet palkat, ajoittainen työttömyys, isän ja äidin ennenaikainen kuolema, kurjat asunto-olot, siinä joukko syitä, jotka johtavat työläisnaisen lankeemukseen. Mutta eikö tämä kaikki johdu köyhyydestä, porvarillisen yhteiskunnan nurinkurisuudesta.”¹¹⁴

Helposti ajatellaan prostituoitujen olevan lähtöisin keskimääräistä huonommista olosuhteista. Onnelliseen ja ideaaliin lapsuuteen koetaan kuuluvan yhtenäinen perhe, joka luo turvalliset kasvuolosuhteet. Jos perhe on rikkoutunut toisen tai molempien vanhempien kuoleman tai avioeron myötä tai jos lapsi on syntynyt avioliiton ulkopuolelle, ei lapsen lähtökohtia elämään pidetä yhtä hyvinä kuin ehjänä säilyneessä perheessä kasvaneilla. Viranomaislähteet kertovat vain mahdolliset vanhempien kuolemat ja avioerot, mutta ne eivät kerro mitään siitä millaista lapsen elämä oli ennen vanhemman tai vanhempien menettämistä. Ne eivät myöskään kerro millaista oli elää äiti- tai isäpuolen kanssa tai kasvattiperheessä. Nykypäivän käsityksiä tai tutkimuksia ei voida sellaisenaan siirtää selittämään ja ymmärtämään 1800-luvun lopun tilannetta.

Sigrid Jack syntyi Tampereella 1882 Elinan aviottomaksi tyttäreksi. Hyvin pian syntymänsä jälkeen Sigrid joutui vaivaishoitohallituksen toimenpiteiden kautta hoidettavaksi erääseen työmiesperheeseen, jossa hän asui aina yhdeksänvuotiaaksi asti. Tämän jälkeen Sigrid päätyi vaivaishoitohallituksen vahtimestarin perheen huomaan, josta hänet siirrettiin kolmen vuoden päästä vaivaistalon lastenhuoneeseen vuoden ajaksi. Vaivaistalosta Sigrid lähetettiin maalle lapsenpiikaksi, missä toimesta hän oli muutaman vuoden ajan kunnes palasi Tampereelle työskennelläkseen piikana. Sigrid viihtyi piikana joulukuuhun 1897 asti, jonka jälkeen hän alkoi viettää työtöntä elämää ja seurustella irstaiden naisten kanssa. Sigridin äiti Elina oli kuollut 1890-luvun alussa kuritushuoneessa.

1898 Sigrid tuomittiin ensimmäisen kerran ojennushuoneeseen vuodeksi. Vapauttuaan tuomiostaan joulukuussa 1899 hän jatkoi pahantapaista elämäänsä tullen määrätyksi heti vuoden 1900 alusta ohjesääntöiseen lääkärintarkastukseen. Vuonna 1900 Sigrid synnytti aviottoman tyttölapsen, joka päätyi vaivaishoidon huomaan. Toukokuussa 1901 Sigrid pidätettiin hänen riehuttuaan toisen tarkastusnaisen kanssa Lasaretinkadulla sijaitsevassa asunnossa niin, että ikkunoita ja ovia oli särkynyt. Kyseisessä asunnossa vietetty elämä oli jo pidemmän aikaan aiheuttanut häiriöitä naapurustolle. Pidätyksensä tiimoilta Sigrid lähetettiin kuvernöörin tutkittavaksi, jonka tiimoilta hän sai 18 kuukauden ojennushuonetuomion. Lisäksi Sigridiä

¹¹⁴ Tampereen työväenyhdistyksen prostituutiota miettineen komitean mietinnöstä. Haapala 1986, 173.

oli epäilty Tampereella, Turussa ja Helsingissä varkauksista. Varkauksia ei kuitenkaan ollut voitu näyttää toteen, joten niistä ei langetettu tuomiota. Sigrid kävi ohje-sääntöisissä tarkastuksissa vuosien 1900 ja 1905 välillä.¹¹⁵

Tampereen poliisilaitoksen etsivän osaston irtolaisraportteihin sekä huolto-osaston elämäkertakirjoihin kirjatut prostituoitujen elämäkerrat raottavat 1800-luvun lopun elämää totutusta poikkeavasta näkökulmasta. Edellä kerrotussa Sigridin elämäkerrasta ilmenee kuinka hänellä elämän lähtökohdat eivät olleet parhaimmasta päästä aviottoman syntyperän takia. Muutenkin Sigridin elämästä on havaittavissa piirteitä, joita pidetään tyypillisinä prostituutioon päätyneiden elämäntarinoille. Tässä luvussa tarkastelen tamperelaisten prostituoitujen elämäkertojen kautta laajemmalti tamperelaista prostituutiota, nostaen kuitenkin esille yksittäisten tarkastusnaisten elämäntarinoita. Selvittääkseni voiko 1800–1900-lukujen vaihteen tamperelaisten prostituoitujen elämäntarinoissa havaita mitään yhteisiä piirteitä, valitsin lähempään tarkasteluun seitsemän eri tarkastusnaista. Lähempään tarkasteluun ottamani naiset valitsin niin, että voin nostaa esille erilaisia elämäntarinoita. Sigridin lisäksi lähempään tarkasteluun nostamani naiset ovat puolet elämästään ojennushuoneessa viettänyt Olga, pahantapaisen perheen nuorimmat tyttäret Hilma ja Hilja, miehensä huonon elämän seurauksena todella pitkän prostituutiouran tehnyt Helena, vain muutaman kuukauden tarkastusnaisena ollut Ester sekä vasta kolmekymppisenä aloittanut kartanonpiika Emilia.¹¹⁶

3.1 Elämä ennen synnyinkodista lähtöä

Ensimmäinen lapsen elämän lähtökohtiin vaikuttava tekijä on vanhempien siviilisäätyn lapsen syntyessä. Vuosien 1890 ja 1905 välillä Tampereella tarkastettiin 191 eri prostituoitua. Heistä 159 kohdalta olen saanut varman tiedon heidän äitinsä siviilisäädystä tyttären syntyessä. Kuten taulukosta 2 ilmenee 133 tarkastusnaisen, eli 83,6 prosentilla tiedossa olevista tapauksista, äiti on ollut avioliitossa. 26 tapauksessa tytär on syntynyt avioliiton ulkopuolella. Epäselviä tapauksia on viisi, eli heidän kohdallaan aineistoissani on ilmoitettu isän ammatti. Tieto isän ammatista ei takaa, että kyseisen prostituoidun syntyperä olisi aviollinen, mutta antaa vahvat viitteet siihen. Yhdessä tietämässäni tapauksessa on epäselvää, onko tarkastusnaisen äiti mennyt tyttärensä isän kanssa naimisiin ennen vai jälkeen

¹¹⁵ HMA HLA TPA Rikososasto, luettelot yleisistä naisista luettelo yleisistä naisista 1895–1903 ja 1904–1905; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1898, 1901; Huolto-osasto, elämäkertakirja 2. 1894–1900.

¹¹⁶ HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, luettelot yleisistä naisista luettelo yleisistä naisista 1895–1903 ja 1904–1905; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

hänen syntymänsä. Olen laskenut naisen syntyperältään aviolliseksi. Jaakkolan tietojen mukaan peräti 20,6 prosenttia tarkastusnaisista olisi ollut aviotonta syntyperää. Tämä lukema on jonkun verran suurempi kuin omien laskelmieni 16,4 prosenttia. Lukemien eroja voi selittää ennen vuotta 1895 toimineiden aviottomana syntyneiden prostituoitujen lukumäärä. Tiedossa olevista 28 tapauksesta 24 oli syntynyt avioliitossa, joten tarkastusnaisista 13,8 prosenttia syntynyt avioliiton ulkopuolella.¹¹⁷

TAULUKKO 2. Tamperelaisten vuosina 1890–1905 toimineiden tarkastusnaisten sekä kaikkien 1800-luvulla aikuiseksi eläneiden tamperelaisten vanhempien siviilisäätö syntyessä prosentteina tiedossa olevista tapauksista¹¹⁸

	Aviollinen	Avioton	Yhteensä (N)
Tarkastusnaiset	83,6	16,4	100 (159)
1800-luvulla aikuiseksi eläneet tamperelaiset	92	8	100

Haapala 1986, 171; Jaakkola 1982, liite 27; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

Aviottomien lasten määrä vaihteli 1800-luvulla 5,5 ja 8 prosentin välillä, kaupungeissa lukemien ollessa 10 ja 17 välillä. Suurin osa tarkasteluajankohtani tamperelaisista prostituoiduista oli syntynyt 1870-luvulla, jolloin koko maassa syntyi avioliiton ulkopuolisia lapsia enemmän kuin muina 1800-luvun vuosikymmeninä. 1870-luvulla koko maassa elävänä syntyneistä lapsista 7,9 prosenttia oli aviottomia. Kaiken kaikkiaan 1800-luvulla aikuisiksi eläneistä tamperelaisista kahdeksan prosenttia oli syntynyt aviottomana.¹¹⁹ Yli puolet tamperelaisista tarkastusnaisista oli kotoisin Hämeen alueelta. Niemisen mukaan Hämeessä tilastoitiin 1800-luvun lopulla aviottomia lapsia suhteessa elävänä syntyneisiin enemmän kuin muualla Suomessa. Tätä selittää se, että Hämeessä ja Lounais-Suomen tietyissä osissa sukupuolimoraali oli vapaampaa kuin muualla Suomessa ja nuorten vapaisiin suhteisiin suhtauduttiin hyväksyvästi.¹²⁰

Suomessa 1800-luvulla kaikista esikoislapsista 54 prosenttia oli saanut alkunsa joko ennen avioliiton solmimista tai kokonaan avioliiton ulkopuolella. Prostituoitujen elämätarinoissa on mainintoja sisaruksista, mutta hyvin harvan kohdalla on tietoa siitä, ovatko sisarukset häntä vanhempia vai nuorem-

¹¹⁷ Jaakkola 1982, 252, liite 27; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

¹¹⁸ Tässä luvussa olevissa taulukoissa ”tarkastusnaisilla” viitataan Tampereella vuosina 1890–1905 toimineita tarkastusnaisia.

¹¹⁹ Haapala 1986, 171–172; Rasila 1984, 227.

¹²⁰ Nieminen 1951, 88 ja 292.

pia, joten ei ole tiedossa oliko tarkastusnainen esikoinen vai ei. Mahdollista on se, että osa prostituoiduista on syntynyt esikoisiksi ennen vanhempiensa vihkimistä, mutta ilmoittaa olevansa syntyperältään aviollinen, koska hänen näkökulmastaan vanhemmat ovat aina olleet naimisissa. Viiden avioliiton ulkopuolella syntyneen tarkastusnaisen äiti meni naimisiin tyttären syntymän jälkeen. Tiedosani ei kuitenkaan ole, kuinka nopeasti tyttären syntymän jälkeen äiti avioitui tai oliko äidin aviopuoliso tyttären biologinen isä vai ei. Oli tai ei aviottomana syntynyt tytär sai käyttöönsä äitinsä aviopuolison sukunimen. 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa lähes kaikki tarkastusnaisina toimineista kuuluivat tehtaalaisten, piikojen tai sekatyöläisten joukkoon. Tehtaalaisiksi tai kaupunkilaispiioiksi päätyneistä esikoistytärstä yli puolet ja sekatyöläisnaisista lähes kolmeneljäsosaa olivat saaneet alkunsa ennen avioliittoa tai täysin avioliiton ulkopuolella.¹²¹

Tarkastusnaiset olivat kokonaisuudessa taustaltaan aviottomampia kuin koko maan keskiarvot, mutta koko totuuden selville saaminen vaatisi lähtökunnittain ja syntymäajoittain tehtävää tarkastelua. Esimerkiksi 1870-luvulla syntyneistä syntyperäisistä tamperelaisista prostituoiduista 12,5 prosenttia oli syntynyt avioliiton ulkopuolella, kun kaikista samalla vuosikymmenellä Tampereella syntyneistä 14,7 prosenttia oli aviottomia.¹²² Avioton syntyperä lisäsi 1800-luvulla rikkonaisen elämänsä riskiä, koska yksinäisellä äidillä oli huonommat mahdollisuudet huolehtia lapsestaan, varsinkaan jos suvun tuomaa turvaa ei ollut käytettävissä. Lapsen kanssa eläminen oli taloudellisesti hankalaa erityisesti silloin jos lapsen isältä ei saanut avustuksia. Eloonjääneet lapset lähetettiin sukulaisten tai tuttavien hoidettavaksi kotiseudulle, tai jos tähän ei ollut mahdollisuutta, lapsi sijoitettiin sijaiskotiin tai kunnalliseen lastenkotiin. Ainoastaan neljä aviottomana syntyneistä tamperelaisista tarkastusnaisista päätyi kasvatiksi ja heistä kolme kunnallisen vaivaishoidon kautta. Toisin kuin tamperelaisprostituoidut, helsinkiläisprostituoidut eivät olleet syntyperältään tavallista aviottomampia muuhun väestöön verratessa. Heistä kymmenisen prosenttia oli syntynyt avioliiton ulkopuolella, mutta monet prostituoitujen äideistä oli avioitunut pian tyttären syntymän jälkeen.¹²³

Ester Siukola syntyi aivan vuoden 1863 lopussa Tevaniemen kylässä Ikaalisten pitäjässä torppariperheen nuorimmaksi lapseksi. Esterin ollessa kolmivuotias hänen

¹²¹ Haapala 1986, 170; Jaakkola 1982, liite 27; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

¹²² Rasila 1984, 228 taulukko; Jaakkola 1982, liite 27; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

¹²³ Haapala 1986, 169–172; Markkola 1994, 61; Rasila 1984, 230; Häkkinen 1995, 126, 146–147; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, luettelot yleisistä naisista luettelo yleisistä naisista 1895–1903 ja 1904–1905; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

vanhempansa kuolivat lavantautiin. Isoveljet huolehtivat Esteristä aina rippikouluikäiseksi asti. 15-vuotiaana Ester muutti Tampereelle, jossa hän työskenteli puuvillatehtaalla muutaman vuoden ajan. Puuvillatehtaalta hän lähti piikomaan Kuruun, josta hän kolmen vuoden jälkeen palasi Tampereelle vuonna 1887. Samana vuonna hänet ripitettiin salavuoteudesta. Tampereella hän toimi aluksi piikana ja myöhemmin vielä tulitikkutehtaan työläisenä. Tulitikkutehtaalla työskentely oli pätkittäistä ja loppujen lopuksi kesästä 1891 alkaen Ester oli vailla vakinaista työtä. Joutilas elämäntilanne altisti Esterin pahoille elämäntavoille, joiden seurauksena hän synnytti yhden aviottoman pojan, joka ei kuitenkaan elänyt muutamaa päivää vanhemmaksi.

Vuonna 1892 Esteriä sakotettiin Tampereen raastuvanoikeudessa ensikertaisesta oluen anniskelusta sekä ensikertaisesta viinanmyynnistä. Seuraavana vuonna Ester päätyi Helsinkiin, jossa hän jäi kiinni ensikertaisesta varkaudesta sekä väärennöksestä, joiden tiimoilta hän menetti kansalaisluottamuksensa. Vuoden 1894 maaliskuussa Ester pidätettiin kirjattomana kuljeskelemisesta sekä irstaasta elämästä ja hänet lähetettiin Helsingistä Hämeen läänin kuvernöörin tutkittavaksi. Kuvernöörin päätöksellä Ester passitettiin Tampereelle, missä hänen henki- ja kirkonkirjansa sillä hetkellä olivat. Vielä saman vuoden toukokuussa Ester pidätettiin Tampereella hänen vietettyään asunnossaan juopottelevaa ja siivotonta elämää torpparinpoika Juhon kanssa. Juho syytti lisäksi Esteriä rahojensa viemisestä. Varkautta ei voitu todistaa Esterin kieltäessä osuutensa asiaan, mutta häiritsevä ja huono elämä olivat kiistattomasti tapahtuneet, joten hänet passitettiin läänin Kuvernöörin luokse määrättäväksi yleiseen työhön. Poliisimestarin suosituksen mukaisesti Ester tuomittiin ”löysyydestä” 21.5.1894 ojennushuoneeseen puoleksi vuodeksi. Kun Ester kirjattiin tarkastuskirjaan ensimmäisen kerran maaliskuussa 1895, hän ilmoitti haureuteen heittäytymisen syyksi työn puutteen. Tarkastettavana Ester kävi vain neljän kuukauden ajan, jonka jälkeen päästyään pois sairashuoneelta hän matkusti pois Tampereelta. Lyhyeksi jääneen julkisen prostituutiouransa jälkeen Ester päätyi naimisiin syyskuussa 1899 Aleksin kanssa. Vuonna 1903 Ester muutti kirjansa Tampereelta Helsinkiin.¹²⁴

Orpous ei ole käsitteenä yksinkertainen. Vanhemman menettäminen vaikuttaa aina iästä riippumatta ihmiseen, mutta kuinka paljon enemmän se vaikuttaa vielä kodin vaikutuspiirissä olevaan lapseen kuin itsenäisen elämän aloittaneeseen nuoreen? 1800-luvun lopun tilannetta tarkasteltaessa tulee ottaa huomioon se, että vaikka henkilö menetti vanhemman tai vanhemmat alaikäisenä, hän oli saattanut jo vuosikausia aiemmin lähteä kotoaan muualle kasvatiksi tai työn perässä itsenäiseen elämään. 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa yhteiskunta ei tarjonnut samanlaisia turvaverkkoja kuin nykyään, joten lapsen perusturvan kannalta erityisen tärkeää oli vanhempien ja lähiomaisten tarjoama suoja. Jos jo valmiiksi vähävaraisista olosuhteista oleva lapsi menetti jommankumman tai molemmat vanhemmis-

¹²⁴ HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1894; Huolto-osasto, elämäkertakirja 1. 1892; TTA Rippikirjat; Luettelot rikoksista tuomituista.

taan, eikä tarjolla ollut sukulaisten suoma turvaa, edessä saattoi olla joutuminen kerjuulle. Paremissa tapauksissa lapsi otettiin vaivaishuollon huostaan tai hän sai työpaikan. Käytössäni oleva aineisto ei miltään osin valota tavallisten tai kasvattiperheiden henkilökemioita tai muita olosuhteita.¹²⁵

Olen tässä tutkimuksessa määritellyt puoli- tai täysin orvoiksi naiset, jotka ovat menettäneet joko toisen tai molemmat vanhempansa ennen 16 ikävuotta¹²⁶. Tarkastusnaisten iät vanhemman tai vanhempien kuollessa on arvioita, koska käyttämissäni irtolaisraporteissa ja elämäkertakirjoissa useimmiten mainittiin vanhemman olleen kuolleen jonkun vuosimäärän. Tieto vanhemman tai vanhempien kuolemasta on saatavissa 149 prostituoidusta. Heistä täysin orpoja oli edellä esitellyn Esterin lisäksi 19. Täysin orvoista tytöistä kymmenen jäi orpouduttuaan sukulaisten hoivaan kuten Ester. Kolme orpotytöistä joutui vaivahoidon toimenpiteiden kautta elätiksi. Viisi heistä päätyi joko palvelukseen tai töihin tehtaaseen. Kaksi pienenä äitinsä menettänyttä olivat jo työelämässä isänsä kuollessa, tosin heistä toinen eli todennäköisesti silloin vielä isänsä ja äitipuolensa kanssa.¹²⁷

TAULUKKO 3. Tarkastusnaiset, jotka ovat menettäneet jommankumman tai molemmat vanhemmistaan 0–16 ja 17–18 vuotiaana prosentteina tiedossa olevista (N=149)

	0-16 vuotiaana				17-18 vuotiaana			
	Vain äiti	Vain isä	Molemmat	Yhteensä	Vain äiti	Vain isä	Molemmat	Yhteensä
hlö	28	27	20	75	0	4	4	8
%	18,8	18,1	13,4	50,3	0	2,7	2,7	5,4

Jaakkola 1982, liite 27; HMA HLA TPA Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

Taulukosta 3 ilmenee, että puoliorpoja, eli alle 16-vuotiaana toisen vanhemmistaan menettäneitä aineistoni yleisistä naisista oli 54. Heistä puolet oli menettänyt äitinsä. 1800-luvulla oli tyypillistä, että palvelukseen lähtenyt lapsi muutti asumaan työnantajansa talouteen. Jos oletamme näin käyneen tarkastelemieni naistenkin tapauksissa, viisi puoliorvoiksi jääneistä tarkastusnaisista oli lähtenyt kotoaan jo ennen orpoutumistaan. Heistä neljä työskenteli piikana ja yksi oli muuttanut kotipitäjästään

¹²⁵ Häkkinen 1995, 125.

¹²⁶ Yleensä 16-vuotiaat olivat suorittaneet rippikoulun ja katsottiin siten olevan kykeneviä huolehtimaan itsestään.

¹²⁷ Jaakkola 1982, liite 27; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

Tampereelle työskennelläkseen tehtaassa. Puoliorvoista 48 tapauksessa toinen vanhemmista oli kuollut jo ennen tyttären siirtymistä työelämään tai synnyinkodista poismuuttoa.¹²⁸

Tampereelta kotoisin oleva Anna Helenius menetti isänsä 16-vuotiaana. Ennen isänsä kuolemaa, Anna oli käynyt kolme luokkaa ylempää kansakoulua ja rippikoulun ja mennyt sen jälkeen töihin Finlaysonin puuvillatehtaaseen.¹²⁹

Tamperelainen Alma Tamlander oli työskennellyt tehtaissa aina 11-vuotiaasta. Isänsä kuollessa hän oli 15-vuotias.¹³⁰

Koska työnteon aloittaminen ei kuitenkaan automaattisesti tarkoittanut synnyinkodista poismuuttoa, tamperelaisten, tehdastyössä olleiden voidaan olettaa asuneen vanhempiensa luona vielä heidän isiensä kuollessa.

TAULUKKO 4. Tarkastusnaiset, jotka ovat menettäneet jommankumman tai molemmat vanhemmistaan ennen synnyinkodista lähtöään prosentteina tiedossa olevista (N=149)

	Vain äiti	Vain isä	Molemmat	Yhteensä
hlö	28	22	18	68
%	18,8	14,8	12,1	45,6

Jaakkola 1982, liite 27; HMA HLA TPA Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

Ennen synnyinkodista lähtöä jommankumman vanhemmistaan oli menettänyt kolmannes prostituoiduista. Kuten taulukosta 4 näkyy, heistä äitinsä menettäneitä oli yli puolet. Tarinat vaihtelevat tyttärensä synnytykseen menehtyneistä äideistä rippikouluikäisenä toisen vanhemmistaan menettäneisiin. 18 tarkastusnaisista menetti molemmat vanhemmistaan ennen synnyinkodista lähtöään. Heistä yhtä vaille kaikki olivat menettäneet vanhempansa ennen 16 ikävuottaan.

Olga Birkman oli 16 kun hänen isänsä kuoli. Tehtaassa 15-vuotiaasta asti työskennellyt Olga asui äitinsä luona aina äidin kuolemaan asti. Äitinsä kuoltua 21-vuotias Olga jätti tehdastyön ja heittäytyi haureaan elämään.¹³¹

¹²⁸ Jaakkola 1982, liite 27; HMA HLA TPA Huolto-osasto elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

¹²⁹ HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirja 4. 1903–1907.

¹³⁰ HMA HLA TPA Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1894; Huolto-osasto, elämäkertakirja 1. 1892.

¹³¹ HMA HLA TPA Rikososasto etsiväosaston irtolaisraportit 1901, 1902 ja 1905; Huolto-osasto, elämäkertakirja 3. 1900–1902.

Jaakkolalla oli käytössään tarkat tiedot tarkastusnaisten vanhempien kuolinvuosista. Hänen tulostensa mukaan prostituoiduista lähes 60 prosenttia oli menettänyt huoltajan ennen synnyinkodista lähtöä. Huoltajan kuolema oli tyypillisempää syntyperäisten tamperelaisten keskuudessa kuin muualta kotoisin olevien kohdalla. Tampereella syntyneistä prostituoiduista yli 30 prosenttia menetti isänsä ja yli 40 prosenttia äitinsä alle 16-vuotiaana. Jaakkolan aineiston tarkastusnaisista vain 23,6 prosentilla oli vielä 15-vuotiaana täysin ehyt perhe, eli nainen oli aviollinen, eikä kumpikaan hänen vanhemmistaan ollut kuollut. Rikkonainen kotitausta prostituoiduista oli 76,4 prosentilla. Aineistoni aviollista syntyperää olevista yleisistä naisista 55 eli 36,9 prosenttia, oli saanut pitää molemmat vanhempansa yli 16-vuotiaaksi. Lukemien erot tulevat lähdemateriaalien ja tarkastelutapojen eroista.¹³²

Toisen vanhemmistaan ennen synnyinkodista lähtöä menettäneistä yleisistä naisista osa päätyi kasvatiksi, huutolaiseksi tai lastenkotiin, osa jäi elämään eloon jääneen vanhemman ja tämän uuden puolison kanssa. Tämä kohtalo ei aina ollut huono. Varsinkin elossa olevan vanhemman ja isä- tai äiti-puolen kanssa elämään jääneiden keskuudessa oli tyypillistä käydä kouluja ja päätyä vasta rippikoulun jälkeen kodin ulkopuolelle töihin.¹³³

Aina Selin päätyi kasvatiksi tädilleen äitinsä kuoleman jälkeen. Hän oli tädillään aina 16-vuotiaaksi, käyden kansa- ja rippikoulun, jonka jälkeen lähti enolleen palvelukseen.¹³⁴

Aviottomana syntynyt Jenny Kärki oli kolmevuotias äitinsä kuollessa, jonka jälkeen hänet annettiin vaivaishuollon kustannuksella kasvatiksi ”eräälle leskivaimolle”. Kasvattikoteja Jennylle kertyi yhteensä kolme ennen 15 ikävuotta, jolloin hän sai palveluspaikan.¹³⁵

Yli 16-vuotiaaksi vanhempansa sai pitää 73 (49 prosenttia) tarkastusnaisista. Heistä useat olivat aivan tavallisista perheistä.

Kansa- ja rippikoulujen lisäksi tyttö- ja käsityöläiskouluja käynyt Signe Gellman sai pitää molemmat vanhempansa pitkälle aikuisikään asti. Koulujen jälkeen Signe työskenteli lakkitehtaissa sekä räätäli isänsä apuna. Kaikesta huolimatta hän päätyi

¹³² Jaakkola 1982, 250–253, liite 27; HMA HLA TPA Huolto-osasto elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

¹³³ HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

¹³⁴ HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirja 5. 1903–1907.

¹³⁵ HMA HLA TPA Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1902; Huolto-osasto, elämäkertakirja 3. 1900–1902.

harjoittamaan haureutta 17-vuotiaasta alkaen. Kokeiltuaan hetken aikaa elämää tarkastusnaisena hän palasi kunniallisiin töihin. Kymmenisen vuotta myöhemmin hän aloitti haurean elämän uudelleen.¹³⁶

Vanhempien elossaolo lapsen aikuisiälle asti ei takaa automaattisesti onnellista lapsuutta. Tarkastusnaisten taustalta löytyy avioeroja ja pahantapaisia vanhempia. Viidessä tapauksessa vanhemmat ovat joko eronneet laillisesti tai isä on jättänyt perheen.

Maria Lehto oli 13-vuotias kun hänen äitinsä sekä isänsä saivat kuritushuonetuomiot. Vanhempien kuritushuone passituksen syynä oli paritus ja salliminen Marian harjoittaa haureutta. Eli kaikesta päätellen vanhemmat olivat parittaneet tytärtään. Vanhempiensa tuomitsemisen jälkeen Maria päätyi vaivaistaloon ja sieltä parikymppisenä tehtaalle töihin. Menetettyään peukalonsa työtaturmassa hän ajautui uudelleen prostituution pariin.¹³⁷

Osa vanhempansa pitäneistä päätyi kuitenkin kasvatiksi tai lastenkotiin. Näistä suurin osa oli joko aviottomana syntyneitä tai sukulaisille todennäköisesti parempaa kasvatusta saamaan lähetettyjä.¹³⁸

Bertha Hellsten oli 10-vuotias kun hänet lähetettiin kasvatiksi Hämeenkyrön rovastina toimineelle sedälleen. Setänsä luona hän asui kymmenisen vuotta, käyden sinä aikana kansa- ja rippikoulun. Kasvattikodistaan Bertha muutti Helsinkiin palvelukseen serkkunsa kauppaliikkeessä. Tampereelle Bertha saapui alkuvuodesta 1904 tarkoituksenaan käydä kirjanpitokurssin, mutta hän joutui huonomaineisten naisten seuraan. Seura teki kaltaisekseen, jonka vuoksi Bertha määrättiin käymään ohje-sääntöisissä lääkärintarkastuksissa.¹³⁹

Tiedossani on 30 prostituoitua, jotka päätyivät kasvatiksi joko sukulaisille tai vieraan luokse. Heistä ainoastaan neljä joutui vieraan kasvatettavaksi. Alle 10-vuotiaina kasvattiperheisiin meni 22 tarkastusnaisista. Kahdeksan kasvattina olleista siirtyi työelämään 12-vuotiaina tai nuorempina.¹⁴⁰

Aviottomana syntynyt Rosa Wärtti oli pikkulapsena vuoden verran vaivaishoidon toimien kautta kasvattina, kunnes palasi äitinsä hoitoon kunnan kustannuksella. Äitinsä hoivassa Rosa oli yhdeksänvuotiaaksi asti, minkä jälkeen hän alkoi toimia kesät paimenena ja talvet piikana.¹⁴¹

Avioliitossa syntynyt Ellen Johansson oli pari vuotias kun hänen äitinsä kuoli. Äitinsä kuoleman jälkeen Ellen päätyi Tampereen rouvasväen lastenkotiin, missä hän

¹³⁶ HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Huolto-osasto, elämäkertakirja 3. 1900–1902.

¹³⁷ HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirja 4. 1903–1907.

¹³⁸ HMA HLA TPA Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

¹³⁹ HMA HLA TPA Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1901; Huolto-osasto, elämäkertakirja 3. 1900–1902.

¹⁴⁰ HMA HLA TPA Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

¹⁴¹ HMA HLA TPA Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1893, 1896; Huolto-osasto, elämäkertakirja 1. 1892.

kävi ylemmän kansakoulun. 15-vuotiaana Ellen lähti lastenkodista puuvillatehtaalle töihin.¹⁴²

Lastenkoti- tai kasvatustaloustaustaisia prostituoituja tiedossani on kahdeksan. Kolme heistä oli ollut Tampereen rouvasväen 1885 perustetussa lastenkodissa. Samoin kolme oli ollut vaivaistalon lastenhuoneessa. Yhden kohdalla on maininta pumpulitehtaan kasvatustalouksessa asumisesta.¹⁴³

Häkkisen tutkimista helsinkiläisistä prostituoiduista murto-osa oli keskivertoa huonommasta taustasta. 1800 helsinkiläisprostituoidusta 82 oli päätenyt alle 10-vuotiaana kasvattilapseksi, kun taas 149 tamperelaisesta prostituoidusta 26 oli päätenyt alle kymmenvuotiaana joko kasvattiperheeseen tai kasvatustaloukseen. Synnyinkodista 15–17-vuotiaana lähtiessä helsinkiläisprostituoiduista useimmat olivat menettäneet toisen tai molemmat vanhempansa, mutta useimmilla oli vielä kaksikymmentävuotiaana molemmat vanhemmat elossa. Vanhempien kuolema ennen lasten täysi-ikäistymistä oli tyypillinen ilmiö 1800-luvun agraariyhteiskunnassa. Muun muassa 1800-luvulla Halikon pitäjässä neljäsosa alle 15-vuotiaista oli menettänyt toisen vanhemmistaan. Eli puoli- tai koko-orpous ei ollut vain prostituoituja yhdistävä tekijä.¹⁴⁴

Prostituotujen sosiaalista taustaa voidaan tarkastella myös huoltajan sosiaalisen aseman kannalta. Käytännössä tällöin selvitetään mihin ammattiryhmään prostituoidun isä kuului. Jaakkolan havaintojen mukaan Tampereella syntyneiden prostituoitujen vanhempien kaksi yleisintä ammattiryhmää tyttären syntyessä olivat tehdas- ja sekatyöväestö, kolmanneksi suurin ryhmä oli ”muu kuin työväestö”. Muualla syntyneiden kohdalla yleisimmät ammattiryhmät olivat itsellinen/irtolainen, mäkitupalainen/työmies ja renki/piika.¹⁴⁵

Taulukossa 5 on esitetty prostituoitujen isien ammatit niin, että laskin Jaakkolan taulukoista 96 ja 97 eri ammattiryhmittäin tapausten määrät ja lisäsin siihen vastaavat tiedot vuosien 1890 ja 1895 välillä toimineista prostituoiduista tiedossani olevin osin. Vertailuaineiston taulukkoon sain Haapalan Tampereen tehtaiden naistyyöväestön ammatteja koskevasta taulukosta. Vertailuaineisto antaa vain suuntaa, sillä se koskettaa vain tehdastyöläisiä ja otanta on vain vuodelta 1890 ja kyseisen vuoden otos on vain 77 henkilöä. Haapalan taulukosta puuttuu vuoden 1890 otoksesta ”köyhät” eli pääasiassa irtolaisiin kuuluva joukko. Tosin usea irtolaiseksi laskettava henkilö teki myös sekalaisia töitä ja voitiin

¹⁴² Jaakkola 1982, liite 27; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirja 5. 1903–1907.

¹⁴³ Voionmaa 1910, 612; HMA HLA TPA Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

¹⁴⁴ Häkkinen 1995, 125–126.

¹⁴⁵ Jaakkola 1982, 250–251 taulukot 96 ja 97.

näin myös luokitella sekatyöväestöön. Haapalan ”työntekijä” – kategoriaan sisällyttiin Jaakkolan ryhmät ammatti- tehdas- ja sekatyöväestö. Jaakkola on yhdistänyt irtolaiset ja itselliset samaan luokkaan, kun taas Haapalan aineistossa itselliset kuuluvat ”maatyöläisten” – luokkaan, jonka taas tulkitsen vastaavaan Jaakkolan ”rengit/ piijat” – luokkaa. Koska Jaakkola ei ole eritellyt lainkaan, mitä ammat-
tinimikkeitä mihinkin luokkaan kuuluu, en ole varma, olenko osannut yhdistellä löydökset oikein. Tulkitsin ryhmään ”muu kuin työväestö” vastaavan Haapalan ”kauppias, virkamies, toimihenkilö” -ryhmää.¹⁴⁶

TAULUKKO 5. Tarkastusnaisten sekä Tampereen tehtaiden nuoren naistyöväestön (vuoden 1890 otos) isän ammatti prosentteina tiedossa olevista

Isän ammattiryhmä	Tarkastusnaiset	Nuori naistyöväestö
Ammattityöväestö		
Tehdastyöväestö	26,0	26,0
Sekatyöväestö		
Irtolaiset/ itsellinen*	25,4	-
Rengit, piijat	13,3	26,0
Mäkitupal./ työmies*	12,1	-
Torppari	9,8	23,4
Muu kuin työväestö	5,2	6,5
Kauppias/ käsityöläinen	5,2	10,4
Talollinen	2,9	7,8
Yhteensä (N)	100 (173)	100 (77)

* Irtolaiset/ itselliset sekä mäkitupalaiset/ työmiehet puuttuvat Haapalan taulukosta.

Haapala 1986, 44 taulukko 4; Jaakkola 1982, 250–251 taulukot 96 ja 97, liite 27; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

Tämän vertailuaineiston perusteella Tampereella toimineet prostituoidut olivat koko nuoreen tamperelaiseen työväestöön väestöön verrattuna huomattavasti harvemmin lähtöisin maaseudun työläisistä. Erityisesti epäitsenäisen väen kohdalla eroa saattaa selittää Haapalan taulukosta puuttuvat irtolaiset.

¹⁴⁶ Haapala 1986, 44 taulukko 4 ja 373; Jaakkola 1982, 250–251 taulukot 96 ja 97, liite 27; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

Myös kauppiaiden ja käsityöläisten lapsia oli suhteessa vähemmän. Työntekijöiden lapsia prostituoituissa oli suhteessa yhtä paljon kuin naistehdastyöläisissä. Yllättäen kategoriaan ”muu kuin työväestö” kuuluu prostituoitujen isistä lähes yhtä suuri osa kuin vertailuaineistolla.¹⁴⁷

Jaakkolan mukaan sosiaalisen aseman lasku oli yleinen ilmiö tamperelaisten prostituoitujen synnyinkodeissa. Prostituutioon päätyneen tyttären muuttaessa pois kotoa tilanne oli muuttunut Tampereella syntyneiden kohdalla niin, että lähes 40 prosenttia oli menettänyt huoltajansa ja sekatyöläisten osuus oli ohittanut tehdastyöläisten osuudet. Muualla syntyneiden kohdalla itsellisten/irtolaisten osuus oli noussut 39,6 prosentista 47,1 prosenttiin ja ainakin toisen huoltajistaan oli menettänyt lähes 20 prosenttia.¹⁴⁸

Helsinkiläisten prostituoitujen tausta oli sosiaaliselta tasoltaan korkeampi kuin tamperelaisten. Helsinkiläisten prostituoitujen pidätysaikana heidän vanhemmistaan suurin osa kuului käsityöläisten ja ammattiväestön ryhmään tai tehdasväestöön. Muutamia oli myös yläluokkaisesta taustasta, joka puuttui täysin tamperelaisten prostituoitujen taustalta. Työläisten kaupungissa oli myös työläistaustaisia prostituoituja. Helsinkiläisen vertailuaineiston kohdalla tulee huomata se, että tarkasteluajanjakso on huomattavasti pidempi kuin Tampereella. Helsingissä bordelliprostituution kaudella prostituoidut olivat useammin lähtöisin ylemmistä sosiaaliryhmistä, mutta mitä lähemmäksi 1900-lukua tullaan, sitä työläisempiä helsinkiläiset prostituoidut olivat taustaltaan.¹⁴⁹

Sisarukset Hilma ja Hilja Sohlman syntyivät Tampereella vuosina 1879 ja 1882¹⁵⁰ työmieh Efraimin ja tämän vaimon Fredrikan tyttäreiksi. Heillä oli kaksi vanhempaa veljeä ja sisar. Heidän vuonna 1864 syntynyt isosiskonsa synnytti äpärän 1890 ja meni naimisiin vuonna 1894. Vanhempi veljistä ripitettiin useampaan kertaan varkauksista ja nuorempi veljistä oli vankilassa. Heidän isällään oli 1890-luvulla useita irtolaispidätyksiä ja hän kuoli vuonna 1896. Sisarusten äiti kuoli jo vuonna 1888. Tämän jälkeen Hilma, Hilja ja heidän isänsä joutuivat Hilman mukaan vaivaistaloon, josta isosisko otti sisarukset hoivaansa. Isosiskon luona Hilma toimitti piian tehtäviä. Hilman tarinasta poiketen Hilja muisti päätyneensä suoraan isosiskonsa huomaan.

Hilman elämäntapa aiheutti ristiriitoja isosiskon kanssa, joten hän lähti 15-vuotiaana töihin tupakkatehtaaseen. Ura tupakkatehtaalla kesti vuoden päivät, jonka jäl-

¹⁴⁷ Haapala 1986, liitetaulukko 17; Jaakkola 1982, 250–251 taulukot 96 ja 97, liite 27; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

¹⁴⁸ Jaakkola 1982, 250–251.

¹⁴⁹ Häkkinen 1995, 132; HMA HLA TPA Rikososasto etsivänosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

¹⁵⁰ Hilja itse ilmoitti synnyinvuodekseen 1881, mutta kirkonkirjojen mukaan hän on syntynyt vuonna 1882.

keen hän pääsi trikootehtaalle muutamaksi kuukaudeksi, kunnes jäi kiinni näpistelystä, minkä seurauksena hänet tuomittiin Tampereen raastuvanoikeudessa huhtikuussa 1896 40 markan sakkoihin. Tämän jälkeen Hilma heittäytyi viettämään täysipäiväisesti huonoa elämää, jonka oli aloittanut jo isosiskonsa luona asuessaan. Hän oli usein ilman työtä ja asuntoa. Hilma tuomittiin maaliskuussa 1897 raastuvanoikeudessa ensikertaisesta varkaudesta kahdeksi kuukaudeksi vankeuteen sekä olemaan kaksi vuotta todistajaksi kelpaamaton. Vapauduttuaan vankeudesta hän jatkoi epäsiiveellistä elämäänsä ja päätyi jo muutaman kuukauden päästä etsivään osastoon, josta hänet lähetettiin läänin kuvernöörin tutkittavaksi. Hän pääsi vapaaksi varoituksella. Viimeisen kerran Hilma joutui vankilaan maaliskuussa 1898 tuomituna törkeästä varkaudesta. Lisäksi hän menetti kansalaisluottamuksensa kahdeksi vuodeksi. Huomattavaa on, että Hilmaa ei koskaan tuomittu irtolaisuuden perusteella yleiseen työhön. Hilma kävi ohjesääntöisessä lääkärintarkastuksessa ensimmäisen kerran syyskuussa 1896. Tämän jälkeen hänet tarkastettiin seuraavan kerran vasta vuonna 1899, mistä lähtien hän kävi säännöllisesti tarkastettavana aina vuoden 1903 huhtikuuhun saakka. Tästä vuoden päästä Hilma muutti Viipuriin.¹⁵¹

Hilja taas päätyi yhdeksänvuotiaana piiaksi erään sepän luokse, josta hän siirtyi 12-vuotiaana töihin Pellavatehtaalle. Pellavatehtaalla Hilja työskenteli kolmisen vuotta käyden samalla tehtaankoulua. Tehtaalta erottuaan Hilja pääsi töihin trikoo- tehtaalle, jossa hän työskenteli aina heinäkuuhun 1898 asti. Tämän jälkeen hän vietti työtöntä ja välillä asunnotonta elämää. Elokuussa 1898 Hilja tuomittiin raastuvanoikeudessa 30 markan sakkoihin kavaltamisesta. Saman vuoden lokakuussa hänet tuomittiin ”löysyydestä” yleiseen työhön neljäksi kuukaudeksi. Raastuvanoikeudessa Hilja on tuomittu yhteensä kolme kertaa näpistelystä sakkoihin. Hän on ollut useasti hoidettavana sairashuoneella veneeristen tautien vuoksi ja hänelle on määrätty sakkoja lääkärintarkastusten laiminlyönneistä. Hilja synnytti huhtikuussa 1901 aviottoman pojan Villiamin, joka ei kuitenkaan elänyt muutamaa kuukautta pidempää.

Vuoden 1901 marraskuussa Hilja oli toisen tarkastusnaisen kanssa ajellut laulellen vossikalla pitkin Hämeenkatua. Tämä oli vastoin tarkastusnaisille määriteltä ohjesääntöä, joten hänet määrättiin saapumaan seuraavana päivänä poliisikamarille. Hilja ei määräystä halunnut noudattaa ja piileskeli poliiseilta Hilman ja veljiensä avustuksella. Poliisien lopulta yhyttäessä Hiljan asunnoltaan, hän ei antautunut poliiseille vaan teki sisaruksineen vastarintaa. Tätä ajelua ja piileskelyä seurasi lähetys läänin kuvernöörin tutkintaan, jonka seurauksena Hilja määrättiin kahdeksaksi kuukaudeksi ojennushuoneeseen. Hilja kävi tarkastuksissa vuodesta 1899 aina siihen asti kun tarkastukset lopetettiin vuonna 1905. Kun Hilja pidätettiin syyskuussa 1906 neljännen kerran vuoden sisään ”yökulusta ja huonosta elämästä”, hänet lähetettiin kuvernöörin tutkittavaksi. Hämeenlinnan reissusta tulikin sitten pidempi, koska Hilja sai vuoden mittaisen ojennushuonetuomion. Ojennushuonetuomiosta vapauduttuaan hänet pidätettiin vielä muutama otteeseen, kunnes elokuun 1908 jälkeen poliisien kirjoissa ei ole hänestä enää merkintöjä.¹⁵²

¹⁵¹ HMA HLA TPA Rikososasto, luettelot yleisistä naisista luettelo yleisistä naisista 1895–1903 ja 1904–1905; Rikososasto etsiväosaston irtolaisraportit 1897; Huolto-osasto, elämäkertakirja 2. 1894–1900; TTA Rippikirjat; Luettelot rikoksista tuomituista.

¹⁵² HMA HLA TPA Rikososasto, luettelot yleisistä naisista luettelo yleisistä naisista 1895–1903 ja 1904–1905; Rikososasto etsiväosaston irtolaisraportit 1901 ja 1903; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 2. 1894–1900; 5. 1903–1907; TTA Rippikirjat; Luettelot rikoksista tuomituista.

Tamperelaisista prostituoiduista muutamien kohdalla voidaan puhua periytyneestä pahatapaisuudesta. Tarkastusnaississa on seitsemän varmaa sisarusparia ja kaksi sellaista naista, joiden siskoilla on myös irtolaispidätyksiä. Sisaruspareista kahdella myös äiti on pahantapainen. Hilman ja Hiljan perheessä äiti taas oli ainoa, jolla ei ollut ainakaan tarkasteluajankohtana mainintoja huonosta elämästä. Kaiken kaikkiaan tiedossani on yhdeksän tarkastusnaista, jonka äidillä oli irtolaispidätyksiä. Näistä yhdeksästä naisesta kuusi on Tampereelta kotoisin ja kolme on muuttanut lapsena vanhempineen tai äitinsä kanssa Tampereelle. Yhtään sellaista tapausta en havainnut, jossa tarkastusnaisten äiti olisi myös toiminut, ainakaan julkisesti, prostituoituna.¹⁵³

Edla ja Ida Pirttimäen äiti oli syntynyt aviottomana ja synnytti itsekkin lapsen ennen avioitumistaan. Kaupustelijana toiminut Edlan ja Idan äiti oli tuomittu useita kertoja luvattoman oluenmyynnistä.¹⁵⁴

Tamperelaisten prostituoitujen äideistä hieman yli neljäsosa oli syyllistynyt rikokseen. Rikos oli useimmissa tapauksissa salavuoteus. Selvä ero on nähtävissä syntyperäisten tamperelaisten ja muualla syntyneiden prostituoitujen äitien rikollisuustilastoissa. Lähes puolella syntyperäisistä tamperelaisista äiti oli sortunut rikokseen, kun taas muualta muuttaneiden äideistä vain viidesosa oli tehnyt rikoksen. Prostituoitujen isistä 15 prosentilla oli rikosrekisteri, eikä heidän rikoksenteossaan ollut havaittavissa eroja asuinpaikan mukaan.¹⁵⁵

Hilma Bjongin äiti vietti Hilman lapsuusaikana säädytöntä elämää. Hilma meni 13-vuotiaana töihin, jossa viihtyi vain muutamia kuukausia, kunnes alkoi auttamaan äitiään parittamisessa. Hilma oli 15-vuotias kun hänet äiteineen tuomittiin parituksesta kuritushuonerangaistuksiin.¹⁵⁶

Vain kaksi huonomaineisten äitien tyttäristä oli aviottomia ja heistä molemmat olivat vauvasta alkaen muualla kasvatettavana.¹⁵⁷

Aviottomana syntynyt Ida Wigell oli lähes syntymästään alkaen isoäidillään kasvatettavana. Hänen myöhemmin avioitunut äitinsä omisti Amurissa talon, josta vuokrasi huoneita prostituoiduille. Myös Ida asui äitinsä omistamassa talossa.¹⁵⁸

¹⁵³ HMA HLA TPA Rikososasto etsivänosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

¹⁵⁴ HMA HLA TPA Rikososasto etsivänosaston irtolaisraportit 1894, 1896; Huolto-osasto, elämäkertakirja 1. 1892.

¹⁵⁵ Jaakkola 1982, 252–255.

¹⁵⁶ HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto etsivänosaston irtolaisraportit 1894–1895; Huolto-osasto, elämäkertakirja 1. 1892.

¹⁵⁷ HMA HLA TPA Rikososasto etsivänosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

¹⁵⁸ Lehtinen 2012, 34; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirja 2. 1894–1900.

Hilma Bjongia lukuun ottamatta pahantapaisten naisten prostituoiduksi päätyneistä tyttäristä kenenkään kohdalla ei voida näyttää äidin pahantapaisuuden olleen suoranaisena syynä tyttären haureaan elämään. Pahantapaisten naisten tyttäristä neljä kertoi haureaan elämään päättymisen syyksi huonomaineisiin naisiin tai miehiin tutustumisen. Yhden kohdalla ei ole tietoa viettikö hänen äitinsä huonoa elämää jo ennen leskeytymistään vai vasta sen jälkeen.¹⁵⁹

Hulda Stenblom oli 10-vuotias massatehtaantyömiehenä toimineen isänsä kuollessa. Huldin äiti ei ollut kykenevä huolehtimaan tyttärestään pahantapaisen elämäntapansa vuoksi, joten Hulda vaivaishoitohallituksen toimenpiteiden kautta kasvati. 12-vuotiaana Hulda alkoi työskentelemään tehtaassa. Synnytettyään parikymppisenä aviottoman lapsen Hulda erotettiin tehtaasta, jonka jälkeen alkoi viettämään haureaa elämää.¹⁶⁰

Hilman ja Hiljan perheen lisäksi toinen pahantapainen perhe oli Charlotta ja Wilhelmina Lehtosen perhe.

Charlotta ja Wilhelmina Lehtosen isä jätti perheen tyttärien ollessa 5- ja 7-vuotiaat. Isän lähdön jälkeen tytöt muuttivat äitinsä ja kahden veljensä kanssa Längelmäeltä Tampereelle. Charlotta toimi aluksi piikana kunnes joutui huonomaineisten miesten seuraan ja heittäytyi viettämään huonoa elämää. Wilhelmina tutustui tehtaassa työskennellessään huonomaineisiin naisiin ja päätyi viettämään pahantapaista elämää kunnes avioitui. Leskeytymisensä jälkeen hän pysyi vielä hetken kaidalla tiellä kunnes päätyi viettämään nuorena oppimaansa elämää. Charlotta ja Wilhelminan äiti sekä veljet olivat olleet vankilassa varkauksista.¹⁶¹

Helsinkiläisten taustalta löytyi harvemmin pahantapaisia vanhempia ja oli hyvin harvinaista, että haureallinen elämä olisi periytynyt. Häkkinen epäilee, että prostituution vähäinen ”periytyvyys” johtuu siitä, että prostituoidut saivat harvoin lapsia. Prostituoitujen lapset kuolivat joko jo pieninä tai otettiin tarkastusnaisilta pois. Häkkisen mukaan mikään helsinkiläisten tarkastusnaisten taustoissa ei selitä prostituutioon päättymistä, eivätkä helsinkiläisprostituoidut järjestelmällisesti olleet lähtöisin yhteiskunnan huono-osaisimmista väestöosista.¹⁶²

¹⁵⁹ HMA HLA TPA Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

¹⁶⁰ HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Huolto-osasto, elämäkertakirja 1. 1892.

¹⁶¹ HMA HLA TPA Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1894, 1896 ja 1899; Huolto-osasto, elämäkertakirja 1. 1892.

¹⁶² Häkkinen 1995, 125–127 ja 135.

TAULUKKO 6. Tarkastusnaisten ja tamperelaisen nuoren työväestön synnyinkunnat prosentteina tiedossa olevista

Alue	Tarkastusnaiset	Nuori työväestö
Muu Häme	29,2	23,6
Tampere	26,6	20,7
Muu Suomi ja ulkomaat	20,1	6,2
Naapurikunnat*	15,6	37,1
Satakunta, Uusimaa ja Varsinais-Suomi	7,8	12,2
Yhteensä (N)	100 (154)	100 (237)

* Messukylä, Pirkkala, Teisko, Ylöjärvi, Lempäälä ja Kangasala.

Haapala 1986, 123 taulukko 25; Jaakkola 1982, liite 27; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907; kts. myös liite 3.

Aineistoni 191 tarkastusnaisestä 154 on tiedossa kotikunta. Taulukosta 6 ilmenee tarkastusnaisten sekä tamperelaisen nuoren työväestön kotikunnat alueittain. Vertailuluvuissa tulee ottaa huomioon se, että ne koskevat koko Tampereen nuorta työväestöä, niin miehiä kuin naisiakin. Tamperelaisista prostituoiduista 41, eli reilu neljäsosa oli syntyperäisiä Tamperelaisia. Messukylässä ja Pirkkalassa oli heistä syntynyt kuusi prosenttia. Muista naapurikunnista yhteensä oli kotoisin 15 naisista, eli 9,7 prosenttia. Muualta Pirkanmaalta oli kotoisin 35,7 prosenttia ja Pirkanmaan ulkopuolisesta Hämeestä oli reilu kolme prosenttia. Tarkastusnaisten Keski-Suomen alueelta oli lähtöisin 10,4 prosenttia ja Pohjanmaalta 9 prosenttia. Yhteensä vajaat kahdeksan prosenttia oli kotoisin Satakunnasta, Varsinais-Suomesta ja Uudeltamaalta. Vain yksi tarkastusnaisten oli näiden alueiden ulkopuolelta, Mikkelistä.¹⁶³

Tarkastusnaisten enemmistö oli kotoisin Tampereelta ja muualta Pirkanmaalta, mistä muutenkin saapui runsaasti työläisiä Tampereelle. Yleistä naisista pienempi osuus oli kotoisin lähikunnista kuin muiden työläisten kohdalla, mutta muualta Hämeestä heistä oli kotoisin keskimääräistä isompi osa. Prostituoiduissa oli keskimääräistä enemmän Keski-Suomesta ja Pohjanmaalta Tampereelle muuttaneita. Mitä kauempana synnyinkunta ja sukulaiset olivat, sitä heikommät mahdollisuudet oli saada tukea ahdingon iskiessä. Tukiverkoston puute on saattanut aiheuttaa yksin kaupunkiin saapuneelle naiselle pakkoraon, jossa on turvauduttu prostituutioon. Helsingissä prostituoituna toimi syntyperäi-

¹⁶³ Jaakkola 1982, liite 27; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907; liite 3.

siä helsinkiläisiä ja muualta Uudeltamaalta kotoisin olevia suhteessa vähemmän kuin muualta muuttaneita. Tämän perusteella Häkkinen esittää, että lähiseudulta kotoisin olevilla naisilla oli perheen valvonta ja turva lähempänä, jolloin heidän oli hankalampi integroitua prostituutiokulttuuriin.¹⁶⁴ Syntyinkunnan vaikutuksia tarkastellessa tulee kuitenkin ottaa huomioon, että osa tarkastusnaisista oli muuttanut jo lapsena vanhempiensa kanssa kaupunkiin. Suurin osa oli kuitenkin tullut yksinään joko muualla asuttujen vuosien jälkeen tai suoraan lapsuudenkodista.¹⁶⁵

Helsinkiläisten tarkastusnaisista 57 prosenttia oli kotoisin maaseudulta ja 43 prosenttia kaupungeista. Syntyperäisiä helsinkiläisiä oli vähemmistö, 1800-luvulla 16 prosenttia. Häkkisen mukaan yhdistävänä tekijänä helsinkiläisten prostituoitujen taustalla oli muutto, eikä pelkästään muutto maalta kaupunkiin. Heidän syntymäalueensa jakautuvat kohtalaisen tasaisesti ympäri Suomen. Huomattavin ero Tampereen tilanteeseen on ulkomailta tulleiden prostituoitujen määrä. Helsingissä 1800-luvulla toimineista prostituoiduista lähes neljännes oli kotoisin ulkomailta, pääasiassa Ruotsista. Ulkomaalaisia prostituoituja saapui Helsinkiin erityisesti 1870-luvulla. Bordelliprostituutiokauden kukoistuksen jälkeen ulkomaalaisten prostituoitujen määrä romahti Helsingissä niin, että 1900-luvulla vain prosentti tuli Suomen rajojen ulkopuolelta. Saman aikakauden helsinkiläiseen naisväestöön verrattuna prostituoitut olivat useammissa tapauksissa kotoisin Hämeen tai Vaasan lääneistä. Helsingistä ja muualta Uudeltamaalta oli harvempi kuin valtaväestössä.¹⁶⁶

TAULUKKO 7. Tarkastusnaisten koulunkäynti prosentteina tiedossa olevista

Koulutus	%
Kansakoulu	49,5
Kiertokoulu	13,9
Rippikoulu	94,9
Ammattikoulutusta	10,1
Ei koulutusta	5,1
N	79

HMA HLA TPA Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

¹⁶⁴ Häkkinen 1995, 130; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907; liite 3.

¹⁶⁵ Haapala 1986, 123–124; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

¹⁶⁶ Häkkinen 1995, 127–130.

Otannassani tamperelaisista prostituoiduista koulutustaustasta on mainittu 79 kohdalla. Olen merkinnyt taulukkoon 7 tiedossa olevien tapausten koulutuksen laadun prosenttiosuuksina. Koulutus mainitaan sitä useammin mitä lähemmäksi tarkasteluajankohdan loppua tullaan. Tämä on aivan loogista, koska koulunkäynti yleistyi pikku hiljaa 1800-luvun kuluessa kun se alettiin nähdä entistä merkityksellisempänä. Rippikoulun käynnistä maininta on 67 tarkastusnaisista. Muutamien kohdalla on mainittu kansakoulun käyminen, muttei rippikoulua. Todennäköistä kuitenkin on, että kaikki kansakoulun käyneet ovat käyneet myös ripillä. Rippikoulu toimi kuitenkin vielä 1800-luvulla aikuistumisriitinä ja porttina täysivaltaiseksi yhteiskunnan jäseneksi. Jotain rippikoulun merkityksestä kertoo se, että neljän prostituoidun kohdalla oli erikseen mainittu ripillä käymättömyys.¹⁶⁷

”Tämän lisäksi saa Etsivä osasto ilmoittaa, että Aleksandra Pohtio, joka vielä ei ole edes käynyt rippikoulua, on nuoreen ikäänsä nähden liiaksi paatunut pahuuden teillä, koska kaikki varoitukset ja neuvot ovat näyttäneet tehottomilta; ja että häntä on kerran rangaistu varkaudesta ja kerran kavaltamisesta.”¹⁶⁸

39 yleisistä naisista oli käynyt kansakoulua, joista 26 kohdalla on mainittu kouluvuosien lukumäärä. Suurin osa oli opiskellut kansakoulussa 3. vuotta tai enemmän. Neljän kohdalla on maininta ylemmästä kansakoulusta tai kansakoulun jatkuoluokista. Kiertokoulua oli käynyt 11 prostituoiduista, jonka koulutustaustasta on tietoa. Varmasti useampikin tarkastusnaisista oli käynyt kouluja, koska vuodesta 1868 alkaen tehtaanomistajat olivat velvollisia tarjoamaan alle 15-vuotiaille työntekijöilleen tarpeellista opetusta ja kasvatusta. Kymmenen vuoden päästä asetusta tarkennettiin niin, että kasvatusvelvollisuus muuttui velvollisuudeksi tarjota kouluopetusta. Tätäkin ennen tehtailla oli ollut omia kouluja, muun muassa Finlaysonin puuvillatehtaan pientenlastenkoulu perustettiin jo vuonna 1839. Suurin osa prostituoiduista oli työskennellyt nuorempina tehtaissa, joten he varmasti ovat saaneet siellä myös kouluoppia. Hilja Sohlmannin mainitaan erityisesti käyneen puuvillatehtaan koulua.¹⁶⁹

Aviottomasta syntyperästään huolimatta Hilda Leskinen oli käynyt kansa-, rippija käsityökoulun. Koulut käytyään Hilda muutti Lehtimäeltä Tampereelle, missä työskenteli puuvillatehtaalla. Viisi vuotta myöhemmin Hilda lähti Turkuun, missä joutui huonomaineisen perheen luokse. Tampereelle hänet passitettiin kruununkyydillä, jonka jälkeen hänet määrättiin käymään ohjesääntöisissä lääkärintarkastuksissa.¹⁷⁰

¹⁶⁷ HMA HLA TPA Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

¹⁶⁸ HMA HLA TPA Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportti 25.5.1904.

¹⁶⁹ Markkola 1994, 20; Rasila 1984, 631; HMA HLA TPA Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

¹⁷⁰ HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirja 5. 1903–1907.

Ammattikoulutuksesta mainintoja on kahdeksalla, näistä kaksi on käynyt käsityöläiskoulun ja neulomisopissa on ollut neljä. Loput kaksi ovat olleet ammattiopissa työpaikallaan. Häkkisen mukaan helsinkiläisistä tarkastusnaisista moni oli käynyt kansakoulun, useat olivat saaneet ammattikoulutusta ja muutamat olivat suorittaneet ylioppilastutkinnon. 1890-luvulla helsinkiläisistä prostituoiduista yhtä iso osa oli luku- ja kirjoitustaitoisia kuin kaikista suomalaisista. He olivat saaneet vähintään samantasoisien koulutuksen kuin maan valtaväestökin.¹⁷¹

Edellä mainittujen tietojen perusteella Jaakkola väittää: ”Prostituoitujen ongelmat juontuivat lapsuudenkodista. Siellä oli paitsi sosiaalisia ja biologisia, myös moraalisia ongelmia [...]”¹⁷² Jaakkolan väitys tuntuu hieman kärjistetyltä kun vertaa prostituoiduista kerättyjä lukuja valtaväestön lukuihin ja tarkastelee elämäkertoja kokonaisuudessaan. Tamperelaisten tarkastusnaisten taustoista voidaan havaita prostituutioon altistaneita tekijöitä. Näihin tekijöihin kuuluivat aviottomuus, rikkonainen koti-tausta ja perheen tuoman tukiverkon jääminen kaukana sijaitsevaan kotikuntaan. Prostituutio oli kuitenkin Tampereella marginaali-ilmiö, kuten rikollisuuskin. Marginaali-ilmiöistä puhuttaessa, yksilölliset tekijät selittävät enemmän kuin tausta. Tämä ei kuitenkaan poista sosiaalisten seikkojen altistavuutta kunniantomaan elämään päättymiseen.¹⁷³ Tamperelaisten tarkastusnaisten taustoista on useammin havaittavissa huono-osaisuutta kuin helsinkiläisten yleisten naisten kohdalla. Helsinkiläisten prostituoitujen kohdalla mikään heidän perhetaustaansa liittyvä seikka ei ollut poikkeava valtaväestön vastaaviin lukuihin verrattuna.¹⁷⁴

3.2 Itsenäisen elämän alku ja prostituutioon päätyminen

Tyypillisesti 1800-luvulla lasten katsottiin olevan kykeneviä ottamaan itsestään vastuun noin 15-vuoden ikäisenä rippikoulun käynnin jälkeen. Tämä siitä huolimatta, että täysi-ikäisyyden raja oli nostettu jo vuonna 1721 viidestätoista 21 vuoteen.¹⁷⁵ 17-vuotiaana nuorten katsottiin olevan sen verran aikuisia, että heidät otettiin mukaan kaupunkimatkoille, he saivat käydä tansseissa ja muutenkin osallistua nuorisoryhmien elämään sekä käydä ”yöjalassa”. Aikaa rippikoulun ja avioitumisen välillä pidettiin itsenäistymiskautena, jolloin nuori irrottautui perheestään ja löysi paikkansa yhteiskunnassa.

¹⁷¹ Häkkinen 1995, 135–137; HMA HLA TPA Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

¹⁷² Jaakkola 1982, 253.

¹⁷³ Haapala 1986, 169.

¹⁷⁴ Häkkinen 1995, 125–127.

¹⁷⁵ Tietosanakirja osa 1. A-confort 1909, hakusana: ”alaikäisyys”.

Naiset avioituivat keskimäärin 20-vuotiaina ja miehet 25-vuotiaina. Aikuisen statuksen saatuaan erityisesti maalaisnuoret lähtivät kotoaan muualle töihin. Tie kaupunkiin vei useimmiten muutaman koti- tai lähipitäjässä vietetyn vuoden jälkeen. Oma lukunsa oli niin sanotut pikkupiiat, jotka lähtivät synnyinkodistaan 7–9-vuotiaina työhön lähitienoon taloihin tai sukulaisten luo. Näiden tyttöjen kotioloissa oli usein ollut köyhyyttä tai molempien tai toisen vanhemmista kuolema.¹⁷⁶

Hilma Wesanen oli isänsä kuollessa viisi ja äitinsä kuollessa yhdeksän. Äitinsä kuoleman jälkeen Hilma pääsi piiaaksi kotipitäjässään Längelmäellä. Palveltuaan useammassa paikassa yhteensä viiden vuoden ajan, hän muutti Orivedelle samaan toimeen. Orivedeltä Hilma muutti ensiksi Messukylään, jonka jälkeen päätyi työskentelemään Hatanpään tiilitehtaalle.¹⁷⁷

Muuttoliike Tampereella vaihteli talouskehityksen mukaan, kasvun vuosina väkeä tuli ja lamavuosina meni. Koska muuttava väki oli pääasiassa nuoria naisia, oli muuttoliikkeen vaikutus suuri. 1890-luvulla Tampereelle suorastaan tulvi muuttajia. 1870-luvulta alkaen muuttoliikkeessä alkoi uusi kausi kun läpimuutto Tampereen kautta eteläisempään Suomeen yleistyi. Erityisesti asuntopula sekä 1900-luvun alun lama ajoi Tampereelta pois juuri tulleita ja syntyperäisiä.¹⁷⁸

Maria Wuorio oli kotoisin Häijästä. Synnyinkunnastaan Maria lähti 13-vuotiaana Kyröskosken tehtaalle töihin. Kyröskoskelta matka jatkui vuoden päästä Tampereelle. Työskenneltyään kahdessa eri tehtaassa yhteensä parin vuoden ajan, Maria muutti työn perässä Poriin. Välillä Maria ehti työskennellä hetken Reposaaressa kunnes palasi takaisin Poriin. Saatuaan Porissa tuomion näpistelystä Maria lähti Turun kautta Helsinkiin. Helsingissä hän oli palveluksessa kunnes jäi kiinni näpistelystä. Tämän jälkeen Maria palasi Tampereelle, missä heittäytyi täysin haureaan elämään.¹⁷⁹

Tamperelaisissa tarkastusnaississa oli sangen liikkuvaisia naisia. Kolmasosa prostituoiduista oli muuttanut kaupungista toiseen ennen Tampereelle yleiseksi naiseksi päätymistä. Muuttoliikettä tapahtui myös prostituutiouran aikana, tällöin useimmiten kohtalona oli päätyä kruununkyydillä takaisin Tampereelle. Syntyperäisistä tamperelaisista reilu neljäsosa kokeili onneaan muualla kuin Tampereella ennen prostituutiouraa. Heistä lähes kaikki päätyivät asumaan johonkin muuhun kaupunkiin kuten

¹⁷⁶ Häkkinen 1995, 137.

¹⁷⁷ HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1895; Huolto-osasto, elämäkertakirja 2. 1894–1900.

¹⁷⁸ Haapala 1986, 119–121.

¹⁷⁹ HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Huolto-osasto, elämäkertakirja 1. 1892.

Helsinkiin, Turkuun, Pietariin tai Vaasaan. Ainoastaan kaksi työskenteli hetken aikaa maalaispitäjässä ja heistäkin toinen muutti Turun kautta takaisin Tampereelle. Tyypillistä oli myös muuttaminen kunnasta toiseen työnperässä. Erityisesti piikana työskennelleet prostituoidut muuttivat usein.¹⁸⁰

Tampereelta kotoisin ollut Emilia Roslund aloitti piikana 13-vuotiaana. Palveltuaan Tampereella parin vuoden ajan Emilia muutti palveluspaikan perässä Uskelaan. Pienessä Uskelassa hän ei viihtynyt puolta vuotta kauempaa vaan muutti Turkuun. Emilia työskenteli muutaman vuoden ajan turkulaisessa sekatavarakaupassa kunnes palasi Tampereelle. Tampereella Emilia työskenteli vuoden ajan pellavatehtaalla, jonka jälkeen vakityötä vailla olevana hän alkoi elättämään itsensä haureudella.¹⁸¹

TAULUKKO 8. Tamperelaisten tarkastusnaisten työskentely ennen prostituutiota: työpaikka, aloitusikä ja työskentelyaika tiedossa olevista (N=154)

	Vain tehdas	Vain piika	Tehdas ja piika	Muu
Prosenttia (henkilöitä)	19,5 (30)	19,5 (30)	47,4 (73)	13,6 (21)
Aloituskä k.a. vuosia	14,3	11,9	12,9	13,7
Aloituskä keskihajonta	1,9	3,1	2,7	2,5
Työskentelyaika k.a. vuosia	6,4	7,2	7,5	6,5
Työskentelyaika keskihajonta	4,1	4,9	3,6	3,9

HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

Useissa tapauksissa tulevien prostituoitujen työpaikat vaihtuivat muutamia kertoja.

Täytettyään 15 vuotta Emma Lehtinen muutti synnyinkodistaan Tampereelle, missä hän palveli lyhempiä aikoja viidessä eri paikassa sekä työskenteli muutamia viikkoja puuvillatehtaassa ennen haureaan elämään heittäytymistä.¹⁸²

Emmi Tamminen oli vanhempiansa hoidossa aina 17 ikävuoteen asti ennen kuin saapui Tampereelle puuvillatehtaaseen, jossa hän työskenteli vähän toista vuotta. Tämän jälkeen hän rupesi piiksi palvelen kolmessa eri paikassa yhteensä noin kahden vuoden ajan, jonka jälkeen hän vielä työskenteli jonkun kuukauden Lapinniemen puuvillatehtaalla, kunnes erosi sieltäkin antautuen tykkänään haureelliseen elämään.¹⁸³

¹⁸⁰ HMA HLA TPA Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

¹⁸¹ HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirja 2. 1894–1900.

¹⁸² HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1893; Huolto-osasto, elämäkertakirja 1. 1892.

¹⁸³ HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirja 2. 1894–1900.

Aineistoni yleisistä naisista 154 kohdalla on saatavilla tieto prostituutiouraa edeltävistä tai sen aikana tehdyistä kunniallisista töistä. Moni tarkastusnaisista työskenteli ennen täysipäiväiseksi tarkastusnaiseksi alkamista sekä kunniallisessa ammatissa että prostituoituna. Osa jätti prostituution, jos muuta työtä oli tarjolla ja joutuessaan uudestaan työttömäksi, palasi takaisin haureuden harjoittamiseen. Kuten taulukosta 8 selviää, näistä naisista hieman alle puolet oli ennen prostituutiouraa työskennellyt sekä tehtaassa että piikana. Pelkästään tehtaassa tai piikana oli toiminut yhteensä vajaa 40 prosenttia prostituoiduista. Kohtaan ”muu” kuuluvat ne tarkastusnaiset, jotka olivat olleet muissakin töissä kuin tehtaassa ja/tai piikana. Näihin ammatteihin lukeutuu muun muassa neuloja tai ompelija ja ulkotyöt. Jaakkola tosin epäilee, että neulonta tai ompelu ammattina olisi lähinnä ollut työ, jolla pyrittiin peittämään prostituution harjoittaminen.¹⁸⁴

Kaiken kaikkiaan kuitenkin Tampereella toimineista prostituoiduista kolme neljäsosaa päätyi ammat-
tiinsa tehtaassa työskentelyn kautta. Neljäsosa tehtaassa työskennelleistä ei ollut työskennellyt pros-
tituution lisäksi missään muussa ammatissa. Tulevilla prostituoiduilla työpaikkojen vaihtuvuus oli
tyypillisempää kuin niiden pysyvyys, tähän on saattanut olla syynä levoton luonteenlaatu ja kaipuu
parempaan. Osalla naisista oli yksi pidempi työsuhde ja sen jälkeen ptkätöitä. Todelliset syyt usein
vaihtuviin lyhyisiin työsuhteisiin eivät näy lähdemateriaalista, mutta muutamien kohdalla on mainittu
huono työnlaatu tai pahantapainen elämä, joka on johtanut työstä erottamiseen.¹⁸⁵

Helsinkiläisprostituoitujen kohdalla töiden satunnaisuus ja vaihtuvuus oli myös tyypillistä. Elämä
vaikutti muutenkin olevan levotonta kun välillä palattiin takaisin kotiseudulle ja taas takaisin Helsin-
kiin. Tosin tämä oli tyypillistä vuosisadanvaihteen helsinkiläisten köyhien naisten keskuudessa. Pros-
tituoitujen kohdalla tämä oli kuitenkin silmiinpistävän yleistä. Häkkinen arveleekin työ ja asuinpaik-
kojen runsaan vaihtuvuuden johtuvan tarkastusnaisten sopeutumattomuudesta ja aktiivisesta hyvän
työpaikan etsinnästä. Syynä saattoi myös puhtaasti olla se, että prostituutio oli jo aloitettu. Työnanta-
jat eivät välttämättä halunneet pitää palkkalistoillaan huonomaineisia naisia.¹⁸⁶

Piikana työuransa aloittaneet tamperelaiset tarkastusnaiset, olivat aloittaneet työskentelyn nuorem-
pina kuin tehtaassa tai muissa ammateissa toimineet. Tämä näkyy erityisesti maaseudulta kotoisin
olevien prostituoitujen kohdalla, tytöt lähetettiin hyvin nuorena, joskus jopa kuusivuotiaana, vieraalle

¹⁸⁴ Jaakkola 1982, 241; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Ri-
kososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

¹⁸⁵ Jaakkola 1982, 241; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Ri-
kososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

¹⁸⁶ Häkkinen 1995, 138–139.

töihin. Piikana aloitettiin keskimäärin alle 12-vuotiaana, tehtaalla 14-vuotiaana. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kaikki prostituoidut olivat työelämässä viimeistään 17-vuotiaana.

Lempi Numminen pääsi 12-vuotiaana palvelukseen hatuntekijä Winstenille. Kuuden vuoden palveluksen jälkeen hän siirtyi työhön Napasstokin liikkeeseen. Napasstokilla Lempi ei viihtynyt muutamaa kuukautta kauempaa. Seuraavaksi Lempi pääsi palvelukseen asioitsija Levinille, jonka kanssa hän kiersi ympäri maata. Tampereelle palattuaan hänet määrättiin ohjesääntöisiin lääkärintarkastuksiin huonon elämänsä vuoksi.¹⁸⁷

Keskimääräinen kunniallisissa ammateissa työskentelyaika oli yllättävän pitkä. Jaakkolan mukaan maaseudulla syntyneet naiset olivat ennen prostituoiduiksi ryhtymistään toimineet suunnilleen neljän vuoden ajan kunniallisessa ammatissa, usein yksityistalouden piikana, tai työssä, jossa ei vaadittu ammattitaitoa. Tulosteni perusteella kunniallisessa ammatissa toimittiin keskimäärin hieman alle seitsemän vuotta. Piikana työskennelleiden työskentelyaika oli hieman pidempi kuin muilla. Ajallista määrittelyä vääristää se, että ajat ovat laskettu vuosissa eikä kuukausissa. Aikoja tarkastellessa tulee myös huomioida se, että osa työskenteli kunniallisessa ammatissa samaan aikaan kuin prostituoituna. Eräs tarkastusnaisista oli ilmoittanut tarkastuksen laiminlyönnin syyksi sen, ettei ehtinyt käymään tehtaan työpäivän jälkeen vaihtamassa kotonaan puhtaita alusvaatteita ennen tarkastukseen tule-
mista.¹⁸⁸

Helsinkiläisprostituoidut lähtivät synnyinkodistaan yleensä 14–18-vuotiaana ja kahdenteenkymmeneen ikävuoteen mennessä lähes kaikki olivat irtaantuneet kodin vaikutuspiiristä. Keskimääräisesti itsenäistyminen tapahtui 15,6 vuoden iässä, kun Tampereelle prostituoiduksi päätyneet olivat aloittaneet työn kodin ulkopuolella keskimäärin 13,2 vuoden iässä. Vaikutelma Tamperelaisten huomattavasti nuoremasta itsenäistymisistä syntyy laskentatapojen erilaisuudesta. Häkkinen on käsitellyt pikkupiiat kasvattilapsina ja näin katsonut heidän itsenäistyneen vasta ”kasvattiperheestään” lähtiessä.¹⁸⁹

Tyypillisesti helsinkiläisprostituoidut olivat viettäneet ensiksi vuoden tai pari koti- tai lähipitäjissä ennen Helsinkiin muuttamista, jonne päädyttiin 17–19-vuotiaana. Useimmiten Helsingissä tuleva

¹⁸⁷ HMA HLA TPA Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1902; Huolto-osasto, elämäkertakirja 3. 1900–1902.

¹⁸⁸ Lehtinen 2012, 22; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, luettelot yleisistä naisista luettelo yleisistä naisista 1895–1903 ja 1904–1905; Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

¹⁸⁹ Häkkinen 1995, 137; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, luettelot yleisistä naisista luettelo yleisistä naisista 1895–1903 ja 1904–1905; Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

prostituoitu oli työskennellyt tupakkatehtaalla. Toinen tyypillinen ammattiryhmä, josta päädyttiin prostituutioon, olivat erilaiset ravintolat, konditoriat, majatalot ja kapakat. Koska ravintolaelämä ja alkoholi kuuluivat kiinteästi yhteen prostituution kanssa, joutuivat anniskeluliikkeissä työskentelevät naiset väistämättä yhteyteen niiden kanssa. Kolmas ammattiryhmä, jonka joukosta oli suuri riski päätyä haureelliseen elämään, olivat erilaiset fyysisesti miesten kanssa läheisiin tekemisiin johdattavat työt sekä työt, missä nainen joutui yksin työskentelemään miesten keskuudessa. Suoraan fyysiseen kosketukseen miesten kanssa naiset joutuivat hierojina, saunottajina tai partureina ja yksin miesten keskellä työskentelivät muun muassa sotilaskasarmien siivoajat. Näiden ammattiryhmien edustajat joutuivat usein miesten hyväksikäyttämiksi ja jopa pahoinpitelemiksi.¹⁹⁰

Jaakkolan tulkinnan mukaan prostituutioon päätyminen vaati muutaman vuoden asumisen kaupungissa. Tähän oli syynä kulttuuriset tekijät, koska prostituoidut olivat osa alamaailmaa, johon sisään pääseminen vaati kyseessä olevan sosiaalisen ympäristön normeihin tutustumista ja tottumista. Ajatuksessa on perää, koska toiseksi yleisin syy tarkastusnaisen haureuteen heittäytymiseen syyksi on kirjattu ”huono seura”, eli toisin sanoen kokeneempien prostituoitujen kanssa seurustelu. Tosin Haapalan mielestä Tampereelle ei päässyt 1800-luvun lopulla syntymään varsinaista alamaailmaa, vaikka työväestön alle olikin syntynyt pieni pahantapaista elämää viettävä kurjalisto, johon prostituoidut enemmän tai vähemmän kuuluivat.¹⁹¹

Hilda Kalliomäki työskenteli nuorempana Tampereella, josta muutti Turkuun työnperässä. Palattuaan myöhemmin Turusta Tampereelle etsimään töitä, joita ei löytynyt, jolloin tutut yleiset naiset houkuttelivat hänet siveettömyyteen. Hilda kirjautuikin vapaaehtoisesti tarkastusnaiseksi.¹⁹²

Kontula esittelee väitöskirjassaan Benjaminin ja Mastersin kolmen kohdan jaottelun prostituutioon johtavista tekijöistä. Jaottelussa prostituutioon johtavat tekijät ovat jaettu altistaviin, houkutteleviin ja välittömiin. Ensimmäiseen kuuluvat henkilön taustaan liittyvät seikat. Houkutteleviin kuuluvat odotukset suuremmista tuloista, jännittävämmästä elämästä ja seksuaalisesta tyydytyksestä. Viimeisimpään kohtaan kuuluvat taloudelliset paineet, parittajan tai toisen prostituoidun houkuttelu, epäonni rakkauselämässä ja tilaisuus.¹⁹³ Häkkinen käyttää samankaltaista jaottelua kuin Benjamin ja Masters,

¹⁹⁰ Häkkinen 1995, 138–140; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, luettelot yleisistä naisista luettelo yleisistä naisista 1895–1903 ja 1904–1905; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

¹⁹¹ Jaakkola 1982, 250; Haapala 1986, 169; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

¹⁹² HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Huolto-osasto, elämäkertakirja 2. 1894–1900.

¹⁹³ Kontula 2008, 18.

mutta jakaa prostituutioon johtavat tekijät kahteen pääluokkaan; altistaviin ja välittömiin. Altistavia olivat taloudelliset huolet, puoli- tai koko-orpous, sairaudet, avioton lapsi, sukupuolitauti ja sulhasen tai rakastajan hylkäys. Välittömistä syistä merkittävimpiä olivat ystävättärien ja prostituoitujen tarjoama esimerkki, parittajien tai prostituutiokulttuurin muiden edustajien houkuttelu ja ennen kaikkea oma päätös. Tamperelaisten prostituoitujen ilmoittamat syyt prostituutioon päätymiselle yhdistettynä tarkastusnaisten elämäkertoihin, voidaan naisten kohdalla havaita altistaviin, houkutteleviin ja välittömiin kategorioihin kuuluneita tarkastusnaisia.¹⁹⁴

Tamperelaisilla prostituoituiduilla haureuteen heittäytymiseen yleisimmin mainitut syyt ovat työhön liittyviä. Näitä ovat työttömyys, kykenemättömyys tehdä töitä tai haluttomuus niiden tekemiseen. Muutama on maininnut myös syyksi liian pienen palkan. Ainoastaan yksi tarkastusnaisista ilmoitti haureuteen heittäytymisen syyksi ”herrat viетelleet”. Muutamilla syynä on ollut sulhanen, joka on jättänyt tai tartuttanut morsiamensa kupan. Kuppaan sairastuminen tai aviottoman lapsen synnyttäminen ovat olleet myös taustalla haureaan elämään päätyessä. Niiden kohdalla toki voidaan miettiä, kumpi oli syy ja kumpi seuraus. Oli niin tai näin, avioton lapsi tai sukupuolitauti saattoi olla syynä aiemmasta työstä erottamiselle ja/ tai esteenä uuden työn saamiselle. Tieto aviottomasta lapsesta seurasi papinkirjoissa naista koko hänen elinikänsä, joka saattoi heikentää työ- ja avioliittomahdollisuuksia. Aviottoman lapsen synnyttäminen tiesi ainakin väliaikaista erottamista tehtaalta, koska aviottoman lapsen synnyttämiseen ei saanut synnytyslomaa eikä sairaskassalta rahaa.¹⁹⁵

Amanda Lindell synnytti pellavatehtaalla työskennellessään aviottoman pojan, joka oli kuollut jo syntyessään. Avioton lapsi ei aiheuttanut tehtaasta erottamista, vaan Amanda erosi itse sairauden vuoksi. Uuden työpaikan Amanda sai piikana. Piikomista ei kestänyt kauaa ja hän siirtyi ensiksi sikuritehtaalle ja sieltä neulojaoppiin. Amandan täytyi jättäytyä neulojaopista raskauden aiheuttaman kivulaisuuden takia. Sulhasensa hylkäämään Amandan synnytettyä toisen pojan avioliiton ulkopuolella, hän päätyi viettämään haureaa elämää.¹⁹⁶

Tehtaiden johtoportaisissa viljeltiin puritaanista sukupuolimoraalia ja muun muassa Finlaysonin tehtaalle ei palkattu sukupuolitaudin sairastanutta. Samankaltaisena syynä voidaan pitää aiempia rikoksia, jotka johtivat erotukseen ja esti uuden työn saamisen. Muutaman kohdalla huonon elämän pariin

¹⁹⁴ Häkkinen 1995, 152.

¹⁹⁵ Haapala 1986, 169–171; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

¹⁹⁶ HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Huolto-osasto, elämäkertakirja 1. 1892.

oli naisen johdattanut oma alkoholiin mieltynyt aviomies. Useimman kohdalla ei voi eritellä yksittäistä selkeää syytä prostituutioon päätymiselle, syyt olivat päällekkäisiä ja rinnakkaisia, yksi asia johti toiseen ja lopputuloksena oli tarkastettavaksi määrääminen.¹⁹⁷

Helsingissä prostituoiduksi päätymiseen ilmoitetut syyt voidaan jakaa kolmeen ryhmään: hakeutunut, houkuteltu ja joutunut. Näistä suurin syy oli hakeutuminen, mihin sisältyvät syyt kuten kevytmielisyys, nautinnonhalu ja halu nähdä maailmaa. Helsingissä tutkituista vain kahdeksan prosenttia oli päätenyt prostituoiduksi olosuhteiden pakosta. Tähän tulee kuitenkin suhtautua lievällä varauksella, koska syyt ovat kontrolliviranomaisten kirjaamia ja ovat saattaneet värittyä heidän omien näkemystensä mukaisesti. Prostituoituja pidettiin syllisinä omaan tilanteeseensa. Lähes poikkeuksetta helsinkiläisprostituutujen elämänvaiheisiin liittyi naispuolinen ystävä, jolla oli kokemusta prostituutiosta. Herkässä itsenäistymisvaiheessa, jossa vanhempien auktoriteetti oli poistunut, oli ystävättären seurassa helpompaa lähteä mukaan paheelliseen elämään. Tämän ”itserekrytoinnin” kautta aiemmin prostituoituina toimineet naiset täyttivät prostituutio markkinoilta poistuneiden synnyttämää vajetta. Väitettiin, että parittajanaiset olivat jopa rautatieasemalla vastassa juuri kaupunkiin saapuneita tyttöjä tavoitteenaan viekoitella kokemattomat tytöt mukaan prostituutioon.¹⁹⁸

Prostituoituna aloittamisikää on käytännössä mahdotonta selvittää käytössä olevan materiaalin avulla, mutta 164 tarkastusnaisen kohdalla on kohtuullisen luotettava tieto iästä ensimmäisen tarkastuskirja merkinnän aikana. Prostituoituista 150 kohdalla olen pystynyt määrittämään summittaisesti haureuden harjoittamisen todellisen aloitusiän. Todellinen aloitusikä on määritelty alimman arvion mukaisesti. Osa hyvin nuorena aloittaneista tarkastusnaisista, oli välillä palannut kunniallisiin töihin ja siten vasta heittäytynyt täysin haureuteen. Tämän kaltaisissa tapauksissa haureuden aloittamisikä on laitettu nuorimman mukaan. Aloittamiseksi on myös huomioitu eka sukupuolitauti tai avioton lapsi. Aloitusikiä tarkasteltaessa, tulee huomioida myös se, että osa naisista oli aloittanut prostituution ja ollut tarkastusnaisena aiemmin muualla kuin Tampereella. Muualla tarkastusnaisina aloittaneiden todellinen ikä ensimmäisen tarkastuksen aikaan ei ilmene Tampereen poliisin asiakirjoista. Erityisesti tarkasteluajanjaksoni alkupäässä toimineiden prostituoitujen kohdalla tulee muistaa, että osa naisista oli käynyt tarkastuksissa jo ennen vuotta 1890. Osalla tarkastusnaisista todellinen aloitusikä on useita vuosia nuorempi kuin ikä ensimmäisen tarkastuksen aikana. Heidän kohdallaan on saattanut olla ky-

¹⁹⁷ Haapala 1986, 169–171; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

¹⁹⁸ Häkkinen 1995, 123–124, 140–141 ja 147–149.

seessä eliittiprostituutio, eli he ovat olleet joko rakastajia tai muuten valikoitua asiakaskuntaa vastaanottavia yleisiä naisia. Tai toiminta oli ollut niin satunnaista, ettei poliisin mielenkiinto ollut herännyt.¹⁹⁹

TAULUKKO 9. Tarkastusnaisten ikä aloittaessa prostituution sekä ensimmäisen lääkärintarkastuksen aikana

Ikä vuosia	Aloitusi- kä hlö	Ikä 1. tarkastuksen aikana hlö
-15	7	
16	14	4
17	14	9
18	20	16
19	16	18
20	21	21
21	9	12
22	12	17
23	6	11
24	6	6
25	4	7
26	2	10
27	4	4
28	4	
29	2	3
30-	9	26
N	150	164
k.a. v.	20,6	22,9

HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, luettelot yleisistä naisista luettelo yleisistä naisista 1895–1903 ja 1904–1905; Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

¹⁹⁹ HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, luettelot yleisistä naisista luettelo yleisistä naisista 1895–1903 ja 1904–1905; Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

Taulukosta 9 voidaan havaita, että ensimmäisessä ohjesääntöisessä lääkärintarkastuksessa prostituoituneet kävivät Tampereella keskiarvoisesti 23-vuotiaana. Reilu puolet tarkastusnaisista oli ensimmäisen lääkärintarkastuksen aikana 18–22-vuotiaita. Tampereella syntyneet aloittivat tarkastusnaisina pääasiassa 16–20-vuotiaina ja muualta kaupunkiin tulleet 21–25-vuotiaina. Todellinen prostituoituna aloittamisikä oli keskimäärin 21 vuotta, joten prostituoituneet ehtivät harjoittaa haureutta muutaman vuoden ajan salaisesti ennen ensimmäistä lääkärintarkastusta. Esimerkiksi Olga toimi ensimmäiset Tampereen vuotensa salaisesti prostituoituna.²⁰⁰ Helsinkiläisistä tarkastusnaisista 77 prosenttia oli käynyt sukupuolitautitarkastuksessa ensimmäisen kerran 17–25-vuotiaana, heistä suurin osa 20-vuotiaana. Heistä osa oli toiminut aiemmin prostituoituna muualla ja osa oli ehtinyt toimimaan salaprostituoituna ennen tarkastuksiin määräämistä.²⁰¹

Helena Gröndahl syntyi 1871 torppariperheen tyttäreksi Heinosniemen kylässä Korpilahden pitäjässä. Hän oli vain muutaman kuukauden vanha kun hänen äitinsä kuoli. Seitsemänvuotiaana Helena päätyi kasvatiksi kotipitäjässään asuvaan nahkuriperheeseen. Kasvattiperheensä kanssa hän muutti sangen pian Tampereelle. Helena oli vain 15-vuotias kun hän päätyi naimisiin kirjansitoja ulosoppineen Johanin kanssa. Helenalle ja Johanille syntyi tyttölapsi 1887, joka päätyi Johanin vanhempien huomaan. Pariskunta oli elänyt yhdessä vain muutaman vuoden, kun Johan alkoi juopottelemaan ja pahoinpitelemään Helenaa, joka muutti pois yhteisestä kodista. Yksin eläessään Helena kävi töissä useissa eri tehtaissa muutamia kuukausia kerrallaan, viettäen kuitenkin samanaikaisesti juopottelevaa ja epäsideellistä elämää. Huonon elämänsä vuoksi hänet lähetettiin läänin kuvernöörin tutkittavaksi ensimmäisen kerran 1892 ja hänet tuomittiin kolmen kuukauden ojennushuonerangaistukseen. Johan haki 1893 avioeroa Helenasta huoruuden perusteella. Jo ennen avioeroaan Helena oli alkanut viettämään entistäkin haureellisempaa elämää, joten hänet määrättiin käymään ohjesääntöisissä lääkärintarkastuksissa vuoden 1893 alusta alkaen. Toisen kerran Helena lähetettiin kuvernöörin tutkittavaksi kesäkuussa 1897, jolloin hänet tuomittiin vuoden ojennushuonerangaistukseen.

Vapauduttuaan ojennushuoneesta heinäkuussa 1898 Helena jatkoi entistä huonoa elämäänsä, joten hänet kirjattiin uudestaan tarkastusnaiseksi elokuussa 1898. Poliisiraportin mukaan hän vietti aikaansa kesällä makaillen ja juopotellen miesten kanssa pitkin metsiä ja iltojen viihteessä viihdyttäen miehiä eräällä Amurinmaan huonomaineisessa talossa sijaitsevassa asunnossaan. Helenan vietettyä tammi-kuussa 1899 kovan illan ja yön erään Kustaan kanssa tämän asunnolla, ilmiantoi Kustaan vaimo Helenan poliisille. Poliisit pidättivät Helenan ja kuulustelujen jälkeen passittivat hänet kuvernöörin juttusille. Tällä kertaa kuvernööri vapautti Helenan, joka jatkoi pahantapaista elämäänsä. Helena pidätettiin jälleen muutaman kuukauden kuluttua, koska hän kuljeskeli erään mieshenkilön kanssa juopuneena

²⁰⁰ Jaakkola 1982, 242–243; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, luettelot yleisistä naisista luettelo yleisistä naisista 1895–1903 ja 1904–1905; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

²⁰¹ Häkkinen 1995, 147.

öisellä kadulla. Hän oli myös laiminlyönyt ohjesääntöisiä lääkärintarkastuksia, joten hänet lähetettiin jälleen kuvernöörin tutkittavaksi. Helena oli tarkastusnaisena aina vuoteen 1903 asti, käyden tarkastettavana yhteensä 78 kuukautena. Häntä useammin tarkastuksissa Tampereella kävi vain yksi prostituoitu. Helenaa on myös sakotettu useampaan eri otteeseen oluen myynnistä ja kerran huoruudesta.²⁰²

Prostituoiduista jossain vaiheessa elämäänsä avioitui kolmasosa. Jaakkolan tiedoissa on 52 avioitunut tarkastusnaista ja ennen vuotta 1895 toimineissa kahdeksan, eli yhteensä 60 yleisistä naisista oli ollut aviossa jossain vaiheessa. Tarkastusnaisten keskuudessa avioituminen oli harvinaisempaa kuin muiden tamperelaisten aikalaisnaisten keskuudessa. 30 vuotta täyttäneistä tamperelaisnaisista yli puolet oli avioitunut ja melkein viidesosa oli leskiä tai eronneita, kun tarkastusnaisista vain kolmisenkymmentä prosenttia avioitui jossain vaiheessa elämäänsä.²⁰³

Yksi tarkastusnaisista oli avioitunut kolmesti, muiden kohdalla on tieto vain yhdestä avioliitosta. Jaakkolan mukaan keskimääräinen avioitumisikä oli 27,4 vuotta, ennen vuotta 1895 aloittaneilla se oli 22,8 vuotta. Jaakkolan mukaan aviopuoliso valikoitui yli 75 prosentissa tapauksista ammattitaidottoman työväestön keskuudesta. Aineistostani löytyvät kaiken kaikkiaan tiedot 25 avioituneesta prostituoidusta, heidän keskuudessaan miehen ammatiksi on seitsemässä tapauksessa ilmoitettu työ mies, joista yksi on määritelty tarkemmin konepajan työntekijäksi. Kolme on ollut aviossa suutarin kanssa ja muutama kirjurin. Näiden lisäksi aviomiesten ammateiksi on mainittu nahkuri, kirjansitojan kisälli, puuseppä, veturinkuljettaja ja torikauppias, joiden lisäksi löytyy yksi ammatiton ja yksi leskimies. Vaikka prostituoidut olivat osa alamaailmaa, heidän aviopuolisoistaan vain 11,5 prosentilla oli rikosrekisteri merkintöjä.²⁰⁴

Naimisiinmeno ei aina tarkoittanut prostituutiosta eroon pääsemistä. Osa jatkoi avioituttuaan jo aiemmin oppimaansa pahantapaista elämää. Kahdessa tapauksessa leskeytyminen on ajanut naisen ahdinkoon ja prostituoidun uralle. Kuudella tarkastusnaisista juoppo aviomies saattoi heidät pahantapaiseen elämään. Kahta näistä naisista aviomies pahoinpiteli ja yhdessä tapauksessa aviomies oli ollut ”varomaton” ja tartuttanut vaimolleen sukupuolitaudin. Ainoastaan kolmen tarkastusnaisen ta-

²⁰² HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, luettelot yleisistä naisista luettelo yleisistä naisista 1895–1903 ja 1904–1905; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1899; Huolto-osasto, elämäkertakirja 1. 1892; TTA Rippikirjat; Luettelot rikoksista tuomituista.

²⁰³ Markkola 1994, 47 taulukko 1. Lukema on keskiarvo vuosien 1890 ja 1900 otoksista; Jaakkola 1982, 248–249.

²⁰⁴ Jaakkola 1982, 248–249 ja liite 27; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, luettelot yleisistä naisista luettelo yleisistä naisista 1895–1903 ja 1904–1905; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

pauksessa avioliiton ansiosta nainen pystyi jättämään prostituutiouran taakseen. Kahdessa tapauksessa aviomies oli jättänyt vaimonsa irstaan elämäntavan vuoksi. Kaksi prostituoitujen aviomiehistä oli yrittänyt puuttua vaimonsa huonoon elämään tekemällä poliisille ilmoituksia.²⁰⁵

18-vuotiaana suutarin kanssa avioitunut Amanda Matilainen päätyi huonoon seuraan avioparin muutettua Tampereelle. Seura teki kaltaisekseen ja Amanda päätyi viettämään irstasta ja juopottelevaa elämää. Aviomies yritti aluksi saada vaimonsa takaisin kaidalle tielle, mutta ei onnistunut. Aviomies ilmoittikin poliisille, ettei puutu enää vaimonsa tekemisiin, ”koska ei vaimo Matilainen kerran ole miehensä monista pyynnöistä ja varoituksista ottanut ojentuakseen”. Muutamaa vuotta myöhemmin aviomies ilmoitti poliisille tilanteesta, jossa Amanda harjoitti koko yön kotonaan haureutta ”erään mieshenkilön” kanssa.²⁰⁶

Anna Haraldin tapauksessa yhdistyvät oikeastaan kaikki avioliiton prostituoidulle suomat skenaarit:

Anna Harald toimi ensiksi muutaman vuoden ajan tarkastusnaisena kunnes avioitui 1896 torikauppiaan kanssa. Avioliiton ajalta Annalla ei ole pidätyksiä, mutta aluksi hän asui aviomiehineen anoppinsa luona, joka majoitti luonaan huonotapaisia naisia. Vuosisadan vaihteen jälkeen Annan aviomies joutui vaivaistaloon mielisairauden takia ja kuoli siellä vuonna 1903. Aviomiehensä kuoleman jälkeen Anna päätyi jälleen tarkastusnaiseksi.²⁰⁷

3.3 Tarkastusnaisen arki

Aviottoman lapsen synnyttäminen aiheutti aina paheksuntaa, mutta kaupungissa se ei vaikeuttanut oleellisesti työnhankintaa. Jaakkolan mukaan vajaa puolet tamperelaisista prostituoiduista oli synnyttänyt ainakin yhden aviottoman lapsen. Neljäsosalla kaikista prostituoiduista oli vain yksi avioton lapsi. Neljä tai enemmän aviottomia lapsia synnyttäneitä prostituoituja oli viisi. Prostituoitujen lapsimäärät olivat vähäisiä verrattuna muuhun tamperelaiseen työväestöön. Vuosien 1891 ja 1910 välillä tamperelaisten työläisperheiden keskimääräinen lapsiluku oli 4,9 kun Jaakkolan laskelmien mukaan prostituoidut olivat saaneet keskimäärin 0,8 lasta. Kaikista tamperelaisnaisista 20 prosenttia synnytti

²⁰⁵ HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

²⁰⁶ HMA HLA TPA Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1899, 1901 ja 1902.

²⁰⁷ HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1893 ja 1896; Huolto-osasto, elämäkertakirja 1. 1892.

ainakin yhden aviottoman lapsen, joten prostituoitujen kohdalla aviottomat synnytykset olivat yleisempiä. Aviottomat lapset olivat tavallisempia muualta Tampereelle muuttaneiden prostituoitujen keskuudessa kuin Tampereelta kotoisin olevilla.²⁰⁸

Ennen vuotta 1895 toimineista prostituoiduista kolmentoista kohdalla olen löytänyt maininnan aviottomista lapsista. Kaiken kaikkiaan aineistossani 37 yleisen naisen kohdalla on kerrottu aviottomista lapsista tai raskaudesta. Kahdentoista kohdalla lapsi tai lapset ovat syntyneet ennen tarkastusnaiseksi päätymistä ja aviottoman lapsen saaminen voidaan tulkita haureuteen heittäytymisen syyksi. Yhtä monen kohdalla avioton lapsi on syntynyt ennen prostituutiouraa, mutta syntymän ja tarkastusnaiseksi kirjaamisen välissä on ollut jopa vuosia, joten aviottoman lapsen syntymää ei voi pitää suoranaishana syynä prostituoiduksi ryhtymiseen.²⁰⁹

Eleonora Helin synnytti yhteensä neljä aviotonta lasta. Eleonora joutui eroamaan pellavatehtaalta jokaisen raskauden takia. Kolmen ensimmäisen lapsen syntymän jälkeen hänet kuitenkin otettiin takaisin pellavatehtaalle. Neljännen synnytyksen jälkeen Eleonora ei enää palannut pellavatehtaaseen ja jäi työttömäksi. Eleonoran aviottomista lapsista vain toiseksi vanhin eli pikkulapsuusajan yli, ollen elättinä vieraalla.²¹⁰

Aviottomien lasten imeväisyyskuolleisuus oli vuosina 1811–1900 koko väestössä keskimäärin 35,9 prosenttia. 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa lapsikuolleisuus²¹¹ oli Tampereella 46 prosenttia. Prostituoitujen kohdalla sekä imeväisyys- että lapsikuolleisuus olivat varmasti vieläkin korkeampia. Tampereelaisten tarkastusnaisten lapsista useat oli kirjattu kuolleina syntyneiksi. Elävänäkin syntyneistä suurin osa menehtyi pienenä. Tiedossani olevista 48 prostituoitujen synnyttämistä lapsista ainakin kahdeksan oli elänyt taaperoaikaa vanhemmaksi. Yleisesti aviottomien lasten korkean imeväisyyskuolleisuuden syy lienee niin äitien nuoruudessa ja virheellisissä hoitotavoissa kuin huonoissa olosuhteissa. Harvempi yksinäinen äiti pystyi tarjoamaan lapselleen riittävää hoitoa, halusi tai ei, ja varsinkin vähävaraisten asumisolosuhteet olivat sellaiset, että kulkutaudit levisivät herkästi. Prostituoitujen kohdalla imeväiskuolleisuutta nosti varmasti myös sukupuolitaudit, jotka tarttuivat äidistä siki-

²⁰⁸ Häkkinen 1995, 146; Haapala 1986, 133 taulukko 29 ja 172; Jaakkola 1982, 246–247.

²⁰⁹ HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

²¹⁰ HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1894, 1896 ja 1905; Huolto-osasto, elämäkertakirja 1. 1892.

²¹¹ Imeväiskuolleisuudella tarkoitetaan alle vuoden vanhana kuolleita ja lapsikuolleisuus alle 11-vuotiaana kuolleita.

öön. Kuppaan infektoituneista sikiöistä noin puolet abortoituu tai kuolee pian syntymän jälkeen. Häkinen epäilee yhdeksi korkean lapsi- ja imeväisyyskuolleisuuden syyksi tarkoituksella huonoa hoitoa tarjoavia sijoitusperheitä.²¹²

Useimmiten prostituoitujen lapset, jotka olivat olleet elossa irtolaisraporttia laatiessa, olivat sijoitettuna sukulaisille tai vaivaishoidon kautta vieraalle. Ainakin Helsingissä ohjesääntöisen prostituution aikakaudella viranomaiset veivät lapset prostituoiduiksi tietämiltään naisilta. Ainoastaan kolmen kohdalla on mainittu lapsen olevan heidän omassa hoidossa.²¹³

Olga Niemi oli synnyttänyt ennen kotipitäjästään lähtöä aviottoman pojan. Poika jäi kotipitäjäänsä Olgan muuttaessa 1901 Tampereelle. Seuraavana vuonna Olga synnytti toisen aviottoman lapsen, joka jäi hänen hoivaansa. Ennen kuin vuonna 1904 Olga määrättiin ohjesääntöisiin lääkärintarkastuksiin, hänet lähetettiin useaan kruununkyydillä takaisin kotipitäjään.²¹⁴

”Poliisimestari ankarin varoituksin ja määräyksin käskenyt Emma Setälän lähtemään isänsä luokse Lavialle. Vielä lisäksi on hänellä, vaikka itselläänkään ole ryy-syjä päällä, muutaman kuukauden vanha lapsi, jota hän ei millään itse ole voinut elättää, vaan on saanut sen elättämiseen yhdeltä ja toiselta apua.”²¹⁵

Helsinkiläisistä prostituoiduista neljännes oli saanut aviottoman lapsen ja nelisenkymmentä prosenttia heistä oli synnyttänyt ensimmäisen lapsensa ennen prostituution aloittamista. Yleensä lapsi oli syntynyt muutama vuosi aiemmin kuin tarkastusnaisiksi kirjautuminen tapahtui, joten avioton lapsi ei voinut olla ainakaan välitön syy prostituutioon. Monet prostituoitujen raskauksista päätyivät keskenmenoon ja elävänä syntyneistä vajaa puolet kuoli ennen yhden vuoden ikää.²¹⁶

Kansan keskuudessa sukupuolitaudit yhdistettiin naisilla kiinteästi prostituutioon ja kuppaa pidettiin jopa ruttoa pahempana tautina. Kuka kupan kerran oli saanut, joutui ikuisesti pois yhteiskunnan piiristä. Helsingissä ensimmäistä kertaa tarkastetuista naisista, ne joilla todettiin sukupuolitauti, päätyivät hyvin todennäköisesti jatkamaan prostituoituna. Syfilis eli kuppa oli yleisin prostituoitujen sairastamista sukupuolitaudeista. Harvemmassa olivat ne, jotka onnistuivat salaamaan sairastumisensa ahtaiden asuntojen ja yhteissaunojen aikakaudella. Säännöllisesti tarkastettavalla prostituoidulla ei

²¹² Rasila 1984, 230; Haapala 1986, 155 ja 170–172; Markkola 1994, 60–63; Häkkinen 1995, 182–183; Vuorinen 2002, 146; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

²¹³ Häkkinen 1995, 183; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

²¹⁴ HMA HLA TPA Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1902; Huolto-osasto, elämäkertakirja 3. 1900–1902.

²¹⁵ HMA HLA TPA Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1902.

²¹⁶ Häkkinen 1995, 145–147 ja 182–184.

ollut muuta keinoa välttää sairauden paljastuminen kuin olemalla käymättä tarkastuksissa. Tämä taas ei onnistunut pitkään, varsinkaan jos ei ollut mahdollista muuttaa pois kaupungista, koska tarkastuksesta pois jääneet pidätettiin tavattaessa. Sukupuolitauteja sairastavat tarkastusnaiset passitettiin välittömästi taudin toteamisen jälkeen sairaalaan. Irtolaisraporttien ja tarkastuskirjojen merkintöjen perusteella 101 tarkastusnaisista olisi sairastanut sukupuolitaudin, todennäköisimmin kupan. Näistä tapauksista 30 on epävarmoja, heidät oli merkattu tarkastuskirjaan merkinnällä ”I”, jonka olen tulkinut tarkoittavan lasaretissa olemista, mutta lasarettiin saattoi joutua muustakin syystä hoidettavaksi. Huolto-osaston ylläpitämään ensimmäiseen tarkastuskirjaan oli merkitty tarkastusnaisilla havaitut muutkin sukupuolielinten sairaudet, kuten emätintulehdus. Rasilan mukaan vuonna 1900 tarkastusnaisilla todettiin 11 uutta varmaa sukupuolitauditartuntaa sekä kaksi epävarmaa tapausta. Samaisena vuonna koko kaupungissa todettiin yhteensä 49 kuppa ja 259 muuta sukupuolitauditapausta.²¹⁷

Häkkisen mukaan helsinkiläisten prostituoitujen keskuudessa yleisempiä sukupuolitauteja olivat kupan lisäksi tippuri (gonorrea) ja ”pehmeä sankkeri” (ulcus molle). Tamperelaisista prostituoiduista vain yhden kohdalla on mainittu tippuritartunta ja kahden kohdalla pehmeä sankkeri. Aina kun sukupuolitauti mainittiin, puhuttiin kupasta, pahasta taudista tai veneerisestä taudista. Tämä ei tarkoita, etteikö tippuritartuntoja olisi voinut olla enemmänkin, mutta poliiseille ja prostituoiduille kuppa saattoi tarkoittaa yleisesti sukupuolitauteja. Kuppa oli 1800-luvun lopulla yleisin sukupuolitauti Tampereella, mutta erityisesti tippuritartuntojen määrä oli lisääntymässä.²¹⁸

Vielä 1800–1900-lukujen vaihteessa kupan hoitomuodot olivat alkeellisia ja tuskallisia. Tautia hoidettiin erilaisilla elohopea ja jodi valmisteilla. Hoitomuotoina käytettiin lihaksistoon ruiskutettavaa merkurokloridi- ja elohopeasalisylaattia, sisäisesti nautittuna elohopealiitua ja merkurijodidia sekä elohopea- eli harmaasalvaa voiteena. Hoidon onnistumisen kannalta oli tärkeää, että elohopea-aineet hikoiltiin pois ruumiista, joten potilasta makuutettiin sisätiloissa puettuna villavaatteisiin. Elohopeamyrkytyksen riski oli todellinen. Siitä seurasi vaarallisia komplikaatioita, jotka saattoivat johtaa jopa kuolemaan. Riskin minimoimiseksi elohopea annosteltiin tarkkaan valvotuissa olosuhteissa. Hoitoajat vaihtelivat neljän ja kuuden viikon välillä. Rajuista ja pitkällisistä hoidoista huolimatta, hoitojen tuloksellisuus oli kyseenalaista. Todellisuudessa elohopean ja jodin avulla voitiin vain hi-

²¹⁷ Rasila 1984, 503; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896.

²¹⁸ Häkkinen 1995, 178; Rasila 1984, 501; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, luettelot yleisistä naisista luettelo yleisistä naisista 1895–1903 ja 1904–1905; Rikososasto, et-sivänosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

dastaa syfiliksen etenemistä ja poistaa näkyviä oireita. Sairaaloiden ohjesäännöt olivat tiukat varsinkin vapaaseen elämään tottuneille prostituoiduille. Niihin oli hankalaa alistua ja ristiriitoja syntyi hoitohenkilökunnan ja hoidettavien välille. Tamperelaisista prostituoiduista muutamat jouduttiin siirtämään paikalliselta sairashuoneelta Hämeenlinnaan lääninvankilan sairashuoneeseen.²¹⁹

Kupan takia hoidettavana ollut Olga Lähteenmäki poistettiin uppiniskaisuuden takia yleiseltä sairashuoneelta. Olga lähetettiin poliisilaitokselle, että hänet toimitettaisiin läänin sairashuoneeseen hoidettavaksi. Tampereen poliisilaitoksen päällikkö katsoi pyynnön aiheelliseksi, joten Olga lähetettiin kuvernöörin tykö, jotta tämä toimittaisi Olgan läänin sairashuoneeseen.²²⁰

Tampereelle oli perustettu 1847 valtion avustuksella sairashuone Nalkalan torin laidalle, jonka yhteydessä toimi sukupuolitautilien osasto sekä tarvittaessa ylimääräisiä sukupuolitautiliosastoja. Sairashuone aloitti 35 paikkaisena niin, että paikoista 15 oli tarkoitettu kuppatautisille. Paikat olivat alun-alkaenkin riittämättömät, joten jo 1855 avattiin ylimääräinen kuppatautisairaala. Vuosien kuluessa välillä kuppatautiosastoja lisättiin ja välillä vähennettiin kulloisenkin tarpeen mukaisesti. 1890-luvulla yleisen sairaalan sukupuolitautiliosastolla oli kolmisenkymmentä paikkaa. Vuosisadan loppua kohden uusien kuppatautitartuntojen määrä kääntyi laskuun, vaikka tauti todettiin yhä vajaalla prosentilla tamperelaisista. Tampereella sukupuolitautisia hoidettiin 1890-luvun viimeisinä vuosina keskimäärin 322 potilasta vuodessa, joista enemmistö oli työväestöön kuuluvia miehiä.²²¹ Helsinkiläiset ensimmäisen kerran sukupuolitaudin saaneet naiset lähetettiin hoitoon Helsingin kaupungin sairaalan syfilis-osastolle, kun taas kokeneet prostituoidut lähetettiin Kumpulan sairaalaan tai Töölön ylimääräiseen veneeristen tautien sairaalaan. Järjestelyllä pyrittiin estämään ensikertaisten ja kokeneiden prostituioidujen kanssakäyminen ja täten estämään uusien tyttöjen integroituminen prostituutiekulttuuriin.²²²

Alkoholi oli prostituoiduille ongelma. Monia tarkastusnaisista on sakotettu niin juopumuksesta kuin alkoholijuomien luvattomasta myynnistä ja tarjoilusta. Irtolaisraporttien pidätystilannekuvauksista myös ilmenee kuinka yleiset naiset olivat hyvin usein humaltuneena pidätettäessä. Tilanteet vaihtelevat juopuneena metsässä makoilusta häiritsevään ja huomiota herättävään käytökseen. Sen lisäksi, että alkoholismi saattoi olla seuraus prostituutiosta, se saattoi olla myös syy siihen. Prostituutiota saatettiin harjoittaa oman juopottelun rahoittamiseksi. Häkkinen on havainnut erityisesti 1900-luvulla

²¹⁹ Häkkinen 1995, 179–180; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, luettelot yleisistä naisista luettelo yleisistä naisista 1895–1903 ja 1904–1905; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

²²⁰ HMA HLA TPA Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1904.

²²¹ Jaakkola 1982, 180–181; Rasila 1984, 493 ja 501–503; Bidrag till Finlands officiella statistik: XI Medicinalverket medicinalstyrelsens berättelse för år 1896, 1897, 1898, 1899, taulu 5.

²²² Häkkinen 1995, 178–179.

yhteyden pitkittyneen prostituutiouran ja alkoholismin välillä. Helsingissä, kuten Tampereellakin pidätyksen syyksi usein merkittiin huonon elämän lisäksi juopumus.²²³

”taaskin pidätettiin tämän kuun 13. päivänä yöllä kello 12 aikaan väkijuomista liikutetussa tilassa pitkin katuja kuljeskellen erään mies henkilön seurassa”²²⁴

Naisten rikollisuus oli erilaista kuin miesten. Salavuoteus oli vain näennäisesti naisten rikos. Todelisuudessa siihen tarvittiin aina myös miestä, mutta vain naiset jäivät siitä kiinni. Salavuoteudesta kiinnijääminen tapahtui useimmiten siinä vaiheessa kun nainen synnytti aviottoman lapsen. Haapala kirjoittaa, että muista syistä tuomitut naiset eli joka yhdeksäs työläisnainen, olivat ”huonotapaisia”. Huonotapaisuuteen liittyvä rikollisuus ei ollut muita ihmisiä uhkaavaa rikollisuutta, vaan liittyi epäsoveliaana pidettyyn elämäntapaan. Hänen tutkimustensa mukaan yksilölliset tekijät selittivät rikollisuutta enemmän kuin tausta, koska rikollisia oli väestöstä kuitenkin niin pieni osa. Hän kuitenkin korostaa, että rikollisuudella oli myös sosiaalisia syitä, koska se kasvoi yhtä aikaa muun muassa köyhyyden kanssa. Ilmiön ollessa harvinainen, tarvitaan sen selittämiseen kuitenkin muitakin selittäviä syitä. Rikollisuudella oli kuitenkin seurauksensa, se useimmiten johti sosiaalisen statuksen laskuun. Rikollisväestö päätyi usein joko sekatyöväestöön tai osaksi irtolaisjoukkoa, josta seurauksena oli epävarma toimeentulo. Tampereelle syntyikin 1870-luvulta alkaen työväestön alapuolinen kurjalisto, joka ei kuitenkaan ollut varsinainen alamaailman kulttuuri joten rikollisuus pysyi kokonaisuutena yksilötason ilmiönä. Prostituoituidut olivat osa tätä kaupungin alamaailmaa.²²⁵

Olga Siren syntyi Hämeenlinnan kaupungissa 1871 Vilhelmina-piian aviottomaksi tyttäreksi. Orivedelle Olga muutti äitinsä mukana nelivuotiaana. Uudessa kotikunnassa asiat eivät menneet suunnitellusti ja Olga ja hänen äitinsä joutuivat huutolaisiksi, eli heistä tuli paikallisen vaivaishoidon asiakkaita. Olgan huutolaiselämää jatkui siihen asti, kunnes hän 14-vuotiaana sai piian paikan. Liekö ollut huutolaiselämän syytä vai mitä, mutta Olgalta jäi koulujen käynnit kokonaan, hän ei käynyt ennen aikuisikää edes ripillä. Piikominen ei pitkään maistunut, ja jo vuoden päästä Olga lähti etsimään onneaan Hämeenlinnasta. Siellä hänet pidätettiin ensimmäistä kertaa epäsiiveellisestä elämästä sekä kirjattomuudesta, joten Olga lähetettiin läänin kuvernöörin luokse tuomittavaksi. Irtolaisraportit kertovat Olgan olleen 17-vuotias ensimmäisen ojennushuonetuomion saadessaan.

Kärsittyään ensimmäisen ojennushuonerangaistuksensa, Olga toimi aluksi 5 kuukautta Wanajan pitäjässä piikana, jonka jälkeen hän palasi työttömänä Orivedelle vaarinsa luokse kolmeksi kuukaudeksi. Lyhyen työttömyysjaksonsa jälkeen hän toimi yhteensä 2.5 kuukautta piikana eri paikoissa. Tampereelle parikymppinen

²²³ Häkkinen 1995, 151, 210–211; HMA HLA TPA Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

²²⁴ HMA HLA TPA Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1899.

²²⁵ Haapala 1986, 169; Jaakkola 1982, 250.

Olga saapui lukuisten muiden maalaistytöjen tavoin 1890-luvun alussa toimien aluksi salaa prostituoituna. Muutaman kuukauden kaupungissa olonsa jälkeen hän jäi ensimmäisen kerran kiinni varkaudesta. Tampereen Raastuvanoikeus tuomitsi Olgan kaksi eri kertaa varkauksista kuritushuonerangaistuksiin, joista jälkimmäinen oli kolmen vuoden pituinen.

Vapauduttuaan toista kertaa kuritushuoneesta²²⁶ maaliskuun alussa vuonna 1893 Olga palasi Tampereelle. Ensimmäinen irtolaispidätys ”yökulusta ja työttömyydestä” johtuen tapahtui vain kuukausi vapautumisen jälkeen. Toukokuisen pidätyksen jälkeen Olga määrättiin tarkastettavaksi kuppataudin varalta ja tarkastustoimiston kirjoihin hänet on kirjattu ensimmäistä kertaa 25.5.1893. Vuoden 1894 elokuuhun tultaessa Olga oli pidätetty jo kuusi kertaa, seitsemäs pidätys tapahtui elokuun 13. päivä kello 22.50 ”yökulusta, työttömyydestä, juoppoudesta, siveettömyydestä sekä huonosta elämästä”. Tämän jälkeen Olga lähetettiin Hämeenlinnaan läänin kuvernöörin tarkastettavaksi, jolloin hän sai yhdeksän kuukauden työlaitostuomion.

Yhteensä vuosien 1893 ja 1904 välillä Olga pidätettiin irtolaislakien perusteella kolmisenkymmentä kertaa, joista neljä johti eripituisiin ojennushuonetuomioihin. Vankeuskuukausia Olgalle kertyi Tampereella oloaikana yhteensä 78. Kun tähän lisätään Hämeenlinnassa saatu kuuden kuukauden tuomio ja varkauksista saadut tuomiot, oli hän elämästään yli 10 vuotta vangittuna. Viimeinen irtolaispidätysmerkintä Tampereen poliisin huolto-osaston elämäkertakirjoissa on 16.6.1904 tapahtunut pidätys ”yökulusta ja huonosta elämästä”. Tarkastuskirjassa Olgan merkinnät joulukuun 1904 ja toukokuun 1905 välillä ovat ”L” tai ”linnassa”, joiden molempien tulkitsen muiden tarkastuskirjamerkintöjen perusteella tarkoittavan joko ojennus- tai kuritushuoneessa olemista. Kesäkuusta 1905 saman vuoden lokakuuhun asti Olga on tarkastuskirjaan merkitty Helsingissä olevaksi, kunnes marraskuussa 1905 hän käy Tampereella tarkastettavana. Nämä kaksi tarkastusmerkintää ovat viimeiset, jotka löytyvät Tampereen poliisin arkistosta Olgasta. Seuraava tieto hänestä on Tuomiokirkkoseurakunnan kirkonkirjoihin 25.2.1906 merkitty tieto kuolemasta hieman alle 35-vuotiaana. Kuolinsyytä ei ole merkitty.²²⁷

Aineistoni prostituoiduista 123 oli tuomioita. Heistä vapausrangaistuksiin tuomittiin 113. Lopuilla tuomiot olivat sakkoja. Ilman rangaistuksia oli selvinnyt 42 tarkastusnaisista. Tiedossa olevista tapauksista kolmea neljäsosaa on rangaistu ainakin kerran. Tämä on paljon verrattuna tamperelaiseen nuoreen naistyöväestöön, joista 75,5 prosenttia ei ole rangaistu kertaakaan. Laskelmieni rikoslajeista puuttuu kokonaan salavuoteus, koska niistä ripityksiä ei ole mainittu irtolaisraporteissa kuin satunnaisesti ja tulos olisi liian vääristynyt jos ottaisin ne mukaan näihin laskuihini. Salavuoteudesta kiin-

²²⁶ Kirkonkirjatietojen mukaan Olga olisi synnyttänyt toisen kuritushuonerangaistuksensa aikana helmikuussa 1893 aviottoman tyttären. Jos tieto pitää paikkaansa, Olga olisi tullut raskaaksi kuritushuoneessa ollessaan. TTA Rippikirjat.

²²⁷ HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, luettelot yleisistä naisista luettelot yleisistä naisista 1895–1903 ja 1904–1905; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1893–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1–2 1892–1900; TTA Rippikirjat; Luettelot rikoksista tuomituista. kts. tarkemmin liite 4.

nijäänyt useimmiten määrättiin vain ripitettäväksi ja jätettiin tuomitsematta rikoslainmukaisiin rangaistuksiin. Olen niputtanut niin ojennushuone- kuin kuritushuonerangaistukset yhteen. Aineistostani onkin mahdotonta erotella luotettavasti eri rangaistustyyppit, koska irtolaisraporteissa ja elämäkertakirjoissa sekoitettiin sulavasti kuritus- ja ojennushuone tuomiot ja välillä puhuttiin vain vankilassaolosta. Naisten kohdalla tähän varmasti on syynä se, että muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta sekä työtuomioihin ja kuritushuonerangaistuksiin tuomitut naiset suorittivat tuomionsa Hämeenlinnan kuritushuone ja työvankilassa. Merkintätapojen sekavuuden vuoksi irtolaisuudesta tuomittujen määrä on vain arvio. Muutaman kohdalla oli mainittu vankeudessa olo, mutta ei vankeusaikaa, heidän kohdallaan olen merkinnyt vankeusajaksi yhden kuukauden. Tästä johtuen vankeusaikojen tulkinnoissa on vääristymä. Vankeusrangaistuksissa on otettu huomioon myös tiedossa olevat vuoden 1905 jälkeen saadut tuomiot.²²⁸

TAULUKKO 10. Tarkastusnaisten saamien vapausrangaistusten lukumäärän keskiarvo ja keskihajonta sekä saadut ja suoritettut vankeusrangaistusten keskiarvo ja keskihajonta (N=113)

	Vapausrangaistusten määrä	Saadut tuomiot kk	Suoritettut tuomiot kk
keskiarvo	2,4	24,5	23,8
keskihajonta	1,6	28,2	27,2

HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

Taulukosta 10 ilmenee vankeuskuukausia määrätyn tamperelaisille tarkastusnaisille keskiarvoisesti 24,5 eli parin vuoden ajan. Todellisuudessa vankeudessa yleiset naiset olivat tyypillisesti alle kaksi vuotta ja reilulla puolella tarkastusnaisista vankeudesta vietetty aika oli vuoden tai alle. Tuomittujen ja suoritettujen vankeusrangaistuksen ajoissa on ero, koska osa naisista pääsi armahduksen perusteella vapaaksi suoritettuaan vain osan rangaistuksestaan. Keisari antoi pääasiassa työvankeihin kohdistuneet yleiset armahduskirjat kolme kertaa vuosien 1890–1905 välillä²²⁹. Määrällisesti vankeusrangaistuksia prostituoiduilla oli yhdestä seitsemään, keskiarvon ollen 2,4. Vankeuskuukausien ”kuningattaria” olivat Olga Siren, Wilhelmina Willgren ja Klara, Bom kullakin suoritettuja vankeuskuukausia oli yli 100, vuosissa yli 8 vuotta. Ida Sn:llä oli tuomioiden perusteella 107 vankeuskuukautta, mutta suoritettuja 98.

Wilhelmina Willgren oli saanut yhteensä viisi ojennushuonetuomiota irtolaisuudesta. Näistä kolme viimeisintä olivat pituudeltaan kuusi, kahdeksan ja kymmenen

²²⁸ Haapala 1986, 168 taulukko 32; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

²²⁹ Armahdusvuodet olivat 1894, 1896 ja 1904. Hannula 1981, 94.

kuukautta. Kuritushuonetuomioon Wilhelminaa oli tuomittu varkauksista neljästi. Kolmannen kerran kuritushuoneesta vapauduttuaan Wilhelmina sai palveluspai-kan. Palveluksessa hän ehti olla puolisoistavuotta, kunnes jäi kiinni palveluspai-kassaan tekemästä varkaudesta. Wilhelmina tuomittiinkin nelinkertaisesta varkau-desta viideksi vuodeksi kuritushuoneeseen. Ohjesääntöisissä lääkärintarkastuksissa Wilhelmina kävi vain vuosina 1890, 1894 ja 1904 yhteensä 11 kuukauden aikana. Hän olikin leimallisemmin varas kuin prostituoitu.²³⁰

TAULUKKO 11. Tarkastusnaisten rikollisuuden lajit ja niistä tuomion saaneiden määrä

Rikos	Tuomittuja
Irtolaisuus	103
Oluen/viinan myynti/anniskelu	28
Varkaus	27
Näpistys	24
Juopumus	16
Tarkastusten laiminlyönti	14
Järjestyshäiriöt	7
Petos/kavallus/väärennös	6
Haureuden välikappaleeksi antautuminen	6
Paritus	4
Sapatin rikos	2
Yksinkertainen huoruus	2
Muut*	5
Tuomioita yhteensä	244
Tuomittuja yhteensä	123

* Luvaton elinkeino, lyöminen, varastetun omaisuuden salaaminen, huono perhe-elämä sekä lapsenhoidon laiminlyönti. HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

Taulukosta 11 ilmenee, että useimmiten tarkastusnaiset tuomittiin irtolaisuudesta. Seuraavaksi eniten oli erilaisia taloudellisia rikoksia kuten varkaudet ja näpistykset. On hyvä ottaa huomioon se, että itsessään haureuselannon harjoittaminen oli rangaistava teko ja prostituoituidut rinnastettiin yleisesti irtolaisiin. Mielenkiintoista on, että Jaakkola väittää, ettei haureuselanto olisi ollut rikos, ellei siihen liittynyt häiriöntuottaminen tai irrallinen elämäntapa. Kuitenkin vuoden 1889 rikoslain 20 luvun 10

²³⁰ HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat, yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, luettelot yleisistä naisista luettelo yleisistä naisista 1904–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirja 2. 1894–1900.

§ mainitaan selvästi, että ”Nainen, joka sellaisessa [haureuden harjoittamiseen tarkoitettussa] huoneessa, taikka muuten yleisesti, antautuu haureuden välikappaleeksi, rangaistakoon vankeudella korkeintaan kahdeksi vuodeksi.”²³¹ Jaakkola on myös erotellut käsittelyssään prostituutiosta saadut rangaistukset ja muut rikokset. Prostituutiosta saatuihin rangaistuksiin hän huomioi irtolaisasetuksen mukaiset rangaistukset sekä häiritsevään haureuden harjoittamiseen liittyvät tuomiot. Näistä hänen mukaan oli rangaistu puolia tarkastusnaisista. Jaakkola ei ole maininnut laisinkaan paritusta tai haureuden välikappaleeksi antautumista prostituoitujen rikoksia ja rangaistuksia käsitellessä, joten en ole aivan varma onko hän huomioinut ne prostituutiosta johtuviksi vai määrittelemättömiksi rikoksiksi. Ainoastaan neljästä tiedossani olevasta parituksesta tuomitusta yleisestä naisesta yksi oli toiminut ennen vuotta 1895. Haureuden välikappaleeksi antautumisesta oli tuomittu kuusi tarkastusnaisista. Näiden suoraan prostituutioon liittyvien rikoksien lisäksi kahta naisista oli rangaistu yksinkertaisesta huoruudesta.

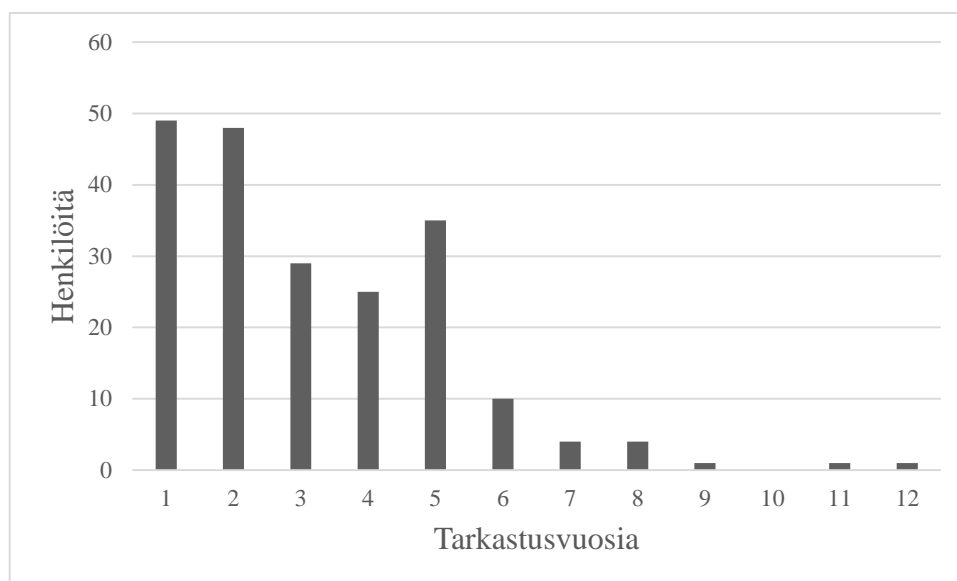
Jaakkolan aineiston naisista 55 oli rangaistu rikoksesta. Suurin osa rikoksista rangaistuista oli saanut vain yhden rangaistuksen elämänsä aikana. Näitä 55 tarkastusnaista oli rangaistu yhteensä 184 kertaa, ja näistä vain viittä vähintään kahdeksan kertaa. Suurin osa rangaistuksista koostui irtolaistuumioista, mutta alkoholiin liittyviä rangaistuksia, varkauksia sekä salavuoteustuomioita oli myös jonkin verran. Viimeiseksi mainittu oli 17 prostituoidulla syy ensimmäiseen rangaistukseen. Erot Jaakkolan ja minun saamiin lukemiin saattaa selittyä sillä, että Jaakkolalla ei kaikilta osin ollut tiedossa ennen tarkastusnaisena toimimista saatuja rangaistuksia saati rangaistuksia, jotka oli tehty prostituutiouran jälkeen. Useilla naisilla vielä varsinaisen tarkastelujaksonkin jälkeen olleet rikokset kertovat pahantapaisen elämän jatkumisesta.²³² Tarkastustoimiston lakkautus ei poistanut prostituutiota, eikä auttanut entisiä tarkastusnaisia parantamaan tapojaan.

²³¹ ASK 1889 luku 20 § 10.

²³² Jaakkola 1982, 244; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907; kts. liite 5.

3.4 Prostituutiouran pituus ja sen päättäminen

KUVIO 1. Prostituutiouranpituus tarkastusvuosittain tarkasteltuna (N=189)

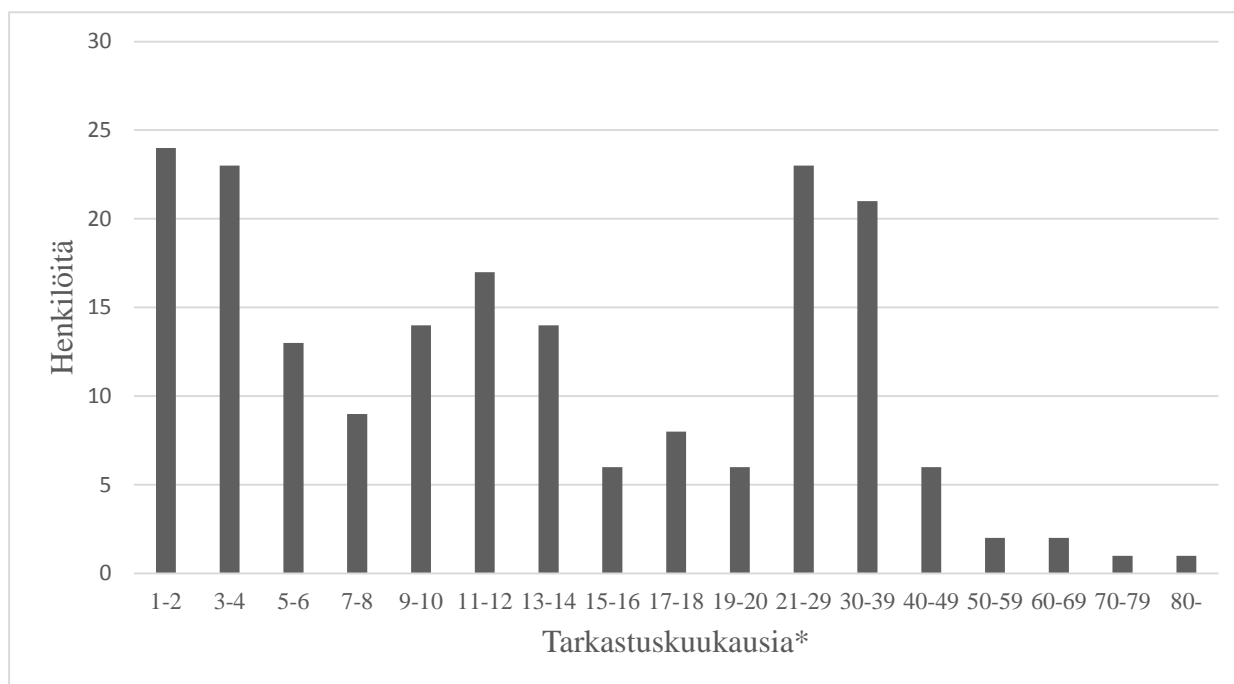

HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, luettelot yleisistä naisista luettelo yleisistä naisista 1895–1903 ja 1904–1905; kts. liite 6.

Warma Saarimäen ura prostituoituna oli pituudeltaan hyvin tyypillinen, hän kävi tarkastuksissa muutamman kuukauden ajan yhden vuoden sisällä. Lähes yhtä tyypillinen oli Lydia Sihlmannin prostituutioura, kun hän toimi viisi vuotta tarkastusnaisena, käyden 39 kuukautena tarkastuksissa. Tamperealaisista prostituoiduista 98 prostituoituna toimi tarkastusnaisina enintään viisi vuotta. Kuten kuviosta 1 näkyy, yli puolet tarkastusnaista esiintyivät tarkastuskirjoissa vuoden tai kahden ajan. Tämän jälkeen. Mielenkiintoista on se, että jos tarkastusnaisena oli yli kaksi vuotta, tyypillisimmin tarkastusvuosia kertyi viisi. Kun tarkastusnaisena oloaikoja tarkastellaan kuvion 2 avulla, jossa tarkastusnaisena oloajat on esitetty kuukausitasolla, voidaan havaita suurimman osan prostituoiduista käyneen tarkastuksissa korkeintaan neljänä kuukautena. Yhtä moni prostituoiduista oli käynyt tarkastettavana 21–39 kuukautena, eli vajaasta kahdesta vuodesta reiluun kolmeen vuoteen. Yli 60 kuukautena tarkastettavana kävi prostituoiduista neljä. Eli tilastollisesti tarkasteltuna yli kolmena eri vuotena tarkastettavana käyneistä naisista murto-osa kävi tarkastuksissa joka kuukausi. Yksikään naisista ei käynyt joka ikisenä tarkastusvuotenaan kaikkina kuukausina tarkastettavana.²³³

²³³ HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, luettelot yleisistä naisista luettelo yleisistä naisista 1895–1903 ja 1904–1905; liite 5.

KUVIO 2. Prostituutiouran pituus tarkastuskuukausittain (N=189)

* Huomaa asteikon muuttuminen.

HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, luettelot yleisistä naisista luettelo yleisistä naisista 1895–1903 ja 1904–1905; kts. liite 6.

Kuukausittaisella tasolla tarkasteltuna vain yhdessä kuussa tarkastettavana kävi 24 naista (12,7 prosenttia), jolloin todellisia tarkastuskertoja kertyi 1-4. Jos tarkastellaan niiden vuosien määrää, jolloin yksittäinen tarkastusnainen oli Tampereella kirjaan kirjattuna, keskiarvoksi saadaan 3 vuotta, vaihteluvälin ollessa vuodesta kahteentoista. Jos taas tarkastellaan niiden kuukausien määrää, jolloin tarkastusvelvollinen kävi edes kerran terveystarkastuksessa Tampereella, saadaan keskimääräksi 16 kuukautta vaihteluvälin ollessa yhdestä kuukaudesta 87 kuukauteen (7 vuotta 3 kuukautta).²³⁴

Alexandra Keskisen prostituutioura oli kaikin tavoin laskettuna kaikkein pisin. Alexandra tarkastettiin ensimmäisen kerran lokakuussa 1893 ja viimeisen kerran marraskuussa 1905, joka oli tarkastustoimiston viimeinen aukiolokuukausi. Kaiken kaikkiaan Alexandra kävi tarkastuksissa 12 vuoden aikana 87 kuukautena. Jos Alexandra olisi tarkastettu kaikkina tarkastuskuukausinaan neljästi, olisi hän käynyt yhteensä 348 lääkärintarkastuksessa.²³⁵

²³⁴ Keskiarvot vuosissa ja kuukausissa on laskettu 189 naisen mukaan, koska kahta tarkastuskirjoihin kirjatusta naisista ei tarkastettu kertaakaan tarkasteluajankohdan aikana. HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, luettelot yleisistä naisista luettelo yleisistä naisista 1895–1903 ja 1904–1905; liite 5.

²³⁵ HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, luettelot yleisistä naisista luettelo yleisistä naisista 1895–1903 ja 1904–1905.

Erot prostituutiovuosien ja tarkastuskuukausien lukumääriin tulevat pääasiassa tarkastusvelvollisten tuomioiden suorittamisen sekä pois matkustamisen aiheuttamista katkoksista tarkastuskäynteihin. Pitää myöskin muistaa, että osa naisista on käynyt tarkastuksissa jo ennen vuotta 1890, jolloin heidän kohdallaan lukemat vääristyvät jonkun verran.²³⁶ Jaakkolan saamat lukemat ovat huomattavasti pienemmät. Hänen mukaansa enemmistö eli lähes puolet tutkimusajankohdan prostituoiduista toimivat prostituoituina vain vuoden ja vain yhdeksän prosenttia prostituoiduista oli ammatissa yli neljä vuotta.²³⁷

Helsinkiläisistä prostituoiduista neljäsosa toimi prostituoituna vuoden tai alle, kymmenen vuotta tai enemmän toimineita oli kuudesosa. Keskimääräinen tarkastuksissa käyntiaika helsinkiläisillä prostituoiduilla oli 5,2 vuotta. Helsinkiläisten sisartensa tapaan tamperelaisista prostituoiduista neljäsosa lopetti tarkastusnaisena toimimisen Tampereella vuoden sisään aloittamisesta. Kun taas keskimääräisesti tamperelaisten prostituoitujen ura oli tilastollisesti lyhempi kuin helsinkiläisillä. Tosin tähän saattaa olla syynä tarkastelutapojen ero, Häkkinen laski prostituutiouran päättyneen joko viimeiseen lääkärintarkastukseen tai viimeisimpään siveettömyyspidätykseen. Häkkisen tarkastelujakso oli myös huomattavasti pidempi. Itse en huomionnut vuoden 1905 jälkeisiä tapahtumia laisinkaan laskeksani urien pituuksia. Useammalla tarkastusnaisella kuitenkin oli irtolaispidätyksiä vielä varsinaisen tutkimusajankohtani jälkeen. Esimerkiksi jo aiemmin mainitulla Alexandralla viimeinen merkintä huoltopoliisin elämäkertakirjoissa on marraskuulta 1912, jolloin hän sai varoituksen ja vietiin tarkastuksiin. Muillakin prostituoiduilla kuin Alexandralla on irtolaispidätyksiä vuoden 1905 jälkeen, joissa mainitaan tarkastuksiin vieminen tai sairashuoneelle passitus. Tarkastusnaisista viimeisin havaitsemani pidätysmerkintä on vuodelta 1920. Joten todellisuudessa tamperelaisten prostituoitujen urat saattoivat olla keskimäärin aivan yhtä pitkät kuin helsinkiläisilläkin. Häkkinen ei ole havainnut yhtäkään yhdistävää tekijää, joka määrittäisi miksi osa naisista lopetti prostituutiouran lyhyeen ja miksi osa jatkoi vuosi toisensa jälkeen. Mitä pidemmäksi ura venähti, sitä hankalampi oli päästä prostituoidun leimasta eroon, joka hankaloitti uuden ammatin hankkimista.²³⁸

²³⁶ HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, luettelot yleisistä naisista luettelo yleisistä naisista 1895–1903 ja 1904–1905.

²³⁷ Jaakkola 1982, 243–244.

²³⁸ Häkkinen 1995, 191–194; HML HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

Tutkimukseni tarkastusnaisista kymmenen lähetettiin jossain vaiheessa turvakotiin. Kolme heistä oli hetken aikaa Emma Mäkisen turvakodissa²³⁹ Helsingissä. Yhtäkään turvakodissa olo ei pelastanut prostituutiolta.²⁴⁰

Emma Luoti aloitti epäsiiveellisen elämän 17-vuotiaana tutustuttuaan pahantapaisiin naisiin. Tuttavapariskunta lähetti hänet Mäkisen turvakotiin Helsinkiin. Turvakodissa Emma oli 2,5 vuotta, kunnes hänen äitinsä pyysi hänet takaisin kotiin juuri ennen isänsä kuolemaa. Isänsä kuoleman jälkeen Emma palasi samaan huonoon elämään kuin ennen turvakotivuosiaan ja hänet kirjattiin tarkastusnaiseksi.²⁴¹

Vapauduttuaan vuoden kuritushuonerangaistuksesta Ida Snellman lähetettiin Vankeusyhdistyksen toimesta Mäkisen turvakotiin. Vankeusyhdistys oli varustanut Idan matkarahoilla ja hyvillä vaatteilla. Turvakodissa Ida viihtyi vain muutamia päiviä, jonka jälkeen hän palasi takaisin Tampereelle menettettyään suurimman osan ennen lähtöään saamista varusteista.²⁴²

Tampereelta kotoisin oleva Mathilda Helldan muutti 14-vuotiaana Helsinkiin työskennelläkseen tupakkatehtaalla. Helsingistä hän siirtyi muutamiksi kuukausiksi Vaasan tupakkatehtaalte. Palattuaan Tampereelle Mathilda kirjattiin tarkastusnaiseksi. Tampereelta hänet toimitettiin Mäkisen turvakotiin, jossa hän vietti muutamaman kuukauden. Turvakodista lähdettyään Mathilda oli hetken palveluksessa Helsingissä kunnes palasi Tampereelle ja palasi takaisin juoppoon ja haureaan elämään.²⁴³

Tampereelle perustettiin suurlakon melskeissä siiveellisyysseura, joka perusti kaupunkiin oman turvakodin langenneita naisia varten. Tavoitteena oli auttaa entiset tarkastusnaiset uuden elämän alkuun ohjesääntöisen prostituution lakkautuksen jälkeen. Vielä vuonna 1907 turvakodissa oli holhottavana 27 naista, mutta jo seuraavana vuonna se jouduttiin lakkauttamaan riittämättömän kannatuksen vuoksi.²⁴⁴ Seitsemän tarkastusnaisen kohdalla on mainittu turvakotiin lähettäminen tarkastustoimiston lakkauttamisen jälkeen, joten voisi olettaa heidän päätyneen Tampereen omaan laitokseen. Ensimmäinen turvalaitokseen lähetys maininta on joulukuulta 1905 ja viimeinen tammikuulta 1907. Kolmen kohdalla on käytetty termiä ”viety turvakotiin”, samoin kolmen kohdalla on merkintä ”lähe-

²³⁹ Emma Mäkinen (os. Åhman) perusti Helsinkiin turvakodin langenneita naisia varten vuonna 1879. kts. esim. Rajainen 1973 ja Markkola 2002.

²⁴⁰ HMA HLA TPA Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

²⁴¹ HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1894; Huolto-osasto, elämäkertakirja 1. 1892.

²⁴² HMA HLA TPA Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1902.

²⁴³ HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Huolto-osasto, elämäkertakirja 1. 1892.

²⁴⁴ Voionmaa 1910, 613.

tetty” ja yhdellä ”käsketty”. Tampereen turvakodin toiminta ei täysin täyttänyt tavoitteitaan: seitsemästä sinne lähetetystä yleisestä naisesta viidellä oli vielä turvakodissa olon jälkeen merkintöjä huonosta elämästä.²⁴⁵

Vuodesta 1896 alkaen tarkastusnaisena ollut Eva Hänninen vietiin turvakotiin joulukuussa 1906. Jo seuraavana vuonna Evaa varoitettiin huonosta elämästä.²⁴⁶

Prostituoituja oli pyritty auttamaan muutenkin kuin turvakotiin lähettämällä.²⁴⁷

Hilma Wirtanen vapautettiin tarkastuksista, koska hän sai apua Vankeusyhdistykseltä. Vankeusyhdistys hankki Hilma muun muassa asunnon ja lunasti hänen neulomakoneensa panttilainaamosta. Tästä huolimatta Hilma jatkoi pahantapaista elämäänsä ja menetti asuntonsa. Vain puolivuotta avunsaamisen jälkeen hänet tuotiin ojennushuoneeseen.²⁴⁸

Paulina Lindforsille poliisi järjesti tehtaantyötä, josta hän karkasi. Paulinan karattua hänelle järjestetystä tehtaantystä, hänen isänsä toivoi tyttären lähetystä kuverööriin tutkittavaksi toiveenaan, että tytär parantaisi tapansa.²⁴⁹

Kaksi kolmasosaa Tampereen uransa päättäneistä prostituoiduista muutti pois kaupungista. Suurin osa muuttajista oli 21–25-vuotiaina. Muuttamishaluihin saattoivat vaikuttaa häpeä, ympäristön painostus ja mahdollisuus aloittaa uusi elämä ”puhtaalta pöydältä”. Osa heistä saattoi myös jatkaa prostituutiota muualla.²⁵⁰ Aineistoni ei mahdollista prostituoitujen myöhempien elämänvaiheiden laajempaa tarkastelua, ellei sitten irtolaisraporteissa ole mainintaa heidän kuolemastaan tai poismuutosta. 29 tarkastusnaisen kohdalla merkinnät päättyvät vankeudesta vapautumiseen. Neljän kohdalla avio-
liitto on ollut syy lopettaa prostituutio. Muutaman tarkastuskirja ja irtolaismerkinnät Tampereella päättyvät kotipaikkakunnalle passitukseen. Kuudella ura prostituoituna päättyi heidän kuollessa. Kuolleista viisi oli alle 30-vuotiaita ja yksi 35-vuotias. Yksi heistä teki itsemurhan. Ellenin ura prostituoituna päättyi mielisairaalaan joutumiseen, jossa hän kuoli joitakin vuosia myöhemmin. Edellä mainittujen syiden lisäksi kunniallisen työn saaminen auttoi pääsemään irti prostituutiosta.²⁵¹

Emilia Stick syntyi Lohjalla 1871 torppari Henrikin ja tämän vaimon Amandan tyttäreksi. Kotoaan hän muutti 16-vuotiaana käytyään kaksi luokkaa kansakoulua

²⁴⁵ HMA HLA TPA Huolto-osasto elämäkertakirjat 1892–1907.

²⁴⁶ HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirja 2. 1894–1900.

²⁴⁷ HMA HLA TPA Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905.

²⁴⁸ HMA HLA TPA Rikososasto etsiväosaston irtolaisraportit 1896.

²⁴⁹ HMA HLA TPA Rikososasto etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto elämäkertakirjat 1892–1907.

²⁵⁰ Jaakkola 1982, 248–249.

²⁵¹ HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, luettelot yleisistä naisista luettelo yleisistä naisista 1895–1903 ja 1904–1905; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

ja rippikoulun. Aluksi hän päätyi Helsinkiin erään herra Boranoffin perheeseen piiaksi. Boranoffeilla Emilia ei viihtynyt kuin yhdeksän kuukautta, minkä jälkeen hän jo siirtyi Helsingin lähellä sijaitsevaan Kuntähden kartanoon palvelukseen. Siellä Emilia palveli nelisen vuotta kunnes lähti Tyrvään pappilaan piiaksi, missä hän palveli yhtä kauan. Tyrvään pappilan maalaisidyllissä Emilia lankesi, jonka seurauksena hän synnytti vuonna 1898 aviottoman pojan. Emilia joutui jättämään poikansa Tyrväälle. Aviottoman lapsen synnyttämisen vuoksi Emilia ripitettiin salavuoteudesta. Tyrväältä Emilia vaihtoi palveluspaikkansa Tampereen lähellä sijainneeseen Epilän kartanoon ja jo puolen vuoden kuluttua tästä hän muutti Tampereelle ja aloitti työt Pyynikin trikootehtaalla. Kolme vuotta myöhemmin Emilia siirtyy Klingendahlin trikootehtaalle, mistä hän erosi jo muutamien kuukausien jälkeen. Klingendahlilta erottuaan vuosisadan vaihteen tienoilla hänellä ei ollut työ- eikä palveluspaikkaa ja hän elätti tämän jälkeen itsensä haureudella.

Vuonna 1902 Emilia asui Pohjoisen rantakadun talossa 31 majoittaen yöaikana asunnossaan muita tarkastusnaisia. Kyseinen talo oli oikea tarkastusnaisten keskittymä, kun siellä oli useammalla yleisellä naisella asunto. Prostituoitujen lähekkäin asuminen aiheutti järjestyshäiriöitä ja sitä myöten närää naapurustossa. Erityistä pahennusta aiheuttivat öisin paikalle saapuvat huonomaineiset naiset ja miehet sekä ajureiden kyydeillä saapunut yleisö. Lukuisten valitusten takia Emilia vietiin ensimmäistä kertaa etsivään osastoon tutkittavaksi, jossa hän syytti häiriöistä toista samassa osoitteessa asunutta tarkastusnaista. Tästä huolimatta Emiliaa syytettiin ”työttömästä, epäsiiveellisestä ja kaikin puolin mitä huonoimmasta elämästä” ja hänet lähetettiin kuvernöörin tutkittavaksi. Kuvernööri tuomitsi hänet ojennushuone-rangaistukseen puolen vuoden ajaksi. Tämä oli ainoa Emilian Tampereella saama yleinen työ - tuomio. Muutenkin Emilia vietti sangen rikkeetöntä elämää, hänellä oli vain kaksi raastuvanoikeuden määräämää sakkotuomiota luvattomasta oluen myynnistä ja anniskelusta. Irtolaispidätyksiä Emilialle ehti tarkastusnaisena olo aikana kertyä vain kahdeksan. Ohjesääntöisissä lääkärintarkastuksissa Emilia kävi vuoden 1901 lopusta alkaen aina vuoteen 1905 asti. Vuonna 1906 Emilia muutti takaisin Helsinkiin.²⁵²

Pia Lemilä on tarkastellut 38 prostituutiouransa päättäneitä helsinkiläistä naista, jotka olivat aloittaneet 1900-luvun alussa prostituution. Nämä naiset olivat aloittaneet uransa keskimäärin 20-vuotiaina, ja lopettaneet sen kolmekymppisinä. Neljäsosa näistä naisista lopetti prostituution harjoittamisen vasta 40 ikävuoden jälkeen. Urien pituuksien keskiarvoksi tuli 6,5 vuotta kun osa toimi prostituoituna vuoden ja muutama useita kymmeniä vuosia. Prostituution lopettamisesta teki hankalaa sen aikana hankittu rikosrekisteri tai parantumatta jäänyt sukupuolitauti. Uransa päättänyt prostituoitu pysyi myös pitkään poliisien kirjoissa, ja hänet saatettiin vuosienkin päästä passittaa sukupuolitautitarkastuksiin. Tämän kaltaisesta toiminnasta on myös viitteitä Tampereelta, kun vuosia tarkastuskirjoista pois ollut nainen ilmestyy yhtäkkiä uudelleen tarkastettavaksi kerran tai pari. Viranomaistoimilta sai

²⁵² HMA HLA TPA Rikososasto, luettelot yleisistä naisista luettelo yleisistä naisista 1895–1903 ja 1904–1905; Rikososasto, etsiväosaston irtolaisraportit 1902; TTA Rippikirjat; Luettelot rikoksista tuomitusta.

olla rauhassa hankittuaan yhteiskunnallisesti hyväksytyn vaimon statuksen. Puolella tapauksista entinen prostituoitu meni naimisiin vuoden sisään viimeisestä tarkastusmerkinnästään. Tällöin voidaan olettaa naimisiinmenohaaveen olleen yhtenä syynä prostituution lopettamiseen. Entisten prostituoitujen solmimat avioliitot poikkisivat valtaväestön avioliitoista lapsettomuuden sekä normaalia korkeamman avioeroprocentin vuoksi.²⁵³

4. Loppupäätelmät

Pro gradu -tutkielmassani tutkin elämäkerrallisella otteella 1800- ja 1900-lukujen vaihteen tampere-laista prostituutiokulttuuria. Tarkempi ajallinen rajausta kohdistui vuosiin 1890–1905, joiden aikana Tampereen poliisilaitos ylläpiti yleisten naisten luetteloita eli tarkastuskirjoja. Metodillisesti yhdistin kollektiivibiografian ja prosopografian tarkastellakseni tamperelaisten tarkastusnaisten elämiä. Vertailin tarkastusnaisten elämänkohtaloita soveltuvilta osin muiden samaan aikaan eläneiden tamperelaisten nuorten naisten elämiin, selvittääkseni eroavatko prostituoitujen elämäkerrat kunniallisin keinoin itsensä elättäneiden naisten elämäkertoista. Tätä vertailua syventääkseni nostin voimakkaammin esille seitsemän eri tarkastusnaista Sigridin, Esterin, Helenan, Olgan, Emilian sekä sisarukset Hilman ja Hiljan. Tarkastelin myös tamperelaisten ja helsinkiläisten prostituoitujen elämäntarinoiden eroja ja yhtäläisyyksiä. Osittaisista yhtäläisyyksistä huolimatta helsinkiläinen prostituutiokulttuuri oli järjestäytyneempää, ammattimaisempaa ja yläluokkaisempaa verrattuna Tampereen proletariaattiseen prostituutioon.

1800-luvun lopun Tampere oli nopeasti kasvava teollisuuskaupunki, jonka väestöstä suurin osa oli nuoria, naimattomia naisia. Osa naisista päätyi hankkimaan elantonsa tai lisätienestettä prostituutiolla. Tarinoita on yhtä monta kuin prostituoituina toimineita naisia. 1890-luvun prostituutiokulttuuri ei ollut läheskään niin mustavalkoinen kuin voisi olettaa, ja useat prostituoiduista poikkisivat moneltaakin osin heistä luoduista mielikuvista. Yleisesti oletetaan prostituoiden tulleen köyhistä oloista. Heidän uskotaan olleen toisaalta oppimattomia, huonojen elämätapojensa vankeja ja levittäjiä, toisaalta taas yhteiskunnallisen asemansa uhreja. Tämä käsitys on peräisin 1800-luvun keskiluokkaisesta ajatusmaailmasta, joka on säilynyt tähän päivään asti juuri keskiluokkaisten tuottamien historiallisten asiakirjojen muodossa.

²⁵³ Lemilä 1994, 128–146; HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikososasto, luettelot yleisistä naisista luettelo yleisistä naisista 1895–1903 ja 1904–1905.

Yhdet raamit prostituoidun elämälle 1800-luvun yhteiskunnassa loi ohjesääntöisen prostituution järjestelmä, jonka puitteissa prostituoidut pakotettiin käymään viikoittaisissa sukupuolitauditarkastuksissa. Prostituoitujen tarkastusjärjestelmälle oli annettu ohjesäännöt keisarillisella asetuksella, vaikka prostituutio oli kriminalisoitu rikoslaissa. Ohjesääntöinen prostituutio olikin ennen kaikkea valtiovalan antaman toimiluvan avulla laillisuuden viittaan puettu keino toteuttaa lailla kiellettyä toimintaa. 1800-luvun lopun moraalireformistien päätavoitteena oli päästä eroon yhteiskunnassa vallitsevasta kaksinaismoralismista ja yksi heidän agendoistaan oli purkaa ohjesääntöisen prostituutio – järjestelmä. Parinkymmenen vuoden taistelun jälkeen poliisien ylläpitämien prostituoitujen tarkastustointojen ovet vihdoinkin sulkeutuivat suurlakon melskeissä. Muutamaa vuotta myöhemmin valtiovalan toimesta kumottiin järjestelmän pohjana olleet asetukset.

Tarkastusnaisista löytyy aviotonta syntyperää olevia sekä jommankumman tai molemmat vanhemmat lapsena menettäneitä. Ensiksi mainittu oli prostituoitujen keskuudessa tyypillisempää kuin valtaväestön keskuudessa toisin kuin jäljestä mainittu. Tamperelaisista tarkastusnaisista keskimääräistä suurempi osa oli kotoisin kauempaa Tampereelta kuin valtaväestö ja heidän vanhemmissaan oli suhteellisesti enemmän yhteiskunnan alimpiin luokkiin kuuluvia. Aviottomuus, pitkä etäisyys synnyinpaikkaan ja vanhempien köyhyys altistivat naiset huono-osaisuudelle. Kun suvun ja tuttavien tuoma turvaverkosto oli kaukana, eikä yhteiskuntakaan tarjonnut oikeastaan minkäänlaisia turvaverkkoja, naisilla oli pienempi kynnys turvautua prostituutioon elantonsa saadakseen. Kun tähän lisätään huonomaineiset, mahdollisesti haureellista elämää viettävät tuttavat, jotka houkuttelevat paheiden teille on kynnys prostituutioon laskenut entisestään.

1800-luvulla nuoret itsenäistyivät synnyinkodistaan tyypillisesti viimeistään rippikoulun jälkeen, jolloin viimeistään lähdettiin kodin ulkopuolelle töihin. 1800-luvun lopulla suurin osa Tampereelle muuttaneista oli nuoria naisia ja näistä naisista murto-osa päätyi jossain vaiheessa elämänsä prostituutioon. Teollisuuskaupungissa suurin osa löysi työpaikan tehtaasta ja nuorille naisille oli runsaasti tarjolla myös piian paikkoja. Myöhemmin tarkastusnaisiksi kirjatuista tytöistä suurin osa saapui itsenäisen elämän alkaessa maalta muutaman mutkan kautta Tampereelle työskennellen aluksi joitakin vuosia tehtaassa ja/ tai piikana. Kaiken kaikkiaan kolmeneljäsosaa prostituoiduista oli työskennellyt jossain vaiheessa elämänsä tehtaassa.. Keskimäärin kunniallisessa ammatissa työskenneltiin seitsemisen vuotta ennen tarkastusnaiseksi kirjaamista. Asuinkuntien ja työpaikkojen tiheä vaihtuvuus oli kuitenkin tarkastusnaisille tyypillistä.

Yleisimmät syyt prostituution aloittamiselle olivat työhön liittyviä. Toiseksi yleisin syy oli muiden pahatapaisten antama esimerkki. Tyypillisimmin prostituutio aloitettiin ja ensimmäisen kerran ohjesääntöisessä lääkärintarkastuksessa käytiin parikymppisenä. Syntyperäiset kaupunkilaiset aloittivat prostituoituna hieman nuorempina kuin maalaissiskonsa, koska heillä oli ollut koko ikänsä aikaa integroitua kaupungin pahantapaiseen alakulttuuriin. Useimmiten prostituoituja tuomittiin irtolaislakien perusteella. Muita prostituoiduille tyypillisiä rangaistusten syitä olivat varkaudet ja näpistyksen sekä alkoholirikokset ja erilaiset järjestyshäiriöt. Tarkastusnaisista yhtä suuri osa oli saanut tuomioita kuin valtaväestön naisista oli pysynyt kaidalla tiellä. Yleinen pahantapaisuus ja jopa rikollisuus olikin huomattavan yleisiä prostituoitujen keskuudessa verrattuna valtaväestöön. Tämä kertoi tarkastusnaisten jäämisestä yhteiskunnan marginaaliin kun ongelmat kasautuivat, oli entistä hankalampi palata kunnialliseen elämään ja toisaalta taas kynnys epäsoveliaana pidettyjen toimien toteuttamiseen aleni.

Tarkastusnaisista harvempi avioitui jossain elämänsä vaiheessa kuin muut tamperelaisnaiset. Osa tarkastusnaisista avioitui ennen prostituutiouraa ja päätyi haureaan elämään joko miehensä huonon elämän johdattamana tai leskeydyttyään. Osa myös harjoitti avioliiton aikana joko jo aiemmin tavaksi tullutta tai avioliiton aikana opittua pahantapaista elämää. Vain muutamilla avioituminen oli keino päästä eroon prostituutiosta. Osa prostituoiduista oli synnyttänyt aviottoman lapsen ennen prostituoitun uraansa, ja se oli jossain tapauksissa jopa syynä prostituutioon päättymiseen. Aviottomien lasten synnyttäminen oli tarkastusnaisten keskuudessa tyypillisempää kuin muiden tamperelaisnaisten kohdalla, kuitenkin vain hyvin pieni osa prostituoitujen lapsista selvisi elossa taaperoaikaa kauemmin. Toinen prostituution haittapuolista olivat sukupuolitaudit, joista tyypillisin oli kuppa. Kolmas prostituoitujen yleinen ongelma oli alkoholi. Pidätettäessä tarkastusnaiset olivat usein humaltuneita tai se oli jopa pidätyksen syy.

Lähes kaikki tamperelaisista prostituoiduista toimivat prostituoituna enintään viisi vuotta. Yli puolet yleisistä naisista olivat tarkastusnaisiksi kirjattuina vuoden tai kaksi. Tarkastuskirjoihin kirjattuna prostituoituneet olivat keskimäärin vajaan kolmen vuoden ajan, mutta tarkastuksissa käyntikuukausien keskiarvoinen määrä oli 16 kuukautta. Osaa prostituoituja yritettiin auttaa pääsemään eroon epäsiiveellisestä elämästä, useimmiten aivan turhaan. Turvakotiin lähetykset ja töiden hankkimiset eivät saaneet prostituoituja lopettamaan haureaa elämäänsä. Lopettamishalun piti lähteä itsestä. Helpoin ja varmin tapa lopettaa prostituoituna toimiminen 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa oli muuttaa pois kaupungista, ja kaksi kolmasosaa tamperelaisista prostituoiduista tekikin näin päästäkseen aloittamaan elämän ilman menneisyyden taakkaa. Monilla vain hetken aikaa tarkastusnaisena toimineella myös kunniallisen työn saaminen lopetti prostituution.

Tutkimukseni päähenkilöt Sigrid, Ester, Hilma, Hilja, Helena, Olga ja Emilia edustivat niitä erilaisia elämänkohtaloita, jotka johdattivat prostituoidun uralle. Aviottomana syntyneet Sigrid ja Olga joutuivat lapsina kunnallisen vaivashoidon asiakkaiksi. Ester menetti molemmat vanhempansa pikkulapsena. Helena ja sisarukset Hilma ja Hilja menettivät äitinsä. Vain Emilia oli saanut pitää sekä äitinsä että isänsä synnyinkodistaan poismuuttoon asti. Kasvattina olivat olleet Sigrid, Ester, Hilma, Hilja ja Helena. Ester, Hilma ja Hilja sisarustensa hoivassa kun taas Sigrid ja Helena päätyivät kasvatiksi vieraalle. Sigridin ja sisaruspari Hilman ja Hiljan perheessä oli muitakin pahantapaisia. Helenan mies oli juoppo, jonka esimerkin mukaisesti Helenakin alkoi juomaan. Hilma ja Helena olivat naisista ainoat, jotka eivät tiettävästi saaneet yhtään aviotonta lasta. Ainoastaan Hiljan tiedoissa mainitaan veneerisentaudin sairastaminen, mutta tämä ei takaa sitä etteikö muillakin tautia olisi ollut. Hilmaa lukuun ottamatta kaikilla naisista oli ollut ainakin yksi yleinen työ – tuomio. Osalla useampiakin. Hilmakeen ei selvinnyt urastaan prostituoituna täysin ilman rangaistuksia, hänet tuomittiin kahdesti kuritushuoneeseen varkauksista.

Prostituoitujen kohdalla ei voida puhua ”siitä tavallisesta tarinasta”. Jokaisen elämäntarina oli omanlaisensa ja prostituoiduksi päädyttiinkin erilaisista taustoista. Tamperelaisten tarkastusnaisten elämänkohtaloissa on kuitenkin havaittavissa yhdistäviä ja prostituutioon altistavia tekijöitä, vaikka onkin mahdotonta nimetä yksittäisiä prostituutioon johdattaneita seikkoja. Marginaali-ilmiöissä, kuten tamperelainen 1800-luvun lopun prostituutio oli, usein yksilölliset seikat vaikuttavat enemmän kuin yhteiset tekijät taustoissa. Yleisistä mielikuvista poiketen useat prostituoituina toimineista naisista olivatkin niin sanotusti aivan tavallisia tyttöjä. Tarkastusnaisissa oli aviottomia lapsia, koko- ja puoliorpoja, pikku piikoja ja kasvattilapsia. Osalla prostituoiduista vanhemmat kuuluivat yhteiskunnan alimpiin luokkiin ja olivat pahantapaisia. Osa tarkastusnaisista oli syntyperäisiä Tamperelaisia ja osa maalta kaupunkiin muuttaneita tyttöjä. Useat prostituoiduista olivat käyneet ainakin ripillä ja monilla oli käytynä myös kansa- tai kiertokoulua. Prostituoitujen taustalta löytyi sosiaalisia ja biologisia ongelmia, mutta mikään yksittäinen seikka ei ollut silmiinpistävän yleistä prostituoitujen taustoissa ja elämänkuluissa verrattuna valtaväestöön.

Lähteet ja kirjallisuus

Arkistolähteet

Hämeenlinnan maakunta-arkisto (HMA)

Hämeen lääninhallituksen arkisto (HLA)

Tampereen poliisilaitoksen arkisto (TPA)

Tampereen tuomiokirkkoseurakunnan arkisto (TTA)

Painamattomat lähteet

Internetlähteet

Suomen historian dokumentteja, Tampereen kartta vuodelta 1902:

[<http://www.histdoc.net/kaup1902/tampere.gif>]. Luettu 14.3.2011.

Internet sanakirja:

[<http://www.merriam-webster.com/dictionary/prosopography>]. Luettu 15.3.2014.

Suomen akatemian sivut:

[<http://www.aka.fi/fi/A/Suomen-Akatemia/Mediapalvelut/Tiedotteet1/Suomalaisrekisterit-osoittavat-kuinka-koyhyys-huono-osaisuus-periytyvat/>]. Luettu 21.1.2015.

Eduskunnan sivut, ”Nuorten syrjäytyminen. Tietoa, toimintaa ja tuloksia?” Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2013:

[<http://web.eduskunta.fi/dman/Document.phx?documentId=jz32213140909180&cmd=download>].

Luettu 21.1.2015.

Arkistolaitoksen sivut:

[<http://www.narc.fi:8080/VakkaWWW/Selaus.action?kuvailuTaso=AM&avain=467.KA>]. Luettu 15.1.2015.

[<http://www.narc.fi:8080/VakkaWWW/Selaus.action;jsessionid=809400F94FC2596FB045C96EA8A58E44?kuvailuTaso=AM&avain=2804.KA>].

Luettu 15.1.2015.

Hämeenlinnan kaupunginkirjaston sivut, ”Hämeenlinna vankilakaupunkina”:

[http://kirjasto.hameenlinna.fi/kirjasto/lydia/yhteiset_asiat/vankilat/?lue=true]. Luettu 15.1.2015.

Arkistojen portti – sivut, ”Lääninvankilat”:

[<http://wiki.narc.fi/portti/index.php/L%C3%A4%C3%A4ninvankilat>]. Luettu 15.1.2015.

Rahamuseon – sivut, Rahanarvonlaskuri:

[<http://apps.rahamuseo.fi/rahanarvolaskin#FIN>]. Luettu 7.4.2015.

Painetut lähteet

Viralliset julkaisut

Asetuskokoelmat 1734, 1875, 1883, 1889, 1894. (ASK)

Bidrag till Finlands officiella statistik: XI Medicinalverket medicinalstyrelsens berättelse för år 1896, 1897, 1898 och 1899.

Kirjallisuus

Alasuutari, Pertti, *Laadullinen tutkimus 2.0*. Vastapaino, Tampere 2011.

Caine, Barbara, *Biography and History*. Palgrave Macmillan, Lontoo 2010.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha, *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino, Tampere 2005.

Forsman, Jaakko, ”Uusi rikoslaki” Teoksessa: Palmén, E. G., Krohn, Kaarle, Melander, G. ja Lindeqvist K. O (toim.), *Oma maa. Tietokirja Suomen kodeille. VI osa marraskuu-joulukuu*. Werner Söderström osakeyhtiö, Porvoo 1925.

Haapala, Pertti, *Tehtaan valossa. Teollistuminen ja työväestön muodostuminen Tampereella 1820–1920*. Suomen Historiallinen Seura, Vammala 1986.

Hakosalo, Heini, ”Tasohyppelyä. Varhaiset suomalaiset naislääkärit ja historiallisen biografian monimuotoisuus” Teoksessa: Hakosalo, Heini, Jalagin, Seija, Junila Marianne ja Kurvinen, Heidi (toim.), *Historiallinen elämä. Biografia ja historian tutkimus*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2014.

Hannula, Ilari, ”Vankeinhoitoon liittyvän lainsäädännön historiaa 1881–1975” Teoksessa: Suominen, Elina (toim.), *Suomen vankeinhoidon historiaa. Osa 1: Katsauksia vankeinhoidon kehitykseen*. Valtion painatuskeskus, Helsinki 1981.

- Honkonen, Risto**, ”Elämäkerrallinen lähestymistapa opiskelijatutkimuksen menetelmänä” Teoksessa: Nieminen, Juha (toim.), *Menetelmävalintojen viidakossa. Pohdintoja kasvatuksen tutkimuksen lähtökohdista*. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Julkaisusarja B: N:o 13. Tampereen yliopisto, jäljennepalvelu, Tampere 1995.
- Häkkinen, Antti**, ”Maksettua rakkautta. Prostituutiokulttuuria Helsingissä 1860-luvulta nykypäivään” Teoksessa: Heikkilä, Matti ja Vähätalo, Kari (toim.), *Huono-osaisuus ja hyvinvointivaltion muutos*. Gaudeamus, Tampere 1994.
- Häkkinen, Antti**, *Rahasta – vaan ei rakkaudesta: Prostituutio Helsingissä 1867–1939*. Otava, Helsinki 1995.
- Häkkinen, Antti**, ”Rikkaiden pojat ja köyhien tyttäret. Helsingin vanha prostituutiokulttuuri” Teoksessa: Rahikainen, Marjatta (toim.), *Matkoja moderniin*. Suomen historiallinen seura, Helsinki 1996.
- Jaakkola, Jouko**, *Työväestön sosiaalinen poikkeavuus. Tampereen Työväestön huollontarve, sairastavuus ja rikollisuus 1850–1917*. Licensiaatintutkimus, Tampereen yliopiston historian laitos, Tampere 1982.
- Kallioinen, Mika**, *Rutto ja rukous. Tartuntataudit esiteollisen ajan Suomessa*. Atena, Jyväskylä 2005.
- Kontula, Anna**, *Punainen eksodus. Tutkimus seksityöstä Suomessa*. Like, Helsinki 2008.
- Lehtinen, Juha**, *Laitakaupungin syntinen laulu. Ohjesääntöinen prostituutio Tampereella 1890 – 1905*. Pro gradu -tutkielma, Itä-Suomen yliopiston historia- ja maantieteiden laitos, Joensuu 2012.
- Lemilä, Pia**, ”Elämää prostituution jälkeen” Teoksessa: Heikkilä, Matti ja Vähätalo, Kari (toim.), *Huono-osaisuus ja hyvinvointivaltion muutos*. Gaudeamus, Tampere 1994.
- Letto-Vanamo, Pia ja Ylikangas, Heikki**, ”Hajapiirteitä laillisen vapaudenriiston ja sen toimeenpanon kehityksestä esiteollisena aikana.” Teoksessa: Suominen, Elina (toim.), *Suomen vankeinhoidon historiaa. Osa 1: Katsauksia vankeinhoidon kehitykseen*. Valtion painatuskeskus, Helsinki 1981.
- Markkola, Pirjo**, ”Emännäksi, piiaksi vai tehtaaseen. Tampereen ympäristössä syntyneiden naisten elämänvaiheista 1830-luvulta 1930-luvulle.” Teoksessa: Kiusmaa, Kyösti, Hämäläinen, Vilho, Hyrkänen, Markku ja Jaakkola, Jouko (toim.), *Yksilö ja yhteiskunnan muutos. Juhlakirja Viljo Rasilan täyttäessä 60 vuotta 22.1.1986*. Acta Universitatis Tamperensis. Tampereen yliopisto, Tampere 1986.
- Markkola, Pirjo**, ”Moraalin miehet. Mitä prostituution sääntely kertoo mieheydestä?” Teoksessa Markkola, Pirjo, Östman Ann-Catrin ja Lamberg, Marko (toim.), *Näkymätön sukupuoli. Mieheyden pitkä historia*. Vastapaino, Tampere 2014.
- Markkola, Pirjo**, *Synti ja siveys. Naiset, uskonto ja sosiaalinen työ Suomessa 1860–1920*. SKS, Tampere 2002.

- Markkola, Pirjo**, *Työläiskodin synty. Tamperelaiset työläisperheet ja yhteiskunnallinen kysymys 1870-luvulta 1910-luvulle*. Historiallisia tutkimuksia 187. Suomen Historiallinen seura, Vammala 1994.
- Nieminen, Armas**, Suomalaisen aviorakkauden ja seksuaalisuuden historia. Avioliitto ja seksuaalikeskymyksiä suomalaisen hengenelämän ja yhteiskunnan murroksessa sääty-yhteiskunnan ajoilta nykypäivään. Väestöntutkimuslaitos, Helsinki 1993.
- Nieminen, Armas**, *Taistelu sukupuolimoraalista. Avioliitto ja seksuaalikeskymyksiä suomalaisen hengenelämän ja yhteiskunnan murroksessa sääty-yhteiskunnan ajoilta 1910-luvulle*. Väestöpoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja. Sarja A: 6. WSOY, Helsinki 1951.
- Nygård, Toivo**, ”Prostituutio 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun Suomessa” Teoksessa: Markkanen, Erkki (toim.), *Pysy lujana omalla maalla: Erkki Lehtiselle omistettu juhla- kirja*. Studia historica Jyväskyläensis. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 1989.
- Nygård, Toivo**, *Erilaisten historiaa. Marginaaliryhmät Suomessa 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa*. Atena kustannus, Jyväskylä 1998.
- Possing, Birgitte**, ”Elämä pelissä. Biografian historia ja vastuu” Teoksessa: Hakosalo, Heini, Jalagin, Seija, Junila Marianne ja Kurvinen, Heidi (toim.), *Historiallinen elämä. Biografia ja historian tutkimus*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2014.
- Pulkkinen, Tuija ja Sorainen, Antu**, ”Johdanto” Teoksessa: Pulkkinen, Tuija ja Sorainen, Antu (toim.), *Siveellisyydestä seksuaalisuuteen – Poliittisen käsitteen historia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2011.
- Rasila, Viljo**, *Tampereen historia 2: 1840-luvulta vuoteen 1905*. Tampereen kaupunki, Tampere 1984.
- Ringdal, Nils**, *Love for Sale. A Global History of Prostitution*. Atlantic Books, Lontoo 2004.
- Suhonen, Riikka**, ”Rikollisia naisia vai pahantapaisia tyttölapsia? Kuopion lääninvankilan naisvankit ja heidän rikoksensa vuosina 1890–1910” Teoksessa: Forsström, Sari (toim.), *Laittomuuden laittatiellä. Rikos Suomessa 1500-luvulta nykypäivään*. Studia historica Helsingiensis. Helsingin yliopiston historian laitoksen julkaisuja 1/1996, Helsinki 1996.
- Tuulasvaara-Kaleva, Tiina**, *Prostituoitujen valvonta ja rankaisusäädökset 1875–1939*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopiston historian laitos, Tampere 1988.
- Uotila, Merja**, ”Tavallisuuden tavoittelua. Prosopografia elämäkerrallisen tutkimuksen välineenä” Teoksessa: Hakosalo, Heini, Jalagin, Seija, Junila Marianne ja Kurvinen, Heidi (toim.), *Historiallinen elämä. Biografia ja historian tutkimus*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2014.
- Wacklin, Matti ja Hirvikallio, Seija**, *Hämeenkatu. Tampereen sydän*. Tampere-Seura ry, Tampere 2010.

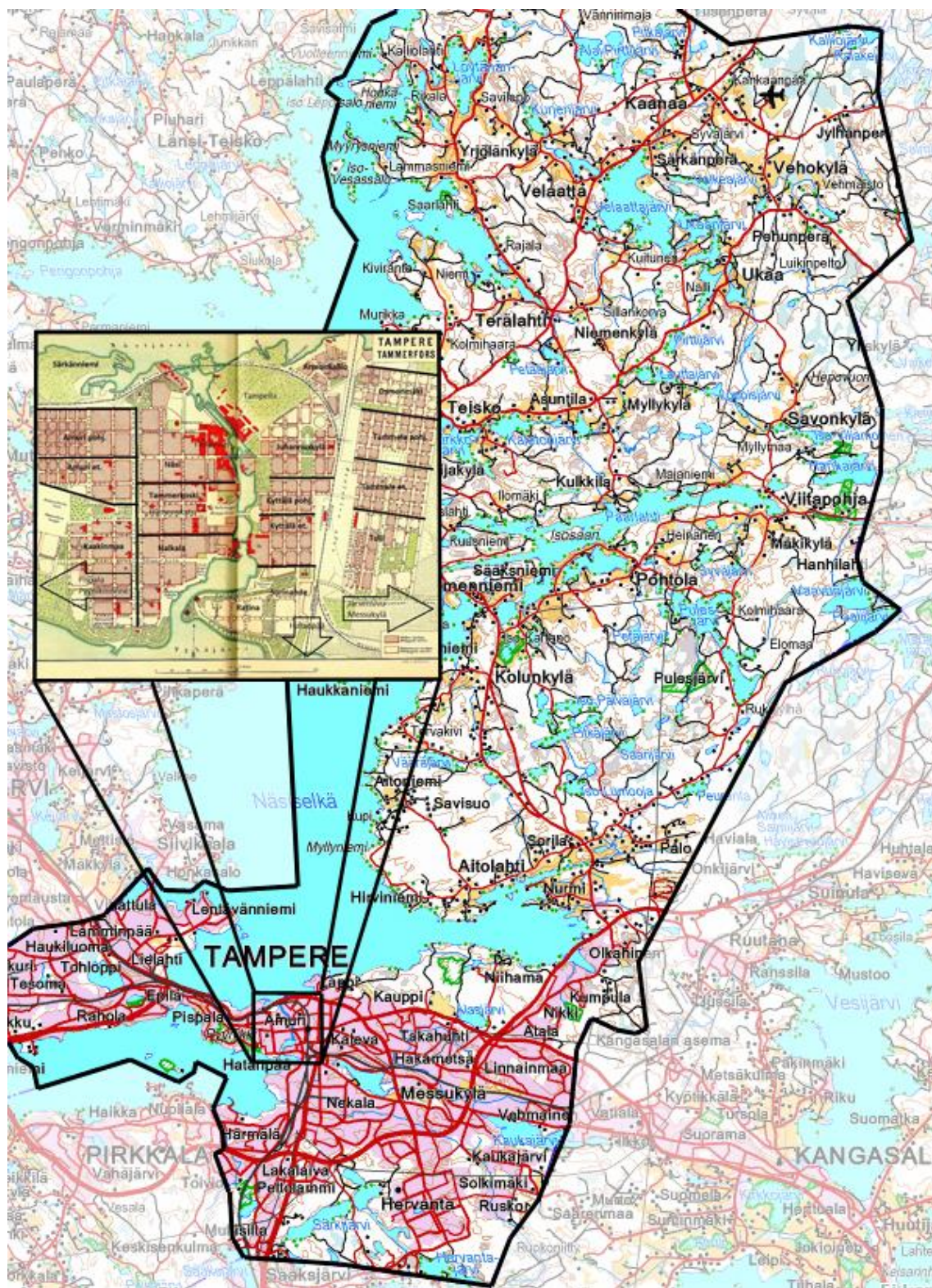
Wichmann, Yrjö [et all.], *Tietosanakirja, osat 1, 4, 5-7 ja 10.* Tietosanakirja osakeyhtiö, Helsinki 1906–1922.

Voionmaa, Väinö, *Tampereen kaupungin historia III: Viime vuosikymmeninä (1856–1905).* Tampereen kaupunki, Tampere 1910.

Vuorinen, Heikki S., *Tautinen historia.* Vastapaino, Tampere 2002.

LIITE 1. Tampere vuonna 1902 ja 2015.

Tampereen kartta vuodelta 1902 [<http://www.histdoc.net/kaup1902/tampere.gif>] Luettu 14.3.2011.

LIITE 2. Kuukausittain tarkastetut naiset (työttömyysvuodet on kursivoitu)

HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikos-osasto, luettelot yleisistä naisista luettelo yleisistä naisista 1895–1903 ja 1904–1905.

vuosi	tam mi	hel mi	maa lis	huh ti	tou ko	kes ä	hein ä	elo	syys	loka	mar ras	joul u	k.a.
1890				14	16	14	11	11	9	12	10	9	11,8
1891	12	16	12	14	11	14	14	15	10	8	7	9	11,8
1892	10	8	6	11	11	9	5	6	9	10	11	12	9
1893	<i>13</i>	<i>12</i>	<i>14</i>	<i>12</i>	<i>14</i>	<i>13</i>	<i>16</i>	<i>16</i>	<i>19</i>	<i>21</i>	<i>19</i>	<i>21</i>	<i>15,8</i>
1894	29	28	27	27	30	27	23	20	18	18	16	17	23,3
1895	21	20	21	22	18	19	15	10	14	16	16	17	17,5
1896	14	15	18	13	9	8	11	7	10	7	5	7	10,4
1897	7	8	8	6	8	4	5	7	8	6	8	10	7
1898	13	12	12	12	11	12	8	10	10	7	5	6	9,8
1899	5	6	5	4	9	12	11	14	11	16	17	14	10,3
1900	<i>15</i>	<i>13</i>	<i>13</i>	<i>13</i>	<i>12</i>	<i>13</i>	<i>11</i>	<i>10</i>	<i>10</i>	<i>12</i>	<i>12</i>	<i>14</i>	<i>12,3</i>
1901	<i>14</i>	<i>18</i>	<i>16</i>	<i>15</i>	<i>17</i>	22	26	20	21	20	20	23	19,3
1902	24	24	27	23	23	27	28	18	25	22	27	29	24,8
1903	31	40	28	29	28	31	31	30	26	25	26	30	29,6
1904	28	28	28	30	29	22	38	33	32	27	28	30	29,5
1905	23	24	25	26	24	17	18	20	20	16	14		20,6
kaikki													16,4

LIITE 3. Tarkastusnaisten kotikunnat alueittain sekä prosenttiosuudet tiedossa olevista.

HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikos-osasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1892–1907.

Alue	Kunnat (mainitut kylät)	yht. % (hlö)
Pirkanmaa	Tampere 41, Parkano 1 (Kirkonkylä), Sääksmäki 2, Valkeakoski 1, Messukylä 7 (Leinola, Takahuhti), Vesilahti 5 (Ania, Hindesalm, Tottijärvi), Lempäälä 2 (Ainala, Sotavalta), Karkku 1 (Kutala), Ruovesi 6 (Visuvesi, Hietaskylä, Vilppula, Jäminki, Haukko), Orivesi 1 (Juvan kylä), Mouhijärvi 2 (Häijää), Ylöjärvi 3, Kuru 1 (Kovare), Längelmäki 5 (Vilkkilä, Uuhiniemi), Ikaalinen 6 (Tevaniemi, Kilvakkala, Karttu), Punkalaidun 1 (Mattila), Pirkkala 2 (Muotiala, Kankaantausta), Virrat 2, Kulju 1, Hämeenkyrö 3 (Kyröskoski, Heinijärvi), Teisko 7 (Kiimajoki, Tahkon pitäjä, Asuntala), Kangasala 2 (Heponiemi, Suorama), Kuorevesi 2 (Liponsaha)	68,2 (105)
Keski-Suomi	Kuhmoinen 2, Korpilahti 2 (Heinosniemi, Särkijärvi), Keuruu 4 (Valkealahti, Suolahti), Jyväskylä 2 (maasrk), Kannonkoski 1, Saarijärvi 2 (Hietaniemi), Multia 2, Jämsä 1	10,4 (16)
Pohjanmaa	Ähtäri 1, Kokkola 1, Lehtimäki 1, Uusikaarlepyy 1, Kristiinankaupunki 1, Kauhajoki 1 (Havunen), Soini 1, Vaasa 1, Jalasjärvi 2, Ylistaro 2 (Kirkonkylä), Kärsämäki 1, Teuva 1	9,1 (14)
Satakunta	Luopioinen 2 (Kiikka), Huittinen 1 (Yttilä), Tyrvää 4 (Liuhalahala, Uusikylä, Isojärvi), Lavia 2 (Mustajoki, Kankaanpää)	5,2 (8)
Muu Häme	Hämeenlinna 1, Sysmä 1, Forssa 1, Tuulos 1, Janakkala 1 (Haltia)	3,2 (5)
Uusimaa	Lohja 1 (Vaanila), Nurmijärvi 1, Helsinki 1	2 (3)
Varsinais-Suomi	Marianpitäjä 1	0,7 (1)
Muut	Mikkeli 1	0,7 (1)
Kaikki		100 (154)

LIITE 4. Olga Sirenin pidätykset.

HMA HLA TPA Rikososasto, etsivänosaston irtolaisraportit 1893–1905; Rikososasto, järjestysosastolta saapuneet irtolaisilmoitukset 1892–1905; Huolto-osasto, elämäkertakirjat 1–2 1892–1900.

Päivä	syy	tuomio	merkintä tark. kirjassa
13.4.1893 klo 11.45j	yökulku ja työttömyys	Poliisimestarin varoitus 14.4.93	11.3.1893 vapaaksi kuritushuoneen 3v vankeudesta
20.5.93	syytetty huonosta ja siveettömästä elämästä	varoitettu ja kirjattu yleiseksi naiseksi	Kirjaan kirjattu 25.5.93
6.9.93	syytetty huonosta ja siveettömästä elämästä	varoitettu Waivashuoltohallitus 6.9.93	
16.9.93 klo 8.25j	pidätetty juopumuksesta	-”- 17.9.93	
20.3.1894	syytetty juoposta, huonosta ja siveettömästä elämästä	samoin 21.3.94	
29.5	syytetty työttöm. juopot. siveettöm. Ja huonosta elämästä	samoin 29.5.	
13.8 klo10.50j	pidätetty yökulusta ja samasta	Lähetetty Herra Kuvernöörille 14.8 Tuomittu 27.8 9kk Wapaa 28.2.1895	1/95 ojennushuoneessa
16.4.1895	ilmianto x huonosta elämästä	käskyn mukaan varoitettu vaivashoitohallitus 18.4	2/95 Amurinkatu nro1
26.4	ilmianto x samasta	samoin 26.4	
24.6	ilmianto x samasta	samoin 26.6	
30.7	sama	samoin 1.8	
18.12	sama	samoin 23.12	Kuninkaankatu 6
3.1.1896	sama	waroitettu Herra kapteeni 7.1.	
29.1	sama	Lähetetty Herra Kuvernöörille tutkittavaksi 30.1.	2/96- 8/97 ojennushuoneessa

		Tuomio 14.2.96 1,5 vuotta	
14.8.1897	Passitettu H:linnan vankilasta	jonne oli tuomittu 1 ½ v. irtolaisuudesta	8-11/97 vapautettu toistaiseksi
15.8 klo 2,5e	pidätetty juopumuksesta ja huon. elämästä	varoitettu Herra Kapteeni ja vapaa sekä kirjoitettu tarkastusnaiseksi 15.8.97	vapautettu toistaiseksi /”luvalla matkalla” 12/97-8/98
4.8.1898	tuomittu 2 vuotta		9/98 poistuu kirjoilta
5.8.1900	passitettu H:linnan vankilasta	jonne oli tuomittu 2v irtolaisuudesta, vapaa 6.8.00	8/00 palaa kirjoille
31.8 klo 12,25 e	pidätetty epäsiiveellistä elämää	käskyn mukaan varoitettu vaivaishoitohallitus sekä kirjoitettu tarkastus naiseksi 1.9.1900	
4.9 klo ½ 1 yöllä	pidätetty juoppoudesta ja epäsiiveellinen elämää	varoitti Herra Poliisimestari 4.9	
10.9	samasta	varoitettu vaivaishoitohallitus 11.10	
30.10	samasta	samoin 30.10	Kullervonkatu 8
20.11	samasta	samoin 21.10	
8.12	samasta	läh. Hämeen lääniin Kuvernöörin tutkittavaksi 9.12 ja tuomittu 14.12 2 ½ vuoden ajaksi	12/00 merkinnät vvvL 1/10 poistuu kirjoilta
14.6.1903	passitettu H:linnan työvankilasta, jossa ollut 2 ½ v irtolaisuudesta	Varoitettu ja vapaa 15.6.03	
23.6	ets. Ilmoittanut siiveettö- mästä ja huonosta elä- mästä	varoitettu vaivaishoitohallitus ja määrätty käymään tarkastuksissa 23.6	Takaisin kirjoille 6/03
15.7	pidätetty yökulusta ja huonosta elämästä	varoitettu vaivaishoitohallitus	

3.9	yökulusta ja huonosta elämästä	sama	
14.9	huonosta ja tottelemattomasta elämästä	sama	Kyllikinkatu 7
20.10	ilm. huonoa ja epäsiiv. elämää	lähetetty kuvernöörin tutkitavaksi	
25.10	Pass H:linnan lääninvankilaan jonne irtolaisuudesta oli lähetetty Kuvernöörin tutkittavaksi vaan pääsi varoituksella vapaaksi	varoitettu ja vapaa 25.10	Kaivokatu 36
16.12	pidätetty juoppoudesta ja huonosta elämästä	varoitettu vaivaishoitohallitus	ikä 32v Rongankatu 11
29.1.1904	samasta	sama	
27.5	Passitettu H:linnan lääninvankilaan Pidätetty Viipurissa irtolaisuudesta	varoitettu ja vapaa 27.5	poissa listalta
3.6	pidätetty juopottelevan ja huonon elämän takia	varoitettu vaivaishoitohallitus	palaa listoille
15.6	samasta	sama	
16.6	yökulusta ja huonosta elämästä	Herra Poliisimestari varoit- tanut	

LIITE 5.. Tampereen prostituoitujen rikoksista saamien rangaistusten määrä ja rikoslaji frekvensseinä

Taulukko Jaakkola 1982, 245.

Rikoslaji	1. rang.	2. rang.	3. rang.	4. rang.	5. rang.	6. rang.	7. rang.	8. rang.
Järjestysrikkomus	2	2	1	-	1	-	-	-
Varkaus, näpistys	13	4	7	2	3	3	1	-
Pahoinpitely	-	-	-	-	-	1	-	-
Murha, tappo	1	-	-	-	-	-	-	-
Alkoholin v/m	6	7	7	7	1	-	-	2
Salavuoteus	17	9	7	4	2	1	-	-
Irtolaisuus	11	12	6	8	10	6	4	3
Taloudellinen rikos	2	-	-	1	-	1	2	-
Määrittämätön rikos	3	2	2	-	-	-	-	-
Yhteensä hlö:ä	55	36	30	22	17	12	7	5
% - osuus kaikista	38,2	25,0	20,8	15,3	11,8	8,3	4,9	3,5

LIITE 6. Tarkastusnaisena oloaika kuukausina ja vuosina henkilöitä ja prosentteina tiedossa olevista HMA HLA TPA Huolto-osasto, elämäkertakirjat yleisten naisten tarkastuskirja 1890–1896; Rikos-osasto, luettelot yleisistä naisista luettelo yleisistä naisista 1895–1903 ja 1904–1905.

Tarkastuskk	hlö	%	Tarkastusvuosia	hlö	%
1-2	24	12,7	1	49	25,9
3-4	23	12,2	2	48	25,4
5-6	13	6,9	3	29	15,3
7-8	9	4,8	4	25	13,2
9-10	14	7,4	5	35	18,5
11-12	17	9,0	6	10	5,3
13-14	14	7,4	7	4	2,1
15-16	6	3,2	8	4	2,1
17-18	8	4,2	9	1	0,5
19-20	6	3,2	10	0	0
yli 20	23	12,2	11	1	0,5
yli 30	21	11,1	12	1	0,5
yli 40	6	3,2			
yli 50	2	1,1			
yli 60	2	1,1			
yli 70	1	0,5			
yli 80	1	0,5			
Yhteensä	189	100	Yhteensä	189	100
keskiarvo vuosia	16		keskiarvo vuosia	3	